

Set Persson

Kommunistisk riksdagspolitik

En redogörelse för 1946 års riksdag och höstsessionen 1945

Stockholm 1946
Arbetarkulturs Förlag

Innehåll

Introduktion	1
Förord	1
1. För en demokratisk utrikespolitik	2
Bryt förbindelserna med Franco-Spanien!	2
Handelspolitiken.....	3
2. Försvarsfrågan	3
De värnpliktigas avlöning.	3
Övriga förmåner till värnpliktiga.	4
De långtidsinkallades förmåner.....	5
3. Mot fascism och reaktion	5
Hestapopolitikens efterdyningar.....	6
Fallet Rosenblad.....	7
Spionläcka i försvarsstaben.....	8
Enskild åtalsrätt mot ämbetsmän.....	8
Kontroll över finansieringen av pressen.....	9
4. För ökad demokrati	9
Riksdagens arbetsformer.....	9
Sänkt valbarhetsålder till första kammaren.....	10
Polisvittnen.....	10
Sammansättningen av tryckfrihetsjury.....	10
Motionstiden i landstingen.....	11
Polisväldet över organisationerna.....	11
5. Planering av den svenska ekonomin	12
6. Den ekonomiska politiken.....	13
7. Överförandet av produktionsmedel i samhällets ägo	14
Gruvfyndigheter bör bli allmän egendom.....	14
Krigsmaterielindustrin bör förstatligas.....	15
Förstatligandet av tidigare tyskägda företag.....	16
Sockerbolagets förstatligande.....	16

Kinne-Kleva.	17
Gustavsfors bruk.	18
Varukontroll.	19
8. För beskattning efter ekonomisk bärkraft	19
Omsättningsskatten avskaffas.	20
Omfördelning av skattebördorna.	20
Skogsarbetarnas rätt till skatteavdrag.	20
Skattefrihet för krigsrisk ersättning.	21
Nöjesskatten.	21
Skatten på lättviktsmotorcyklar.	22
”Skatt vid källan”.	22
Beskattning av sjöfolk.	23
9. Hälsobostäder åt alla	23
Hur åtgärder för att förbilliga bostadsproduktionen förhalas.	23
1946 års riksdags beslut i bostadsfrågan.	25
Övriga förslag från Bostadssociala utredningen.	26
Insatslägenheter bör inlösas av staten.	26
En borgerlig minoritet kan förhindra kommunal bostadsproduktion.	27
Bostadsförbättringsbidrag.	27
10. Landsplanering	28
Konungens dispositionsrätt över Djurgårdsområdena.	28
11. Hur skapa social trygghet	29
Vad är att anse som existensminimum?	30
Staten som huvudman för socialvården.	31
Socialhjälpens ekonomisering.	31
Socialvårdskommittén bör få nya direktiv.	31
Fria järnvägsresor för lytta och vanföra.	32
Bosättningslånen.	32
Folkpensioneringen.	32
Kommunisternas förslag i folkpensionsfrågan.	33
Ledarhundar åt blindas.	35
Reformering av fångvården.	35
Olycksfallsersättningen.	36
Ersättning till krigsförlist sjöfolks efterlevande.	37
Revision av arbetstidslagstiftningen.	37
Semesterbestämmelserna.	39
Abortförebyggande åtgärder.	39
12. Sjukvårdsfrågor	40
Psykiska hälso- och sjukvårdens brister.	40
Barnavdelningar vid lasarett.	42
Tandvården.	43
13. Arkivarbetarnas löner och arbetsförhållanden	43
14. För barnens och mödrarnas välfärd och rätt	44
Lika lön vid lika arbete.	44
Barna- och ungdomsvården.	45
15. För rättvisa åt landsbygdens folk	45
Inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.	45
Anslag till avdikning, grundförbättring och täckdikning.	46
Stöd åt linodlingen i Norrland.	46
Understöd till verksamheten å Weibullsholm.	46
Vad skall det bli av Bogesund?	47
Jakträppen bör ej monopoliseras.	47

Fiskerinäringen.....	48
Dyrortsgrupperingen.	48
16. Statstjänarnas löner och pensioner	49
Distriktsbarnmorskornas löner.	50
Särskild ersättning vid förflyttning av statstjänare.....	50
Pensionsförmånerna vid statens skogsindustrier.....	50
Äldre statstjänarpensioner.....	51
17. Undervisning	51
Avskaffandet av rätten till aga.	51
Utbildning av folkskollärare.....	52
Filmen i undervisningens tjänst.....	52
Undervisning i enskilt vinstsyfte.....	53
Anslag till lungsjukas studieverksamhet.	53
Statlig teaterhögskola.	53
18. Kommunikationsfrågor	54
Kommunikationsnätet i Värmland.	54
Blekingenätets järnvägar.	54
Väganläggning Sädvaluspen—Graddis.....	54
Lidingöbron.	55
Kommunalisering av stuverirörelsen.	55

Introduktion

Under åren 1945-1950 gav SKP årligen ut skrifter som redogjorde för SKP:s verksamhet i den svenska riksdagen. De två första hade Set Persson som författare. Skriften nedan är den andra av dessa.

Lästips

Den första skriften om riksdagsarbetet: [Kommunistisk riksdagspolitik - En redogörelse för 1945 års riksdag](#)

Om SKP:s utveckling från världskrigets sista år fram till c:a 1950, se kapitlet "SKP:s politiska utveckling 1943-1950" i [Zenit om SKP/VPK – en artikelsamling](#) och avsnittet "SKP i efterkrigstidens malström" i [KOMMUNIST om SKP/Vpk](#). Se även Werner Schmidts [C-H Hermansson - En politisk biografi](#), där kapitel 4, "Kommunismens korta vår", behandlar samma tidsperiod.

För en politisk biografi om Set Persson (1897–1960), se [Till försvar för kommunismen](#), som gavs ut 1971 av den maoistiska organisationen MLK (Marxist-Leninistiska Kampförbundet). Detta är en hyllningsskrift till Set Person som drevs ut ur svenska kommunistpartiet 1953. Persson var då en slags vänsterstalinist, som senare också skulle ta ställning för Kina i dess polemik mot Sovjet.

Martin F (15 juni 2016)

Förord

Härmed lämnas en redogörelse för den kommunistiska riksdagsgruppens arbete under höstrikdagen 1945 och vårriksdagen 1946.

Såsom framgår av redogörelsen har riksdagen med sin arbetarmajoritet i en del frågor helt eller delvis bifallit de kommunistiska förslagen. Under 1946 års riksdag har därtill en hel del krav, för vilka kommunisterna kämpat under årat, blivit helt eller delvis bifallna genom att regeringen framlagt propositioner i ärendet. Så har exempelvis beslut fattats om att avskaffa omsättningsskatten, om att revidera nöjesskattebestämmelserna till förmån för de folkliga organisationerna och om införandet av fri skolmateriel. Åtgärder har vidtagits för att förbättra statstjänarnas löneläge. En rad fullmaktslagar har slopats, likaså bestämmelserna om innehållandet av sjöfolkets krigsrisersättning. Den statliga bostadspolitiken har reviderats i rätt riktning och folkpensionerna, blindhetsersättningarna, bestämmelserna om bosättningslån, olycksfallsersättningarna och semesterbestämmelserna för ungdom och grovarbetare har förbättrats, det statliga järnverket i Luleå, till vars tillkomst kommunisterna var de första initiativtagarna, har mycket utvidgats etc.

Stockholm i augusti 1946.

Set Persson.

Kommunistiska riksdagsgruppens sekreterare.

1. För en demokratisk utrikespolitik

”Kommunistiska partiet kräver en *demokratisk utrikespolitik*, Vi anser att svensk utrikespolitik icke kan föras isolerat och oavhängigt av en demokratisk inrikespolitik. Vår utrikespolitik bör bringas i samklang med alla de stater och alla de krafter i världen som kämpar för demokrati, fred och frihet, mot världskapitalismen, världsreaktionen och de imperialistiska krigshetsarna.”

(Sven Linderot å Kommunistiska Partiets XIII kongress.)

Redan i samband med att utrikesministern vid fjolårets höstriksdag gav sin utrikespolitiska exposé angav kommunisterna sin ställning till frågan om vårt lands anslutning till Förenta Nationerna. Den kommunistiska talesmannen yttrade då att ”Sverige borde göra allt för att kvalificera sig att bli en helt accepterad medarbetare i de Förenta Nationernas krets”, och när regeringen vid slutet av årets riksdag begärde fullmakt för att söka ordna Sveriges medlemskap i de Förenta Nationerna, gav kommunisterna obetingat sin anslutning till denna begäran.

Bryt förbindelserna med Franco-Spanien!

I Spanien innehar fascisterna ännu den maktställning som de erhöll under Nationernas Förbunds tid med hjälp av Hitler och Mussolini och med hjälp av de demokratiska staternas noninterventionspolitik under spanienkriget. I Spanien pressas folket fortfarande under fascismens järnhäl, trots resultatet av det andra världskriget, medan stora delar av den som demokratisk betecknade världen ser på och låter det ske, precis som under tiden före det andra världskriget, bara med den skillnaden att nu tillämpas ingen noninterventionspolitik mot Spanien. Tvärtom. Även Sverige har under året slutit ett nytt, mycket utvidgat handelsavtal med Spanien. Vi får genom detta avtal bl. a. blodapelsiner från Franco som ersättning för det tidningspapper för fascistisk propaganda som han jämte mängder av järn och stål, viktiga maskiner och instrument, motorer, turbiner, elektrisk materiel och andra varor, som säkert har mycket stor betydelse för den spanska regimen, får från oss. Det minsta vi borde göra vore väl att avstå från Francos blodapelsiner, för att därigenom minska det spanska folkets blodoffer.

Man tycks vilja glömma att Fackföreningsinternationalen, till vilken också vår Landsorganisation är ansluten, har ställt parollen: ”Bryt alla förbindelser med Franco, bojkotta Franco-Spanien.” Regeringarna i de borgerligt demokratiska länderna handlar stick i stäv mot dessa paroller. De små staternas regeringar motiverar därvid sina oriktiga handlingar med att stora stater, sådana som England och Amerika, ännu ingenting gjort. Men om storfinansen i London och New York, trots det andra världskriget med alla dess lärdomar, ännu har greppet över utrikespolitiken i England och Amerika, är det väl inte oundgängligen nödvändigt att detta förhållande avspeglas även i Stockholm.

Redan vid innevarande års början framhölls i en kommunistisk interpellation, riktad till utrikesministern, att de spanska patrioterna hade riktat en enträgen vädjan till världens demokratiska folk att isolera Franco-Spanien för att därigenom stödja de demokratiska patrioternas offerfyllda kamp, för att göra slut på fascistregimen. Denna vädjan borde inte få förklinga ohörd i vårt land. Det borde vara oförenligt med en konsekvent demokratisk politik att upprätthålla ekonomiska och vänskapliga förbindelser med den spanska fascistregeringen. Interpellationen utmynnade i frågan: ”Vilka åtgärder överväger regeringen i syfte att stödja de krafter, som verkar för Francoregimens fall och för upprättandet av en demokratisk ordning i Spanien?”

Utrikesministern svarade att ”därest Förenta Nationernas säkerhetsråd finner förutsättningar föreligga för upptagande av den spanska frågan till behandling och fattar beslut om sanktioner, eller därest i annan form mellan regeringarna överenskommelse träffas om gemensamma åtgärder, skall svenska regeringen givetvis överväga sin anslutning till desamma”.

Kommunisterna framhöll till detta svar, att det skulle vara av stor betydelse för det spanska folkets demokratiska krafter och till stor nackdel för Franco, om vårt land skulle upphöra med varje form av förbindelse som innebär något som helst stöd åt den nuvarande fascistregeringen. Sverge skulle, i den händelse sådana åtgärder genomfördes, inte heller behöva riskera att bli isolerat. I de flesta länder utvecklar sig en omfattande opinionsrörelse i syfte att åstadkomma effektiva åtgärder för att isolera Francoregeringen från varje som helst förbindelse med den demokratiska omvärlden. I denna situation skulle ett beslut av den svenska regeringen och riksdagen att bryta alla kommersiella förbindelser med Spanien inte bara bli en heroisk demonstration utan en åtgärd, som verkningsfullt skulle drabba den spanska fascismen. Samtidigt skulle ett sådant beslut bli av mycket stor moralisk betydelse för Spaniens ärliga patrioter, och det skulle även bidra till att stärka vårt lands anseende som demokratisk stat hos de folk, som i sex år lidit och blött för att förintna fascismen och befästa demokratin.

Även i samband med behandlingen av frågan om Sverges anslutning till Förenta Nationerna krävde kommunisterna att Sverge skulle komma med den good will till de Förenta Nationerna, som vårt land skulle få om vi i praktisk gärning gav vår anslutning till de stater som brutit förbindelserna med Franco-Spanien och vidtagit andra åtgärder, riktade mot den fascistiska regimen i nämnda land.

Handelspolitiken.

Kommunistiska partiet, som vill lägga fast rodret för en klar demokratisk kurs i utrikespolitiken, önskar att en sådan kurs skall bli riktningssgivande även för handelspolitiken.

Under den gångna riksdagen har kommunisternas talesmän i olika sammanhang framhållit betydelsen av en utvidgad svensk utrikeshandel med Sovjetunionen och med de nya demokratierna i östra Europa. Genom en sådan inriktning av handelspolitiken skulle Sverge få anknytning till ett ekonomiskt system, som ej är utsatt för förödande ekonomiska kriser. Detta skulle väsentligen underlätta våra egna strävanden att förverkliga ef ter-krigsprogrammets paroll om full sysselsättning. En omfattande utrikeshandel koncentrerad på de stora kapitalistiska länderna såsom Förenta staterna och Storbritannien tjänstgör däremot som en förmedlare av krisimpulser till vårt näringsliv.

2. Försvarsfrågan

Kommunisterna vidhåller det försvarspolitiska program, vilket i form av motion förelades 1945 års riksdag, och som syftar till att effektivisera, förbilliga och demokratisera försvaret genom att försvarsmedlen i största utsträckning lägges i folkets händer. Därtill vill kommunisterna en ökad civil insyn, kontroll och medverkan i försvarsväsendet.

De värnpliktigas avlöning.

Under de år som förflutit, sedan en dagpenning av en krona infördes för de värnpliktiga, har avsevärda fördyringar ägt rum på flertalet konsumtionsartiklar. Några mer betydelsefulla prissänkningar är inte att vänta inom överskådlig tid.

Under sådana förhållanden kan det inte anses rimligt, att de värnpliktiga skall behöva nöja sig med en krona om dagen, detta så mycket mindre som denna dagpenning redan vid införandet måste anses ha varit för lågt tilltagen. Därför föreslog kommunisterna en höjning av de värnpliktigas dagpenning till två kronor.

Samtidigt motionerade sju socialdemokrater i första kammaren och åtta socialdemokrater i andra kammaren om en höjning av de värnpliktigas dagpenning till tre kronor. När frågan behandlades i andra kammaren anförde kommunisternas talesman att han utgick ifrån, att de

socialdemokratiska motionärer, som yrkat bifall till sin motion, också tillförsäkrat sig stöd för densamma från sin egen partigrupp. Kommunisterna kom för sin del att i enhetens intresse rösta för den socialdemokratiska motionen. Det blev en kommunist som fick begära votering för det socialdemokratiska förslaget. Därvid visade det sig att förutom kommunisterna var det endast 23 av andra kammarens 115 socialdemokrater och därtill 3 bondeförbundare, som röstade för förslaget, varför det blev avslaget. Även i första kammaren avlogs såväl den socialdemokratiska som kommunistiska motionen.

Övriga förmåner till värnpliktiga.

Regeringen föreslog att värnpliktiga skulle få rätt till fria resor till hemorten i sådan utsträckning, att "sammanlagda antalet fria resor per år vid övningsuppehåll och tjänstledighet uppgår till tre per år". Kommunisterna understödde från folkparti- och bondeförbundshåll framställda förslag att antalet fria resor per år skulle bli sex, men riksdagen beslutade i enlighet med regeringens förslag.

Kommunisterna föreslog därtill i särskild motion att värnpliktiga vid inställelse till inskrivningsförrättning skulle erhålla ett dagtraktamente av tio kronor, vilket också avlogs av riksdagen.

I förslag till ny familjebidragsförordning hade regeringen dragit en gränsskillnad i vissa avseenden mellan värnpliktiga, som fullgör första tjänstgöringen, och övriga värnpliktiga. Detta gällde framför allt beträffande bostadsbidrag och näringsbidrag. Sålunda föreskrevs att värnpliktig, som sammanbor med familjemedlem, äger rätt till bostadsbidrag för bestridande av kostnaderna för den värnpliktiges och familjemedlemmens bostad. Denna rätt tillkommer sålunda samtliga värnpliktiga. Beträffande andra fall än dem som därvidlag avses, föreskrevs att bostadsbidrag må beviljas endast i den mån den värnpliktige eljest skulle nödgas avstå från bostad och detta för honom skulle medföra betydande ekonomisk olägenhet eller han vid uttryckningen icke skulle hava tillgång till lämplig bostad samt avsaknaden härav skulle för honom medföra avsevärda svårigheter. Denna sistnämnda föreskrift avser s. k. ungarlsbostad. Från föreskriften i fråga är de värnpliktiga undantagna, som fullgöra första tjänstgöring. Endast efter särskilt medgivande från tillsynsmyndigheten kan bostadsbidrag utgå till sådana värnpliktiga.

Ett liknande undantag har stadgats beträffande rätten att erhålla bostadsbidrag för flyttningskostnader. Även därvidlag är tillsynsmyndighetens särskilda medgivande erforderligt för värnpliktig som fullgör första tjänstgöring.

Vidare föreskrives att i fråga om värnpliktig, som fullgör första tjänstgöring, må vid bestämmandet av bostadsbidrag hänsyn icke tagas till större bostadskostnad än som svarar mot hyran å orten för bostad om ett rum och kök, där ej i särskilt fall tillsynsmyndigheten medgiver, att bostadsbidraget bestämmes med hänsyn till hyran å orten för bostad om två rum och kök.

Slutligen föreskrevs beträffande näringsbidrag, att sådant icke må utan tillsynsmyndighetens medgivande utgå till värnpliktig som fullgör första tjänstgöring.

Dessa restriktiva föreskrifter beträffande värnpliktiga som fullgör sin första tjänstgöring syntes kommunisterna vara omotiverade. Dessutom vände de sig emot att kommunerna skulle betala en del av kostnaderna för familjebidragen. Det måste betraktas som en orimlighet att kommunerna skall delta i finansieringen av utgifter för rent statliga ändamål. Det föreslogs därför att värnpliktiga, som fullgör första tjänstgöring, i fråga om förmånerna skulle helt jämföras med övriga värnpliktiga och att kommunerna skulle helt befrias från bidragskyldighet till kostnaderna för familjebidragen.

Riksdagen avtog förslaget under motivering, att ersättning för ungarlsbostad och utbeta-

lande av flyttningsbidrag utan behovsprövning skulle kunna komma att missbrukas, att värnpliktiga, som fullgör sin första tjänstgöring i regel inte har råd att hyra större bostad än två rum och kök och att ett ringa fåtal av dem torde vara självständiga företagare. Kommunernas skyldighet att bidra till kostnaderna för familjebidrag bibehölls, dock avtog riksdagen regeringens förslag att de kommunala bidragen skulle höjas till andra familjemedlemmar än hustru och barn från 20 till 30 procent.

De långtidsinkallades förmåner.

Bland de s. k. långtidsinkallade beredskapsmännen råder en starkt utbredd otillfredsställelse med de övergångsförmåner, som bjudits dem i samband med försvarsberedskapens avveckling. Inte minst påtalas den brist på välvillig förståelse, som hittills präglat tillämpningen av bestämmelserna rörande avvecklingsersättning och värnpliktslån. Fall kunna påvisas, där en onödigt formalistisk tillämpning av gällande bestämmelser förhindrat tilldelandet av avvecklingsersättning eller värnpliktslån åt långtidsinkallade, som uppenbart varit i behov av stöd. Det har även framkallat missnöje, att i åtskilliga fall, där avvecklingsersättning utgått, denna gjorts till föremål för en ganska hårdhänt införsel för gäldande av förfallna skatter.

Kritik har även riktats mot att de långtidsinkallade krigsfrivilliga i allmänhet är uteslutna från förmånen av avvecklingsersättning. På grund härav frågade kommunisterna i en interpellation till försvarsministern: ”Kan det förväntas att proposition om förbättring av de långtidsinkallades avvecklingsförmåner kommer att föreläggas innevarande års riksdag under dess vårsession?”

Försvarsministerns svar på frågan blev negativt. Någon proposition om förbättring av de långtidsinkallades övergångsförmåner var icke att emotse.

3. Mot fascism och reaktion

De folk som upplevt den tyska ockupationens järnhäl, de bruna banditernas skövlingar och koncentrationslägrens fasor vet att det är fel att karakterisera fascismen som endast en ”åsiktsriktning”. Om banditer organiserar sig i syfte att propagera läran om rätten att sluta sig samman för att med gemensamma krafter utföra sadistiska dåd och mord i största möjliga skala, så bör de väl inte kunna åberopa sig på åsiktsfrihet och demokrati till skydd för dylikt. Och för att sådant är fascismens syften, för detta finns bevisen i Buchenwalds och Belsens gaskamrar, i massgravarna i Norge och i sorgen i de skövlade hemmen överallt i världen, där de bruna banditerna marscherade fram.

Man kan alltså icke, enligt kommunisternas uppfattning, betrakta nazismen som en politisk ideologi vilken som helst. En rörelse, vilken ställt som sin uppgift att göra tyskarna till världens herrar och andra folk till vasaller eller slavar, som proklamerat utrotningen av så kallade mindervärdiga folk och raser, som dessutom på sitt skuldkonto har ett världskrig, dödsläger och tiotals miljoner slaktade, gasade eller ihjälpskade människor, som skändat civilisationen och planterat galgar i de lundar där lagrarna skulle gro — en sådan rörelse har icke något livsrumskrävt på denna planet. Det vore en evig vanära för vårt folk, om inte vi gjorde vår lilla del i den uppremsning av det fascistiska träsket, som igångsatts ute i Europa.

På grundval av sådana uppfattningar ställde kommunisterna kravet om en uppremsning av fascismen även i vårt land. Mot denna uppfattning har invänts även från regeringshåll, att man kan inte vidtaga åtgärder mot åsikter, ty detta är inte förenligt med demokrati. Men om resandet av detta krav skulle vara att sära demokratin så skulle egentligen bara Sverige och Franco-Spanien finnas kvar som demokratier här i västerlandet, ty alla andra stater fullföljer, om ock mer eller mindre energiskt, en politik gentemot fascisterna, vilken syftar till att utestänga dem från nyckelpositioner i samhället.

Hestapopolitikens efterdyningar.

Frågan angående ”hestapopolitiken” är ännu inte klar för att läggas till handlingarna. Under året har den ena skandalen efter den andra blivit uppenbarad. Det finns också mycket som inte kan få begravas i tysthet. Vi vill inte låta de fascistiska konspiratörerna vinna en tidsfrist för att sedan när stormen bedarrat åter kunna fortsätta sitt hantverk.

Polisrapporter och referat från spionmål har nu inför hela landet presenterat en hel del av dessa figurer, som under krigsåren skulle föreställa det svenska samhällets beskyddare. I riksdagen har i olika sammanhang behandlats exempelvis den för stöld dömd och för utpressning och spioneri tilltalade provokatören *Tore Hansén*, en herre som för kort tid sedan åtnjöt stort förtroende i de militära kretsar och poliskretsar som var ivrigast att kräva åtgärder emot de radikala arbetarna. Vid sidan av honom stod inför domstol kriminalkonstaplarna Hellström och Nordh. Det var den förstnämnde som efter en anmälan från den ökände fascisterna *Molund* i Dagens Eko om passförfalskning anställde förhör med statsrådinnan Möller hemma i socialministerns bostad.

Nordh var organiserad nazist. Han var känd som sådan hos polisen. Detta hindrade inte kriminalkommissarie *Lönn* i säkerhetstjänsten från att ta Nordh och hans vän ”tjallaren” Hansén i sin tjänst. Nordh var så pass betrodd inom säkerhetstjänsten att han hade tillfälle att vandra omkring däruppe och stjäla den hemligstämplade rapporten i Kleen-affären, för att sedan överlämna den till tyskarna. Nordh och Hansén utrustades av kommissarie Lönn med papper som säkerhetstjänsten hade förfalskat. De sändes sedan ut på uppdrag av skilda slag.

Ett av dessa uppdrag bestod i att de båda herrarna skulle nästla sig in i kommunistiska partiet för att skaffa bevis för en historia som de hade dukat upp att kommunisterna samlat stora vapenlager för framtida sabotagekupper. Det uppdraget kom av sig vid starten på grund av kommunistiska partiets vaksamhet gentemot skumma element.

Deras andra uppdrag lyckades emellertid bättre. Det bestod i spionage och provokationsverksamhet bland norska flyktingar. Där vann de resultat som ur deras synpunkt säkert kunde betecknas som rätt goda. Sålunda lyckades Hansén locka flera norska patrioter att enligt planer som han lade upp försöka återvända illegalt till Norge för att där delta i sabotageverksamhet mot tyskarna. Då dessa norrmän, efter att ha utrustats av Hansén, skulle gå över gränsen till Norge, greps de på den svenska sidan av säkerhetstjänsten efter angivelse av Hansén och dömdes senare till straff här i landet för illegal verksamhet.

Byråinspektör Paulson åtalades som bekant för att han till *Lönnegren*, d. v. s. till Gestapo, hade utlämnat namnen på 90 flyktingar, för att han utlämnat adressuppgifter på allierade legationers medlemmar, för att han angivit en tysk f. d. legationstjänsteman i svenska säkerhetspolisens tjänst för Gestapo m. m., och han dömdes därför av Stockholms rådhusrätt till 1 år och 10 månaders straffarbete. Det heter i utslaget att han dömts för utlämnandet av namnen på ett avsevärt antal utlänningar till den tyska underrättelsetjänsten, för delaktighet i olovlig underrättelseverksamhet och för uppsåtlig förbrytelse i tjänsten för att annan gynna. Innan Paulson hade åtalats och dömts gick såväl statsrådet Möller som generaldirektör Höjer i god för honom.

När Paulson råkade fast skrev nuvarande försvarsminister Vougt i Arbetet, att en man som denne borde sitta på den nedersta pinnen på det understa steget i Dantes inferno. Och var sitter Paulson nu? Jo, inte ens i ett svenskt fängelse. Han är när detta skrives efter beslut av Svea Hovrätt fortfarande på fri fot i väntan på målets slutbehandling. Och en rad andra, vilkas verksamhet uppenbarligen borde granskas och undersökas, går fullständigt fria.

Fascismen i Sverge samlar sig kring tronen, altaret och penningpåsen. Samlingen kring altaret trädde ju fram till beskådande i baltkampanjen, då en del av statskyrkans präster och biskopar — de som molteg när nazisterna mördade judar och bedrev klappjakt på demokrater i de flesta

av Europas länder — plötsligt fann sig böra uppträda som humanitetens och människokärlens speciella talesmän här i landet. Med denna kampanj har präster sådana som *biskop Björkquist, kyrkoherde Södergren, domprost Rhedin* och alla deras politiska meningsfränder inom kyrkan också sällat sig till dem vilka egentligen skulle ha förverkat rätten att bekläda ämbeten i ett demokratiskt land. För att inte tala om de präster som stått bakom organisationen ”Till bröders hjälp” och andra kryptonazistiska organ, den numera riksbekanta Svantesson och andra.

Kommunisterna påvisade i riksdagen att baltinvasionen till Sverige, som också var en utrikespolitisk fråga, utgjorde resultatet av en av fascister organiserad folkflyttning. Därmed har inte påståtts, att alla de 30.000 balter som kommit hit är fascister. Det finns naturligtvis en hel del, som gav sig i väg för att undgå krigets fasor, och en hel del vanliga borgerliga element, som tror att livslyckan blir dem frånrövad, om de mister sina klassprivilegier. Men organisatörerna var fascister, och bland flyktingarna finns farliga fascistiska element, som icke är önskvärda här och som genom sina gärningar i hemlandet förverkat rätten till skydd i ett annat land mot följderna av dessa gärningar.

Fallet Rosenblad.

348 värnpliktiga i Boden undertecknade en till försvarsministern ställd petition i vilken uttrycktes önskemålet om att general Rosenblad, som utövade högsta befälet över övre Norrlands trupper, skulle bytas ut mot en ur demokratiska synpunkter mera pålitlig general. En utredning om general Rosenblads politiska hemvist företogs av justitiekanslern. I utredningen fastslogs att generalen hade tecknat 50 aktier i den nazistiska tidningen Dagsposten. Då denna sak uppmärksammades av pressen och general Rosenblad avfordrades förklaring av chefen för försvarsdepartementet, förklarade han i ett brev: ”Jag äger sålunda inga aktier och har ej ägt sådana.” Senare erkände han att han tecknat sig å en lista för 50 aktier. Men inte nog härmed. Han medgav även att han utfärdat en fullmakt för den beryktade Dagspostenredaktören T. Telander att företräda honom vid den konstituerande stämman med tidningen.

Med hänvisning till de nämnda förhållandena frågade kommunisterna i en interpellation till försvarsministern: ”Överväger regeringen några åtgärder som tillmötesgår kravet att från de militära nyckelpositionerna avlägsna officerare som gjort sig kända för fascistiska eller nazistiska åsikter respektive understött sådana rörelser, och ersätta dem med officerare som är pålitliga ur demokratisk synpunkt?”

Försvarsministern lämnade i sitt svar inte något direkt svar på frågan. Men under interpellationsdebatten uppträdde statsministern Per Albin Hansson och förklarade:

”Jag har anledning att motivera, att jag i regeringen har varit med om att utnämna honom till general och sätta honom på den post, där han sitter, och låta honom sitta på den posten. Jag har hänvisat till att jag i sådana fall tager mitt ansvar utan förbehåll, och jag deklarerar utan vidare här, att vad som hittills har framkommit icke har givit mig anledning att anse, att mitt omdöme var oriktigt, när jag räknade med Rosenblad som pålitlig ur svensk synpunkt.”

I sin utredning hade emellertid justitiekanslern utelämnat ett uttalande av överbefälhavaren i vilket denne anförde: ”Men hans (Rosenblads) vårdslöshet vid lämnandet av betydelsefulla uppgifter finner jag vara av den art, att min tillit till honom numera allvarligt rubbats.”

När detta överbefälhavarens uttalande blev bekantgjort så kunde inte ens statsministerns förtroendevotum rädda general Rosenblad. Denne tvingades, och detta inte minst på grund av opinionsstormen från arbetarorganisationerna, att begära avsked och regeringen kände sig tvingad att bifalla hans ansökan. Dessförinnan hade dock initiativtagaren till de värnpliktigas opinionsyttring blivit ådömd arrest för sin aktion till skydd för demokratin.

Spionläcka i försvarsstaben.

Enligt uppgift i pressen hade tyska legationen i Stockholm erhållit i februari månad 1945 föreliggande underrättelser om bl. a. franska truppavdelningars chefer och de platser där staberna just befann sig. Med dessa uppgifter var det lätt för tyskarna att kartlägga de allierade styrkornas positioner i Frankrike. I anledning av uppgiften om den påstådda spionläckan i försvarsstaben utsände denna den 13 februari i år en kommuniké i vilken bland annat meddelades, att de telegram som tyskarna erhållit ”icke voro grundade på någon inom försvarsstaben verkställd sammanställning”. I fortsättningen av kommunikén hette det:

”Däremot återgåvo de efter allt att döma utdrag ur en handling, som av bl. a. svensk underrättelsetjänst förvärvats på den internationella spionmarknaden. Denna handling kan av någon mellanhand möjligen ha använts som utbytesmedel för att erhålla andra upplysningar. Ett sådant utbyte är vanligt inom underrättelsetjänst.”

Varje uppmärksam läsare av kommunikén fann formuleringen om att de till tyskarna överlämnade telegrammen ”icke voro grundade på någon inom försvarsstaben verkställd sammanställning” diplomatiskt utformad. Ty uppgifterna kunde ju vara lämnade från försvarsstaben för att sedan ha blivit sammanställda exempelvis på någon av de fyra tyska spioncentraler, vilka under kriget, ostörda av den svenska polisen, var verksamma på Östermalm i Stockholm.

I anledning av pressuppgiften frågade kommunisterna i en interpellation i riksdagen den 2 mars i år:

”Har papperet (telegrammet, sammanställningen) *innan det kom i tyskarnas ägo*, föfunnits inom försvarsstaben eller hos någon av dess underavdelningar, eller hos någon person i tjänst hos försvarsstaben eller sådan underavdelning?

Om så är fallet, anser försvarsministern att den av försvarsstaben verkställda undersökningen i ärendet är tillräcklig och att den av försvarsstaben utfärdade kommunikén skall betraktas som i alla avseenden korrekt?

Har försvarsministern för avsikt att låta verkställa någon undersökning rörande vilken eller vilka personer i marinledningens tjänst som kan ha furnerat den tyska krigsledningen med uppgifter, vilka införskaffats av den svenske marinattachén i London?”

Interpellationen besvarades inte av försvarsministern förrän den 1 juli i år, då han meddelade att den fortsatta undersökningen i frågan icke gett något egentligt nytt utöver vad som anförts i kommunikén. Undersökningen fortgick emellertid och kunde måhända leda till ytterligare klarläggande av denna fråga, förklarade herr Vougt. Därmed var ju den tredje frågan, om än negativt, så dock besvarad. De två avgörande första frågorna lämnades däremot obesvarade.

I debatten i frågan påtalades från kommunistiskt håll att ännu mer uppseendeväckande avslöjanden nu hade skett. Det gällde fallet ”Kellgren”. Särskilt före Stalin-gradslaget fick tyske militärattachén genom nämnde general betydelsefulla meddelanden om vår beredskap direkt från kommandoexpeditionen, på samlingsregeringens order.

Enskild åtalsrätt mot ämbetsmän.

I svensk rätt föreligger åtalsmonopol för allmän åklagare vid ämbetsbrott, vilket måste betecknas som en synnerligen allvarlig brist i rättsordningen, ty just när det gäller att åtala en ämbetsman har säkert åklagarmyndigheten vissa hämningar, som inte föreligger när det gäller att åtala vanliga människor för brott.

Om behovet av enskild åtalsrätt på grund av ämbetsbrott vittnar ju den mängd av rättskränkningar som förekommit under krigsåren utan att de föranlett någon som helst åtgärd från myndigheters eller allmänna åklagares sida. Med hänvisning till dessa förhållanden yrkade kommunisterna på sådan ändring av rättegångsbalken att enskild målsägare skulle få rätt att

väcka åtal eller i högre rätt fullfölja åtal även i fråga om ämbetsbrott. Motionen avslogs med motiveringen att ”om det stode envar öppet att själv instämma vilken ämbetsman som helst till domstol, skulle ämbetsmännens auktoritet lätt kunna taga allvarlig skada”.

Kontroll över finansieringen av pressen.

Storfinansens kontrollerar inte endast industri, kreditanstalter, råvarukällor, praktiskt taget landets hela ekonomiska liv, den kontrollerar också opinionsbildningen genom sitt grepp över pressen. Av landets 228 dagliga tidningar är 193 propagandaorgan för de borgerliga, medan endast 35 tillhör arbetarrörelsen. Av den sammanlagda upplagan på dagspressen kommer 83,8 % på de borgerliga mot 16,2 % på arbetarpressen.

Demokratins intressen kräver att tidningspressens finansieringskällor klarlägges. Ty om någonting är skadligt för demokratin så är det storfinansens strävanden att korrumpiera det politiska livet och opinionsbildningen i vårt land. På grund härav understödde kommunisterna en socialdemokratisk motion i vilken yrkades att sammanslutningar och andra som bedriver politisk propaganda genom lag skall åläggas skyldighet att föra böcker över sina inkomster och ingifter och att periodiskt avgiva offentlig redovisning för sin propagandaverksamhet, vilket yrkande dock av riksdagen blev avslaget.

4. För ökad demokrati

”Demokratisering av hela statsapparaten hör till de angelägnaste uppgifterna för demokratin. Man får därvid inte rygga för författningsändringar som möjliggör utrensning resp. omplacering av reaktionära ämbetsmän. Grundlagarna måste anpassas till demokratin och inte tvärtom.”

(Sven Linderot å Kommunistiska Partiets XIII kongress.)

Riksdagens arbetsformer.

Riksdagen framställes i den antidemokratiska propagandan som en arbetsoduglig institution utan förmåga att ens reformera sig själv. Den mest vulgära propagandan har sökt ge intryck av att riksdagsmännen antingen sover i sina bänkar eller driver omkring i riksdagens lokaler i brist på arbetsuppgifter. Överhuvud taget har arbetsförhållandena i riksdagen framställts på ett förvrängt sätt, varigenom en mängd vanföreställningar skapats om riksdagen och dess arbete.

Det är emellertid inte bara okunnighet som orsakat klankande på riksdagen och dess arbetsformer. Bakom de flesta förvrängningarna spårar man en medveten strävan att utnyttja allmänhetens okunnighet om riksdagsarbetet för skumma reaktionära syften. Den på senare tiden intensifierade propagandan mot riksdagen är endast en avläggare till den bekanta PHM-propagandan. Kan man bara övertyga allmänheten om att riksdagen är en arbetsoduglig institution tror man sig därmed ha funnit ett värdefullt bidrag till den propaganda som förklarar att all statsdrift är av ondo och att endast den heliga och oantastliga privatkapitalismen förmår att sköta den samhälleliga produktionen.

När frågan om riksdagens arbetsformer behandlades i riksdagen anfördes från kommunistiskt håll att de grundlagar som instiftades år 1809 är i och för sig nog så demokratiska, men de var ju anpassade efter dåtida förhållanden. I dag är de inte längre tjänliga i alla avseenden. Den demokrati som grundlades 1809 har för länge sedan vuxit ur sina gamla kläder och är i behov av en ny mera tidsenlig och modern dräkt för att kunna fungera på ett sätt som tillfredsställer vår tids anspråk på smidighet och rationellt handlande.

Innan en ny författning skapas, som ger rörelsefrihet åt våra dagars demokrati, är det ett tämligen hopplöst företag att söka ernå något resultat av diskussionerna i fråga om riksdagens arbetsformer. Vid en revision av vår författning är det framför allt viktigt att så reglera förhållandet mellan regering och riksdag, att inte den ena kan hindra den andras funktioner.

Regeringen måste bli ett riksdagens verkställande organ i detta ords egentliga betydelse. En revision av författningen är sålunda en oundgänglig förutsättning för en bättre och rationellare organisering av den parlamentariska verksamheten överhuvud taget och inte bara av riksdagens arbete.

Sänkt valbarhetsålder till första kammaren.

Medan ett förslag om sänkt valbarhetsålder från 25 till 23 år såväl till kommunala uppdrag som till riksdagens andra kammare är antaget som vilande för vidare grundlagsenlig behandling, gäller fortfarande att endast den som uppnått 35 års ålder är valbar till riksdagens första kammare. Någon hållbar motivering för bibehållandet av denna höga valbarhetsålder kan inte anses föreligga, varför kommunisterna motionerade om att riksdagen skulle besluta sådan ändring i riksdagsordningen att valbarhetsåldern skulle bli 23 år även till första kammaren. Konstitutionsutskottet sade sig emellertid inte kunna finna något bärande skäl för en dylik reform och motionen avslogs av riksdagen.

Polisvittnen.

En grundregel i svenskt rättsförfarande är att ingen har rätt att inför domstol vittna i egen sak. Dock med ett undantag — polisen har haft denna rätt. Begreppet ”polisvittnen” har därmed blivit någonting som kränkt de breda folklagens rättsmedvetande. Det är ett privilegium för tjänstehavare som kommer till uttryck på sådant sätt att det inte blir någon likhet inför lagen för olika medborgargrupper, å ena sidan dessa tjänstehavare och å andra sidan andra medborgare. Bestämmelsen om polisens rätt att vittna i egen sak innebär också en farlig lockelse för tjänstehavare att på ett för dem själva farligt sätt värna sig för följderna av tjänstefel.

Vid behandlingen av frågan om införandet av nya rättegångsbalken framhöll kommunisterna att ett rättsförfarande efter nya regler inte skulle kunna göra skäl för beteckningen framstegsvänlig reform om man samtidigt var beredd att behålla sådana föreskrifter som undantagsbestämmelserna för polismän, när det gäller rätt att vittna i egen sak, varför de yrkade bifall till ett förslag om avskaffandet av denna särskilda vittnesrätt. Yrkandet blev också bifallet.

Sammanställningen av tryckfrihetsjury.

Den svenska tryckfrihetsjuryn har obestriddligen råkat i vanrykte. En rad avgöranden har fällt, vilka enligt meningsyttringar från skilda politiska läger icke står i överensstämmelse med folkets rättsmedvetande. Att exempelvis en tidningsutgivare skall ådömas straff för att hans tidning betecknat såsom nazist en person, vars medlemskap i en nazistisk organisation en statlig undersökningskommission fastslagit, har av en praktiskt taget enig folk- och pressopinion betraktats såsom en utmaning mot det folkliga rättsmedvetandet. Juryn fyller för närvarande icke sin funktion såsom organ för det allmänna rättsmedvetandet, vilket är desto mera värt beaktande som i övrigt något avgörande folkligt inflytande på rättsskipningen icke finnes i Sverige.

Enligt gällande grundlag uppgöres jurymannalistan av rätten. Då denna metod för jurymannalistan uppgörande leder till resultat, vilka är ägnade att bland allmänheten skapa mistro även mot det folkliga inslag i rättsordningen, som juryn är avsedd att vara, samt då det dessutom knappast kan anses stå i överensstämmelse med juryinstitutets idé, att jurymajoritetens sammansättning i sista hand avgöres av ämbetsdomare, så motionerade kommunisterna om att en ändring av sådant slag skulle vidtagas, att jurymannalistan i fortsättningen i möjligaste mån blir representativ för den folkliga rättsuppfattningen. Detta skulle kunna ske genom en sådan ändring av tryckfrihetsförordningen att jurymannalistan sammansättning avgjordes genom proportionella val i kommunala representationer.

Riksdagen avslog motionen med hänvisning till att den pågående tryckfrihetsutredningen

även omfattar spørsmålet rörande jurykårens bildande.

Motionstiden i landstingen.

Landsting sammanträder varje år första måndagen i september. Enligt lagen om landsting har landstingsman haft rätt att väcka motioner senast den 1 augusti. I en folkpartimotion föreslogs att motionstiden skulle inskränkas så att sista motionsdag skulle bli den 15 juli. Kommunisterna yrkade avslag på detta, men riksdagen biföll motionen.

Polisväldet över organisationerna.

I ordningsstadgan för rikets städer, som genom beslut av 1932 års riksdag numera äger tillämpning i hela landet, har man på ett onödigt sätt tillkrånglat anordnandet av offentliga tillställningar av skilda slag. Med utnyttjandet av denna stadga har på ett flertal platser i vårt land införts en rigorös ransonering av tillståndsgivning för offentliga nöjeställningar och till och med en byråkratisk övervakning över enskilda fester.

Att denna förlegade ordningsstadga från 1868 illa passat i vår tid, är uppenbart. Och vad värre är, det tycks råda en verklig förbistring bland de tillståndsgivande myndigheterna i fråga om tolkningen av dessa bestämmelser. På en del orter reser myndigheterna inga som helst svårigheter för anordnarna av offentliga tillställningar, under det att andra däremot reser hart när oöverstigligen hinder för nöjesanordnande organisationer. På grund av mångtydigheten av vad som menas med offentlig eller enskild tillställning har även vissa lokala myndigheter ansett sig ha befogenhet att ingripa vid enskilda tillställningar och utfärda restriktioner även för dessa.

Förordningarna har i vårt land erhållit mycket olika tillämpningar i skilda orter. Sålunda har vissa landsfiskaler begagnat dessa bestämmelser för införande av ransonering av den offentliga dansen, vilket många gånger lagt hinder i vägen för ungdomsföreningar av skilda slag, som sökt att på samma gång som de anordnat en festlighet för ungdomen stärka sin ekonomi. Men genom det godtyckliga förordnandet om ordningsvakter, som betingar sig mellan 10 och 20 kronor per person och kväll, har ett allvarligt ekonomiskt avbräck åsamkats nöjesanordnarna. Att dessa nöjesanordnare utgöres av ideella organisationer av olika slag, politiska, ungdoms-, nykterhets- och idrottsföreningar, Folkets hus och andra föreningar, som strävat att hålla samlingslokaler etc., hindrar inte rigorösa förordningar från polismyndigheternas sida. Även om dessa förordningar också drabbar städer- nas och de större orternas föreningsliv tämligen hårt, är det uppenbart att de alldeles speciellt lägger hinder i vägen för landsbygdens och de mindre orternas föreningsliv. De mindre platserna kan ju inte samla hur stort deltagande som helst vid sina tillställningar, dels beroende på lokalernas litenhet, dels beroende på den glesa bebyggelse, som förefinnes omkring lokalen i fråga. Därest polismyndigheten då dekreterar, att nöjesanordnarna först skall lösa tillstånd utöver kostnaderna för lokal, musik och eventuellt andra programpunkter, dessutom betala två, tre eller fyra ordningsvakter, vilka kan betinga sig från 20 kronor upp till 50 kronor, så är det uppenbart, att det många gånger är ogörligt för organisationer att anordna offentliga nöjeställningar med dans.

Därest den tillståndsgivande polismyndigheten dessutom behagar ge uttryck för sina personliga sympatier eller antipatier för den tillståndssökande organisationen, kan det även inträffa, att polismyndighetens bestämmelserätt på ifrågavarande område begagnas för favorisering eller trakassering av vissa organisationer. Polismyndigheten kan förordna om att bara en enda ordningsvakt skall närvara, men den kan även bestämma, att det skall vara både tre och fyra eller flera. Tyvärr finns det alltför många exempel på att vissa polismyndigheter begagnat dessa bestämmelser till trakassering av för dem misshagliga föreningar.

Med hänvisning till dessa förhållanden motionerade kommunisterna om dels sådan revision av ordningsstadgan för rikets städer så att enhetlighet skulle bli rådande och så att de ideella

organisationernas verksamhet inte onödigt betungades och dels att kostnaderna för av myndighet förordnade ordningsvakter skulle bestridas av allmänna medel.

Riksdagen avtog motionen med hänvisning till att ordningsstadgeutredningens förslag för närvarande är föremål för Kungl. Maj:ts prövning och att riksdagen därtill inte kunde finna det rimligt att samhället skulle påtaga sig utgifterna för ordningsvakter.

5. Planering av den svenska ekonomin

I inledningen till efterkrigsprogrammets 27 punkter heter det:

”Den huvuduppgift, som förestår, är att samordna den ekonomiska verksamheten till en planmässig hushållning, så att arbetskraft och materiella tillgångar stadigt utnyttjas för en effektiv produktion. En sådan samordning bör ske under samhällets ledning och med sådan inriktning, att enskilda intressen underordnas de mål, som samfällt eftersträvas.”

Det första ledet i en långsiktig planering av den svenska ekonomin för behovsproduktion bör enligt kommunisternas mening vara uppgörandet av en plan för utvecklingen och inriktningen av landets produktiva resurser. Avgörande skall härvid vara befolkningens behov på lång sikt och för dagen. Folkets breda massor godkänner icke längre ett sådant ekonomiskt system, där ett litet fåtal mäktiga finanskapitalister i spetsen för de stora bankerna och industribolagen bestämmer över användningen av de produktiva tillgångarna i landet, bestämmer avvägningen mellan nutidsproduktion och framtidsproduktion, bestämmer om en viss verksamhet skall startas, om redan existerande produktion skall läggas ned eller fortsättas. De enskilda kapitalisternas och kapitalistsammanslutningarnas jakt efter högsta möjliga profit på sitt kapital får icke länge vara bestämmande för produktionens storlek, inriktning och utveckling. De nödvändiga besluten i stort i dessa frågor bör fattas av hela folkets representanter, av riksdag och regering eller av dem utsedda organ.

I första hand bör det åligger regeringen att till godkännande av riksdagen varje år framlägga en prognos och plan för hela samhällsekonomin utveckling under närmast följande period. Dessa perioder kan och bör i de flesta fall omfatta flera kalenderår, vilket emellertid inte utesluter att kontrollsiffror för planens fullföljande framlägges varje år och nödvändiga justeringar företages. I denna stora samhällsekonomiska plan bör den direkta statsbudgeten ingå som en reglerande och balanserande faktor.

För uppgörandet av dessa prognoser och planer för samhällsekonomin utveckling måste det finnas ett permanent statligt planeringsverk eller planeringsinstitut. Detta planeringsverk kan lämpligen ha såsom uppgift att också följa och inregistrera hur prognoserna och planerna infrias.

Det heter i efterkrigsprogrammet: ”Samhällelig planering av investeringsverksamheten.” Än så länge är detta endast ord på papperet. Man har visserligen inrättat ett *investeringsråd*, men detta har endast rådgivande karaktär. Statens representanter skall *råda* kapitalisterna hur de skall använda sina pengar. Men dessa är icke mottagliga för råd som syftar till folkets bästa. Kommunisterna vill därför att rådet skall utrustas med *beslutande myndighet*. Sker inte detta så kommer kapitalinvesteringarna även i fortsättningen att som hittills söka sig till de mest räntabla områdena, ty kapitalet saknar ju så kallade sociala instinkter.

Man måste också, därest man vill bevara och höja penningvärdet, genomföra en *priskontroll* av betydligt större effektivitet än den vi för närvarande har.

Utifrån dessa synpunkter föreslog kommunistiska riksdagsgruppen vid årets riksdag,

- 1) att en plan för utvecklingen och inriktningen av landets produktiva resurser skulle utarbetas och föreläggas 1947 års riksdag. I denna plan skulle den direkta statsbudgeten ingå som en reglerande och balanserande faktor;

- 2) att ett permanent statligt planeringsverk eller planeringsinstitut för uppgörande av de nödvändiga planerna och prognoserna för samhällsekonomin utveckling skulle inrättas;
- 3) att det s. k. investeringsrådet skulle utrustas med beslutande 'befogenheter';
- 4) att den statliga priskontrollen skall bestå och framför allt inriktas på att bryta monopolprissättning, för vilket ändamål gällande prislagsstiftning måste anpassas till de förändrade förhållandena, priskontrollapparaten effektiviseras och en demokratisering av framförallt priskontrollnämndens sammansättning äga rum.

I anledning av förslaget om inrättandet av en plan för utveckling och inriktning av landets progressiva resurser uttalade riksdagen att "det förefaller mera ändamålsenligt om statsmakterna i samverkan med det enskilda näringslivet i stället fortsätter på de vägar som redan beträffas och i görligaste mån söka bringa samstämmighet mellan enskilda och samhälleliga åtgärder för vinnandet av en jämn och trygg utveckling". Mot förslaget om att investeringsrådet skulle tilldelas beslutande befogenheter invände riksdagen: "Detta skulle väl möjliggöra en begränsning av investeringsvolymen under högkonjunktur, men däremot icke en utökning av densamma under lågkonjunktur. Om detta senare skulle nås måste det kräva en mycket långt gående lagstiftning." Förslaget om skärpt priskontroll avslogs med hänvisning till att riksdagen antagit en ny lag om övervakning om konkurrensbegränsning inom näringslivet.

Syftemålet med motionerna var att försöka ta ett steg från program till verklighet när det gäller viktiga punkter i arbetarrörelsens efterkrigsprogram. Detta program lägger synnerligen stor vikt vid frågan om att skapa full sysselsättning, att övervinna kriserna och därigenom eliminera de störningar i det ekonomiska livet, som konjunkturväxlingarna medför i det nuvarande samhället. Om detta mål skall uppnås, d. v. s. om vi skall kunna garantera full sysselsättning och komma fram till förhållanden, där vi inte behöver riskera omfattande ekonomiska kriser med jämna mellanrum, får vi inte rygga tillbaka för samhälleliga ingrepp i det s. k. fria näringslivet. Det gäller här ytterst att likvidera monopolens välde, att fråntaga den lilla klicken storkapitalister det avgörande inflytandet över landets ekonomiska liv, att göra frågan om produktionens inriktning, omfattning och vidareutveckling till en hela samhällets angelägenhet. Det gäller för samhället att skaffa sig makten över produktionsmedlen, makten att behärska naturrikedomar, fabriker, maskiner o. s. v. och sedan använda denna makt för att producenterna — arbetarna — skall frigöras.

Arbetarrörelsens efterkrigsprogram åsyftar faktiskt en fredlig utveckling, som ännu inte betyder socialism här i landet, men som öppnar vägarna till en socialistisk samhällsordning. Riksdagen med sin arbetarmajoritet bör inte rygga tillbaka inför kapitalets motstånd, utan beslutsamt genomföra även de delar av efterkrigsprogrammet som förutsätter ett inkräktande på kapitalets välde. Man handlade dock tyvärr på motsatt sätt från arbetarmajoritetens sida i riksdagen när den avslög de kommunistiska motioner som syftade till en planering av den svenska ekonomin.

6. Den ekonomiska politiken

Kommunisterna har i riksdagen fullföljt den kamp de allt från år 1942 fört mot statsmakternas försök att öva press på fackföreningsrörelsen för att hindra den att genomföra berättigade aktioner för högre löner. Kommunisterna söker i stället förmå arbetarmajoriteten till att utnyttja sina parlamentariska och politiska positioner för understödandet av den fackliga kampen.

Så sent som den 26 april 1944 framhöll kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering i ett betänkande om penningpolitiken att penninginkomsterna som regel inte bör höjas eller sänkas under denna period, medan däremot en prissänkning bör kunna väntas. Arbetarna kunde icke

följa denna rekommendation. De föredrog att hävda sina krav och genombröt lönestoppet. Hade de inte gjort detta — om alltså kommissionen fått sin vilja fram — skulle detta ha inneburit en fastlåsning av arbetslönerna på den orättfärdiga nivå, som uppnåddes tack vare lönestoppet och den begränsade lönekompensationen. Det blev inte heller, som kommissionen väntat några prissänkningar.

Utvecklingen har korrigerat lönestoppspolitikerna så till den grad, att man nu ur 1946 års riksdagsprotokoll kan citera följande erkännande av finansminister Wigforss: ”Vårt näringsliv och våra industrier visade sig äga större förmåga att absorbera höjda löner än vi hösten 1942 trodde”. (Andra kammaren 5 juni 1946). Och söndagen den 14 juli 1946 yttrade ordföranden i kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering, statsrådet Myrdal, i ett föredrag:

”Lönestegringarna har på kostnadssidan inte någon väsentlig andel i inflationsutvecklingen. Det kan tvärtom konstateras att den internationella prisutvecklingen och övriga pådrivande krafter skulle ha resulterat i ännu större företagsvinst och en sannolikt ännu mera svårarbetad investeringskonjunktur om lönerna varit lägre.”

När industrin i år företar en ur inflationssynpunkt farlig miljardinvestering vittnar detta gott om god tillgång på disponibla vinster, åstadkomna genom lönestoppolitiken.

Vad beträffar lönernas sammanhang med prisstegringarna har kommunisterna upprepade gånger framhållit att man skall ställa in lönerna i deras sammanhang med profiterna. En höjning av lönerna leder ju i allmänhet till en sänkning av profiterna, medan en sänkning av reallönerna i nuvarande ekonomiska system betyder en ökning av profiten. Vad som sker när man höjer eller sänker lönerna är inte att man förändrar den befintliga köpkraften i förhållande till varutillgången, utan det är bara att man omfördelar denna köpkraft. Det är därför klart att kommunisterna hela tiden har bekämpat den form av lösning av de ekonomiska problemen, som har uttryckts med det förhatliga ordet lönestopp. Man har häremot invänt att om arbetarna får högre lön så inköper de mera varor, medan en ökning av kapitalisternas profiler betyder en ökning av sparkapitalet. Härtill genmäler kommunisterna att om vi har varuknapphet så låt oss då ransonera de knappa varorna. Men dessutom är det väl inte uteslutet att man kan dirigera även arbetarnas köpkraft i viss riktning.

Det bör tillåtas kommunisterna att utan någon som helst självförhävelse konstatera, att de tydligen insett företagets möjligheter att betala högre löner bättre än vad riksdagsmajoriteten gjorde när den gick in för lönestoppet.

Under påvisandet av att det alltjämt saknas jämnställdhet på arbetsmarknaden och att varje statligt hinder som reses mot arbetarna i deras berättigade strävan att skapa trygghet och människovärdiga förhållanden på arbetsplatsen är en orättvisa, yrkade kommunisterna att de av en borgerlig majoritet år 1928 genomtruffade lagarna om kollektivavtal och arbetsdomstol skulle avskaffas. Kommunisterna kunde därvid även stödja sig på pappersindustriarbetareförbundets kongress, vilken år 1945 beslutade ge förbundsstyrelsen i uppdrag att medverka till dessa lagars avskaffande. Men riksdagen ansåg inte att skäl förelåg för att upphäva dem.

7. Överförandet av produktionsmedel i samhällets ägo

Gruvfyndigheter bör bli allmän egendom.

Kommunisterna upprepade i år fjolårets motion om att utredning skulle ske om överförandet i statlig besittning av de i privat eller halvprivat ägo befintliga viktigare malm- och mineraltillgångarna och anläggningar i anslutning till dessa. Förslaget fick nu en gynnsammare behandling. Riksdagen uttalade att det bör beaktas att det för närvarande pågår förhandlingar mellan staten och LKAB om upprättande av nytt fraktavtal samt att frågan om statsinlösen av de till nämnda bolag hörande norrbottensgruvorna i samband därmed torde komma att bli föremål för övervägande samt att frågan om de förut tyskägda gruvornas framtida ställning

kommer upp till behandling i samband med undersökningarna rörande det tyska flyktkapitalet. Dessutom har åt 1945 års gruvutredning uppdragits att företaga utredning om ett särskilt organ för tillvaratagande av statens gruvintressen. Riksdagen beslutade därtill mot de borgerligas avslagsyrkande att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att då resultaten av nu pågående utredningar och undersökningar på ifrågavarande område föreligger, förutsättningslös utredning måtte verkställas om och i så fall på vilket sätt och i vilken utsträckning samhällets kontroll över malm- och mineraltillgångarna bör ökas. Beslutet fattades med 53 röster mot 41 i första kammaren och med 92 röster mot 68 i andra kammaren.

Om gruvdriften blir förstatligad skulle också åtgärder kunna vidtagas för att bereda gruvarbetarna större trygghet i anställningen. Exempelvis i Norrbottens malmfältssamhällen är ju befolkningen för sin utkomst helt beroende av driften i gruvorna. På grund av denna ensidighet i gruvsamhällellenas näringsliv har befolkningen där vid upprepade tillfällen kommit i mycket svåra ekonomiska förhållanden. Vid de värsta kristillfällena har gruvdriften under många månader inskränkts med nära 60 procent av det normala, och redan under första halvåret 1945 kunde gruvarbetarna i Kiruna, Malmberget och Koskullskulle beredas sysselsättning endast 5 dagar i veckan. Därtill ansåg man sig böra upphöra med den apatitbrytning i Kiruna och bearbetningen av denna malm vid Vitåforsverket i Malmberget, som under kriget bedrivits för framställning av konstgödsel, varigenom omkring 200 man i Kiruna och 400 i Vitåfors skulle bli arbetslösa. Dessa förhållanden föranledde kommunisterna att vid höstriksdagen ställa frågan om vilka särskilda åtgärder som vidtagits för att bereda gruvarbetarna i Norrbotten full sysselsättning och vad regeringen gjort i anledning av signalerna om driftstoppet vid apatitbrytningen i Kiruna.

Statsrådet Mossberg svarade att en planering för att bereda gruvarbetarna i Norrbotten full sysselsättning icke är möjlig att göra förrän klarhet vunnits om hur det kommer att bli med vår malmexport. Han upplyste därtill att efter förhandlingar med berörda parter inför representanter för regeringen hade överenskommelse träffats om att apatitbrytningen i Kiruna och verksamheten i sligverket i Vitåfors icke skulle upphöra förrän den 1 april 1946.

Kommunisterna framhöll det oriktiga i att svensk malm säljes till utlandet, där superfosfat sedan framställes ur råvaran varefter konstgödseln återköpes till Sverige. Statsmakterna borde betrakta frågan om en inhemsk beredning av denna råvara för konstgödningsmedel icke som en fråga att för ögonblicket kunna spara någon miljon genom att köpa konstgödningsmedel från utlandet, utan som ett problem för att säkra landets behov av denna råvara på lång sikt.

Därtill understödde kommunisterna ett av Gruvindustriarbetareförbundets avdelningar i Kiruna, Malmberget och Svartön framställt krav om att hyresbidrag skall utbetalas till korttidsarbetande gruvarbetare ur fonden för stödåtgärder åt malmkommunerna.

Krigsmaterielindustrin bör förstatligas.

Den privata rustningsindustrin hör till de främsta drivande krafterna i den utveckling som redan lett till tvenne världskrig. Utgående från privata vinstintressen har den underblåst alla slags konflikter mellan nationerna, understött och uppmuntrat de chauvinistiska krafterna och stimulerat propagandan för erövring av livsrum och inflytelsesfärer på andra staters bekostnad.

Ett förstatligande av krigsmaterielindustrin måste vara i 'hög grad ekonomiskt fördelaktigt för staten. För folkets breda massor har det alltid tett sig upprörande att enskilda människor kunnat profitera på kriget och det egna landets försvarsberedskap. Under krigsåren, då de enskilda svenska medborgarna i övrigt måste bringa stora personliga offer och stod beredda att ge sina liv vid försvaret av sitt land, kunde aktieägarna i krigsindustrin i stället glädja sig åt enorma extraprofitör. Hundratusentals svenskar tjänade försvaret, men krigsindustrins profitörer förtjänade på Sverges försvar och förtjänade mycket. Ett företag som Bofors, som hade

monopol på tillverkningen av ett stort antal viktiga vapen, förstod att till det yttersta utnyttja denna sin ställning. Detta framgår bl. a. av bolagets vinstsiffror och avskrivningar under kriget och de bägge närmast föregående åren.

Aktiebolaget Bofors aktiekapital är 24.750.000 kronor och hela summan eget kapital 53 miljoner kronor. Bruttovinsten utgjorde år 1943-44 i genomsnitt 13 % av de fakturerade leveranserna. Maskinkontot blev helt avskrivet 1942, varefter hela nyanskaffningen årligen avskrivits. Anskaffningsvärdet av anläggningarna hos moderbolaget är 114,3 miljoner kronor, men motsvarande nettobokvärde endast 12,5 miljoner kronor. För hela koncernen är motsvarande siffror 136 och 20,4 miljoner kronor, varvid bör beaktas att en stor del av dessa investeringar genomförts till förkrigspriser. Som dotterbolag till Bofors räknar vi Bofors Nobelkrut, Nydqvist & Holm AB, AB Tidaholmsverken och AB W. Dan. Bergman.

En stor del av de vinster som Bofors och andra krigsindustrier kunnat glädja sig åt under krigsåren har tillkommit genom statliga subventioner och extraprofiter. Vad Bofors beträffar har praktiskt taget hela den väldiga vinsten under krigsåren kommit från de statliga beställningarna. Det synes oss självklart att man tar hänsyn till detta vid ett förstatligande, då aktieägarna kräver ersättning. Det finns ingen anledning att beräkna eventuella inlösningspriser på ett sådant sätt, att de privata aktieägarna får samma statliga subventioner för andra gången. Staten bör tillgodoräkna sig de väldiga summor, som den redan investerat i denna krigsindustri. Dessa investeringar torde ha en sådan omfattning att staten reellt, om än icke formellt, äger en betydande del av dessa industrianläggningar.

Kommunisterna anser att tiden nu måste vara inne att överföra krigsmaterielindustrin i statens ägo och motionerade därför om att riksdagen skulle hemställa till Kungl. Maj:t att efter utredning framlägga förslag om förstatligande av de industrier, vilka har tillverkning av krigsmateriel som huvuduppgift, främst AB Bofors med dotterföretag, varvid de subventioner och förmåner av skilda slag statsmakterna beviljat dessa företag bör räknas staten till godo vid övertagandet.

Riksdagen erinrade i anledning av motionen om att rustningsindustrins framtid ligger i stöpsleven efter Förenta Nationernas tillkomst. Med hänvisning till detta

beslutades att begära att Kungl. Maj:t genom krigsmaterielinspektionen eller på annat sätt noggrant följer frågans utveckling, samt då tillfälle därtill befinnes lämpligt framlägger förslag i ämnet för riksdagen.

Förstatligandet av tidigare tyskägda företag.

Arbetarna vid de industrier vilka står under särskild administration därför att de stått under tyskt inflytande har hos regeringen begärt att staten skall övertaga och driva ifrågakvarande företag. Bland andra har arbetarna hos Elektriska Aktiebolaget AEG:s svenska verkstäder och arbetarna hos Aktiebolaget Siemens verkstäder i Stockholm gjort sådana framställningar. Kommunisterna tog upp deras förslag i motion, vari framhölls att de allierade ställer ekonomiska krav i anslutning till dessa företag, men frågan om driftsformerna i fortsättningen är uteslutande en svensk angelägenhet. Kommunisterna föreslog att AEG-koncernens och Elektriska Aktiebolaget Siemens företag i Sverge skulle förstatligas. Riksdagen sade sig ha inhämtat att Kungl. Maj:t redan låtit igångsätta vissa undersökningar vid vilka även de i motionen avhandlade frågorna skulle komma att ägnas uppmärksamhet, varför den för närvarande ansåg särskilt riksdagsbeslut i frågan obehövt.

Socketfabriksaktiebolagets förstatligande.

Socketfabriksaktiebolagets bruttovinst har från verksamhetsåret 1937-38 ökat med inte mindre än 45 procent. Avskrivningarna ökade under samma tid med 59 procent och den härefter uppkomna vinsten med 36 procent. För senaste verksamhetsåret framräknades en net-

tovinst på 5,10 miljoner kronor sedan bl. a. avskrivningar på maskiner och inventarier skett med inte mindre än 4,592.080 kronor. Denna nettovinst och utdelningen på 4.825.000 kronor garanterades av svenska staten. Sockerfabriksaktiebolagets utdelning har sedan år 1933 varit 5,83 procent på eget aktiekapital av 81 miljoner kronor. Mot denna säkra profit svarar inga risker.

En utbredd opinion finner det orimligt att Sockerfabriksaktiebolagets verksamhet, som är av stor betydelse för folkhushållet, skall tillåtas vara föremål för profitjakt från ett statsunderstött enskilt bolag. Statsmakterna satsar årligen omkring 20 miljoner kronor åt bolaget i form av viss ersättning för varje kilogram framställt råsocker. Ändamålet med denna subventionering är visserligen att reglera sockerpriserna, men resultatet blir även att Sockerfabriksaktiebolaget får sina vinster garanterade av staten utan att behöva löpa några risker. Det vore naturligt om staten övertog inte blott det ekonomiska ansvaret för verksamheten, utan också de ekonomiska fördelar, som aktieägarna nu erhåller utan att löpa några risker.

I detta fall har en personalunion upprättats mellan statsmakt och monopolkapitalism, varvid statsmakten ger den ekonomiska garantin medan monopolkapitalismen tar vinsterna. Det förhållandet att Sockerfabriks-aktiebolaget kontrolleras av statens sockernämnd och att sockerpriserna regleras genom statens priskontrollnämnd ändrar inte detta förhållande.

Då bolagets vinster täcker mer än den gängse utdelningen nödgas bolaget på annat sätt förbruka de överskottsmedel, vilka med hänsyn till statens ekonomiska garanti måste betraktas som statsmedel. Bolaget har inte visat någon önskan att genom överskottsmedel förbättra arbetarnas löneställning. Det föredrar i stället att använda dessa av staten garanterade penningmedel för bl. a. en för ett monopolbolag alldeles obehörlig kostsam subventionsannonsering om en vara, som är strängt ransonerad.

Under uttalandet av uppfattningen att en verksamhet av den art som Sockerfabriksaktiebolaget bedriver bör vara helt statlig föreslog kommunisterna att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle hemställa om förslag utmynnande i att svenska staten skall övertaga Svenska Sockerfabriks-aktiebolaget och dess verksamhet.

Riksdagen uttalade i anledning av motionen att visserligen är sockerindustrin här i landet redan underkastad en ganska omfattande statlig kontroll, det vill dock synas som om denna kontroll icke alla gånger har möjlighet att sätta in på ett tillräckligt tidigt stadium. Med hänsyn till de betydande subventionsbelopp som årligen beviljas av riksdagen för att hålla sockerpriset nere ansåg riksdagen det vara angeläget att ifrågasvarande kontroll är så beskaffad att man från det allmännas sida erhåller erforderliga garantier för en i möjligaste mån effektiv och ekonomisk drift inom berörda industrier. Riksdagen beslutade med 33 röster mot 25 i första kammaren och med 77 mot 39 i andra kammaren att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande förutsättningar och former för det statliga inflytandet inom sockerindustrin och om föreläggande för riksdagen av de förslag, som utredningen kan föranleda.

Kinne-Kleva.

Under kriget startade staten i egen regi produktion av skifferolja vid Kinne-Kleva. Att efter krigets slut upprätthålla denna produktion visade sig oekonomiskt. Arbetarna och tjänstemännen vid företaget framförde då till statsmakterna förslag om att man skulle tillvarataga de naturtillgångar som finns vid Kinne-Kleva genom massproduktion av byggnadsmateriel (cement, gasbetong, mineralullsplattor) på vilka det råder stor brist inom landet. Detta förslag mottogs inte med något som helst intresse från det statliga bolagets sida. Och hur skulle så kunna bli fallet när män från det enskilda monopolkapitalet på byggnadsmaterielindustrins område hade säte och stämma i styrelsen för det statliga bolaget vid Kinne-Kleva?

Ordföranden i Svenska Skifferoljeverkets styrelse är samtidigt styrelseledamot i Skånska Cementgjuteriet. Undra på att han då åstadkom en utredning som utmynnade i att det finns

inga ekonomiska förutsättningar att driva en cementindustri vid Kinne-Kleva.

I stället föreslog styrelsen för Skifferoljebolaget att man dels skulle igångsätta en fabrik för tillverkning av mellanläggsplattor, där endast 30 av bolagets omkring 340 arbetare skulle få sysselsättning. Därtill föreslogs att riksdagen skulle ge regeringen rätt att teckna borgen för lån åt ett bolag, kommanditbolaget Bröderna Wallins nysilverfabrik i Lidköping, som önskade hyra vissa av anläggningarna i Kinne-Kleva för att tillverka rostfria matbestick. Enligt detta förslag skulle staten faktiskt ta alla riskerna och även gynna den privata företagaren på annat sätt, exempelvis genom att lämna honom förtursrätt till viss maskinell utrustning, framförallt till elektriska maskiner. Bolaget skall ta hela förtjänsten och den tycks inte beräknas bli så liten eftersom man räknar med att det skall vara möjligt för bolaget att på två år kunna amortera 12/13 av de totala anläggningskostnaderna.

Regeringen accepterade detta förslag och framlade proposition till riksdagen med begäran om att även denna skulle godtaga förslaget. Kommunisterna riktade då en skrivelse till vederbörande riksdagsutskott med hemställan om att det av arbetarna och tjänstemännen vid Kinne-Kleva framförda förslaget om statlig produktion av byggnadsmateriel skulle närmare utredas och prövas innan riksdagen ställdes inför ett avgörande i frågan.

Riksdagen biföll vad regeringen föreslagit men uttalade samtidigt att det hade varit önskvärt att åtgärder nu kunnat vidtagas i syfte att på längre sikt lösa sysselsättningsproblemet för den i Kinne-Kleva anställda personalen. Riksdagen ansåg det av regeringen framlagda förslaget i detta hänseende mindre tillfredsställande, då risk föreligger att fabrikationen av matbestick kan komma att nedläggas redan efter en tidrymd av omkring 2 år. Därtill uttalade sig riksdagen för att frågan om ett mera permanent och ekonomiskt försvarligt utnyttjande av anläggningarna vid Kinne-Kleva bör ytterligare undersökas på grundval av de förslag som redan föreligger och under utredningens gång kan framkomma och att en dylik utredning lämpligen bör ske under kontakt med personalrådet vid Kinne-Klevaverket.

Gustavsfors bruk.

Utvecklingen vid Gustavsfors bruk utgör ett typiskt exempel på nödvändigheten av att frågan om att produktionsmedlen bör vara gemensam samhällelig egendom aktualiseras. Likaså belyser denna utveckling nödvändigheten av att statliga ingripanden sker innan de privata företagen hunnit att alldeles ödelägga samhällena.

Sedan Gustavsfors bruk anlades omkring år 1870 har det haft olika ägare. Under senare år har det ägts av ett familjebolag de Verdier, men såldes i augusti 1944 till aktiebolaget Billingsfors—Långed. Vid full drift tillverkades 10.000 ton sulfatcellulosa och över 9.000 ton kraftpapper årligen.

Genom Billingsforsbolagets övertagande av Gustavs-fors uppstod stora svårigheter för brukets arbetare. Avsikten från bolagsledningens sida är att koncentrera driften till Billingsfors. Resultatet av detta har blivit att driften nu inskränkts i Gustavsfors.

Samtliga brukets invånare är på ett eller annat sätt beroende av att arbetet på fabriken pågår i full utsträckning. Därtill kommer att många arbetare under årens lopp låtit uppföra egna hem, där de satsat sina små besparingar, givetvis i förhoppning om att kunna försörja sig med arbete på hemorten.

Delvis samma svårigheter är också förhanden i Skåpa-fors. Detta bruk ligger omkring en mil från Billingsfors. Genom att bolagsledningen koncentrerar all verksamhet till Billingsfors måste det givetvis uppstå stora problem för de omnämnda bruken.

Gustavsfors arbetare har genom sin fackförening flera gånger till bolagsledningen påtalat det prekära läge vari de befinner sig. Direktör Rosendal vid Billingsfors har vid dessa tillfällen utlovat att annan industri skulle anläggas på platsen. Tyvärr har det stannat vid löften.

Orsaken till svårigheterna är givetvis att söka i att det privata vinstintresset får vara utslagsgivande. En mäktig industrimagnat kan bara genom ett penndrag utlämna en hel kommun till ekonomiska bekymmer och osäkerhet för morgondagen.

Under hänvisning till dessa förhållanden frågades i en kommunistisk interpellation till socialministern: ”Vore inte ett statligt ingripande i syfte att få driften vid sulfatfabriken i Gustavsfors återupptagen befogat och nödvändigt? Om statsrådet inte anser att så är fallet, vilka andra åtgärder finner då statsrådet lämpligt att vidtaga?”

Socialministern framhöll i sitt svar bl. a. det anmärkningsvärda i att anläggningen både i fråga om maskiner och byggnader fått förfalla. En driftsinställelse med så vittgående verkningar som här torde böra åtföljas av åtgärder som syftar till att åstadkomma nya varaktiga utkomstmöjligheter i orten för industribefolkningen. Därest inte tillfredsställande åtgärder i avsett syfte vidtages av det enskilda företaget, så är det en angelägenhet för samhället att ingripa på det sätt som kan visa sig lämpligt. Socialministern meddelade också att en kontaktkommitté tillsatts och att han för sin del skulle uppmärksamt följa frågans vidare utveckling.

Varukontroll.

Under nuvarande utvecklade varuhushållning saluföres en mängd varor, vars kvalitet för den stora massan av konsumenter är svår att bedöma. Det gäller konserver och förpackade livsmedel och deras lagringstid. Vidare ficklampsbatterier och fotografisk film. Den kemisk-tekniska industrin saluför en mängd varor med i förhållande till salupriset mycket ringa tillverkningskostnader. Även när det gäller textilvaror är det av intresse för köparen att veta proportionen mellan cellull, långfibrig ull och yllepump. I marknaden saluföres en mängd varor av mycket olika kvalitet som dock till utseendet kan förefalla ganska likvärdiga. Härvid har konsumenten i regel endast priset att rätta sig efter vid bedömningen av varan, och detta kan inte vara en tillfredsställande värdebedömning. För närvarande fabriceras en mängd varor med tydlig avsikt att genom dålig kvalitet förkorta förbrukningstiden för att därigenom åstadkomma massomsättning med ökade fabrikations- och affärsvinster, men med nationalförlust som följdföreteelse.

Efter att ha framhållit detta föreslogs i en kommunistisk motion att riksdagen skulle föranstalta om utredning för genomförandet av en effektiv statlig kvalitetskontroll omfattande inom landet tillverkade samt också från utlandet importerade och på den svenska marknaden saluförda varor. Riksdagen beslutade i anledning av motionen om utredning samt om hur resultatet av dylik kontroll skall bringas till konsumenternas kännedom.

8. För beskattning efter ekonomisk bärkraft

Från en av högerens valaffischer skrikes ut: ”Som man röstar får man skatta”.

Såväl högermän som folkpartister spekulerar i att med hjälp av det missnöje som råder med anledning av de höga skatterna kunna vinna proselyter till och med bland det småfolk, som ännu beskattas orättvist till lättnad för högermännens och folkpartisternas uppdragsgivare — till lättnad för de rika.

Arbetarna bör bedöma skattefrågan utifrån den fullständiga frågeställningen: vad får folket i utbyte för de skatter som erlægges?

Kommunisterna vill att den inkomst, som bör anses behövlig för upprätthållandet av ett människovärdigt existensminimum, skall vara skyddad mot såväl skattedebitering som skatteinförsel. Därtill vill de att de statliga utgifterna skall finansieras genom direkt och progressiv beskattning såväl av enskilda som av företagare. Kommunisterna är alltså motståndare till indirekt beskattning. Redan vid remissdebatten uttalades därför från kommunistiskt håll den förhoppningen, att man inte skulle glömma bort den utlovade

särskilda förmögenhetsskatten och inte heller försöka konservera omsättningsskatten.

Omsättningsskatten avskaffas.

I konsekvens med denna uppfattning motionerade kommunisterna redan vid riksdagens början om avskaffandet av den allmänna omsättningsskatten samt om att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära sådana direktiv till statens priskontrollnämnd, att verkningarna av skattens slopande genom priskontrollnämndens åtgöranden skulle komma konsumenterna helt tillgodo.

Senare under riksdagen föreslog regeringen att omsättningsskatten skulle avvecklas från och med den 1 januari 1948. Kommunisterna föreslog att den skulle avvecklas från och med den 1 januari 1947. Riksdagen gick en medelväg och beslutade att den allmänna omsättningsskatten skall avvecklas från och med den 1 juli 1947.

Omfördelning av skattebördorna.

Kommunisterna är representerade i "1945 års statskatteberedning". I denna beredning, vars arbete ännu icke är slutfört, har kommunister och socialdemokrater enat sig om ett preliminärt förslag som bl. a. innebär, att inkomstskatten avsevärt sänks för inkomstagare med under 10.000 kr. För inkomstagare med 10.000 kronor-20.000 kronor blir skatten ungefär oförändrad, men stegras för högre inkomster. Den sammanlagda sänkningen på inkomstskatten beräknas uppgå till 175 miljoner kronor. Skulle statsinkomsterna utveckla sig gynnsamt anses en ytterligare sänkning av inkomstskatten böra ske.

För att uppväga detta bortfall av statsinkomster föreslås höjning av skatterna på bolag och förmögenheter. Skärpningen av förmögenhetsbeskattningen sker dels genom höjning av den årliga förmögenhetsskatten, dels genom införande av en särskild kvarlåtenskapsskatt.

I stället för den ordinarie inkomstskatten och värnsskatten införes en enda skatt. Den blir en skatt enbart på inkomsten. Tillägget med 1/100 av förmögenheten försvinner alltså.

De skattefria avdragen vid statsbeskattningen höjes. I de 5 ortsgrupperna skulle de för familjer bli lägst 2.500 och högst 3.000 kronor, för ensamstående lägst 1.600 och högst 2.000 kronor. Liksom nu skulle avdragen för ensamstående minskas vid större inkomster och slutligen helt bortfalla. Rätt till barnavdrag vid statlig beskattning skall slopas. De beräknas bli ersatta av kontanta barnbidrag, förslagsvis 200 kr. för varje barn.

Bolagsskatten föreslås höjd från 32 till 40 procent.

Vid den årliga förmögenhetsbeskattningen skulle liksom nu 20.000 kronor vara skattefria. Då vid inkomstskatten den tillagda förmögenhetsskatten försvinner, betyder detta att alla sparmedel upp till 20.000 kronor helt befrias från skatt. Vid kvarlåtenskapsskatten skulle en bouppteckning på 50.000 kronor där efterlevande make med giftorätt finnes vara helt fri från skatt. Denna skatt på kvarlåtenskap drages av från det som skall skiftas i arvslotter. Den nuvarande arvslottsbeskattningen skulle kvarstå oförändrad. Gåvoskatten jämkas uppåt till följd av kvarlåtenskapsskattens införande.

Höjningen av bolagsskatten beräknas ge 80 miljoner kronor, av förmögenhetsskatten 30 miljoner och kvarlåtenskapsskatten 40 miljoner kronor, alltså sammanlagt 150 miljoner kronor. Denna summa anses vara nödvändig för att den föreslagna skattesänkningen skall kunna genomföras.

Ett viktigt steg har genom detta förslag tagits i rätt riktning mot skattefritt existensminimum och ökad beskattning av de stora förmögenhetsägarna och inkomstagarna.

Skogsarbetarnas rätt till skatteavdrag.

Levnadskostnaderna för skogsarbetarna fördyras därför att arbetet vanligen försiggår långt

borta från bostadsorten. Utrustningen med kläder föranleder stora extra kostnader som andra grupper icke behöver vidkännas och kosthållet fördyras inte bara därför att skogsarbetarna måste leva på matsäck utan också därför att de måste konsumera mer mat än andra för att stå ut med sitt tunga arbete. Det borde därför vara självklart att skogsarbetarna skulle ha rätt att från sin skattepliktiga inkomst göra sådana avdrag, som motsvarar deras extra kostnader för inkomstens förvärvande. Härvidlag finns emellertid inga klara bestämmelser, och den prövning som verkställer av lokala skattemyndigheter utfaller mycket olika. I vissa län medger man sådan avdragsrätt för gifta skogsarbetare, och detta motiveras då med den merkostnad som uppstår för dem på grund av att de måste vistas bort från hemmet. Här bortser man alltså helt från det vägande skälet att alla skogsarbetare har större utgifter för kosthållet än andra grupper. Inom andra län godkännes avdrag med varierande belopp för alla skogsarbetare, men på många håll medges inte några sådana avdrag. I en kommunistisk motion föreslogs därför sådan ändring av kommunalskattelagens bestämmelse rörande avdrag från intäkt, att skogsarbetare och med dem jämförliga arbetaregrupper skulle tillförsäkras skattefrihet för påtalade fördyrade levnadsomkostnader.

Riksdagen sade sig dela motionärernas uppfattning om det önskvärda i att de föreliggande ojämnheterna ifråga om avdragsrätten elimineras. Gällande bestämmelser inrymmer möjlighet för taxeringsmyndigheterna att medgiva skäligen avdrag beträffande skogsarbetarna och då dessa ojämnheter genom kommunisternas motion ånyo blivit påtalade antog riksdagen, att frågan om användande av mera enhetliga normer i detta hänseende kommer att ägnas uppmärksamhet vid landskamreraremötet. Därvid förutsatte riksdagen att vid fastställande av mera enhetliga avdragsnormer erforderligt utrymme lämnas för beaktande av föreliggande lokala förhållanden. Riksdagen ansåg det icke nödvändigt att utöver detta uttalande fatta något särskilt beslut i frågan.

Skattefrihet för krigsrisk ersättning.

Fjölårets motion om att krigsrisk ersättningen till sjöman, d. v. s. den del av avlöningen som sjömännen åtnjuter för att de riskerar sina liv i folkförsörjningens tjänst, skulle bli helt skattefri, upprepades vid årets riksdag. För närvarande uttages skatt för hälften av krigsrisk ersättningen. Riksdagen ansåg att någon utsträckning av den nu medgivna skattefriheten för krigsrisk ersättning icke bör äga rum.

Nöjesskatten.

Riksdagen beslutade vid höstsessionen 1945 att där ideell organisation som har till uppgift att stödja teater- eller musikverksamhet, att befordra nykterhet, folkbildning eller folkuppfostran eller att främja religiösa eller politiska syften, anordnar nöjestillställning vars behållning skall användas för att direkt främja nämnda ändamål så skall sådan organisation för varje sådan tillställning befrias från erläggandet av den del av nöjesskatten som belöper å ett sammanlagt avgiftsbelopp av 500 kronor. Detta skall dock icke gälla med avseende å tillställning i vilken till huvudsaklig del ingår dans eller biografföreställning, med undantag för sådan filmföreläsning, som genom sitt ämnesval är direkt ägnat att främja organisationens syften.

Där nöjestillställningar anordnas av organisation, som har till ändamål att tillhandahålla allmän samlingslokal och som under de senast förflutna fem åren icke lämnat utdelning åt sina medlemmar, åtnjuter samma befrielse från nöjesskatt, dock endast under förutsättning att tillställning av samma slag hålles högst två dagar i följd inom samma lokal eller område.

Kommunisterna yrkade att gällande förordning om nöjesskatt helt skulle upphävas, vilket riksdagen avlog under framhållandet av att "nöjesskattintäkterna erhållit en icke oväsentlig betydelse såsom inkomstkälla för staten, vilket varken ur sociala synpunkter eller av andra skäl anses vara förenligt med sådana olägenheter att lagstiftningen om nöjesskatten därför bör upphävas".

Skatten på lättviktsmotorcyklar.

Vid höstsessionen 1945 föreslog regeringen en genomgående höjning av skatten på motorcyklar och automobiler. Kommunisterna ansåg att lättviktsmotorcyklarna, som enligt regeringens förslag kommer att beskattas med 21 kronor mot tidigare 15 kronor, när det gällde cyklar upp till en tjänstevikt icke överstigande 75 kilogram, inte endast skulle befrias från skattehöjning utan helt skattebefrias. Detta i anledning av att dessa motorcyklar i största utsträckning användes av det arbetande folket i stad och på landsbygd för att komma till och från sitt arbete. Riksdagen biföll regeringens förslag men uttalade samtidigt att framför allt sociala skäl kunde tala för en lindrigare beskattning av lättviktsmotorcyklarna och att så snart säkrare grunder för dessa frågors bedömande föreligger, en utredning bör äga rum i syfte att klarlägga på vad sätt välgkostnaderna bör fördelas mellan motorfordonstrafiken och andra trafikantgrupper liksom även mellan olika slag av motorfordon inbördes.

"Skatt vid källan".

Vid höstsessionen 1945 genomfördes en skattereform som innebär att från och med år 1947 kommer skatt att debiteras och uppbäras samtidigt som inkomsten förvärfvas. Kommunisterna var kritiskt inställda till åtskilligt i detta förslag, men gav ändå sin anslutning till principen om att skatt bör uttagas vid källan.

I samband med frågans behandling motionerade kommunisterna om

att i uppbördsförordningen skulle införas bestämmelser om att inkomstbelopp som blivit fastställt som erforderligt existensminimum för inkomsttagarna och dem, för vilka han är försörjningspliktig, skall vara skyddat mot skattedebitering eller indrivning,

att riksdagen skulle föranstalta om utredning och förslag för fastställandet av vad som skall vara att anses som existensminimum och att denna utredning skulle genomföras så skyndsamt att riksdagen fick tillfälle att fatta beslut i frågan före den 1 januari 1947, vid vilken tidpunkt den nya uppbördsförordningen skall börja gälla,

att säsongarbetare vid den årliga taxeringen särskilt anges i taxeringslängden och att till denna anteckning fogas uppgift om arten av hans arbete och den ungefärliga tid han kan beräknas vara sysselsatt med dylik, varefter skattetabell eller föreskrift och procentavdrag för vederbörande arbetargrupp utarbetas med hänsynstagande till de föreliggande uppgifterna,

att vid indrivning av resterande skatt skattebetalaren genom tjänstebrev alltid skall anmanas fullgöra betalningsskyldighet, innan indrivningsåtgärder går i verkställighet.

Riksdagen biföll förslaget om att utmätningsman eller exekutionsbiträde alltid skall anmana skattskyldig, som häftar för ogulden skatt, att fullgöra sin betalningsskyldighet innan indrivningsåtgärd verkställs.

Kommunisternas yrkande om att säsongarbetare skulle inordnas under ett annat uppbörds-system än det i propositionen föreslagna biträdades inte helt, men en viss förbättring vidtogs i vart fall för skogsarbetare, vissa stuveriarbetare och några andra arbetargrupper, som är att hänföra till säsongarbetarnas kategori.

Yrkandet om utredning för fastställande av vad som skall vara att anse som existensminimum besvarades med ett uttalande, varuti riksdagen sade sig förutsätta att Kungl. Maj:t ägnar uppmärksamhet åt frågan om erforderligt existensminimum vid löneavdrag och införsel. Det tillades i uttalandet att denna fråga är särskilt under övergångsåren till det nya systemet av stor betydelse.

I motionen föreslogs även utsträckt tid för jordbrukarnas skatteredovisning. Detta yrkande bifölls också i den utsträckning som var möjlig utan ändring av de postala förhållandena.

Beskattning av sjöfolk.

Beträffande sjöfolkets skatteförhållande påvisade kommunisterna att ett annat uppördssystem bör tillämpas beträffande sjömännen. Det krävs emellertid också en skattereform för sjömännen, varför hela frågan om sjöfolkets beskattning bör närmare granskas. Särskilt vid ett sjömanshus inskrivna sjömännen är mycket orättvist behandlade såväl när det gäller beskattning som uppörd. Sjömannen, som bor på havet, får sannerligen inte mycket utbyte av den kommunalskatt han betalar. Under alla förhållanden borde en enhetlig och låg kommunal utdebitering för sjömän ske och definitiv källskatt för dem genomföras.

Kommunisterna understödde i denna fråga en av sjöfolksförbundets ombudsman i Stockholm väckt motion. Riksdagen beslutade också att hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning angående ändrade regler för beskattning och utskyldsbetalning för sjömän.

9. Hälsobostäder åt alla

Bostadsfrågan är fortfarande ett brännande samhällsproblem. Stora delar av vårt folk saknar alltjämt en god bostad och därtill kommer att hyresnivån är så hög att även om det finnes tillräckligt med moderna bostäder skulle majoriteten av folket inte av ekonomiska skäl kunna flytta in i dessa.

Kommunisterna utformade redan vid 1945 års riksdag sina förslag i bostadsfrågan i följande 5 punkter:

- 1) Att en generalplan utarbetas för rikets bostadsförsörjning att utfärdas av härför lämplig statlig myndighet i samverkan med länsstyrelserna och kommunerna.
- 2) Att en plan samtidigt utarbetas för inhemsk produktion av byggnadsmaterial i samhällelig regi.
- 3) Att städerna och kommunerna ålägges att i egen regi med ekonomiskt stöd från staten uppföra tillräckligt antal bostäder, vilka skall uthyras till självkostnadspris.
- 4) Att de kommunala myndigheterna åläggas att inrätta kommunal bostadsförmedling.
- 5) Att utarbetandet av planerna för bostadsförsörjningen och byggnadsämnesproduktionen skulle ske i sådan takt, att de i form av propositioner skulle kunna föreläggas årets riksdag.

Förslagen avslogs med motiveringen att ”bostadssociala utredningen har att behandla spørgsmålet om åtgärder för åstadkommande av en planmässig bostadspolitik på längre sikt och kan väntas inom kort avgiva sitt slutbetänkande, och bör nämnda betänkande avvaktas, innan mera betydande avsteg från hittills följda grundsatsen beslutas av riksdagen”.

Hur åtgärder för att förbilliga bostadsproduktionen förhalas.

Genom beslut i februari 1945 av fullmäktige i Riksbanken sänktes diskontot med en halv procent. Denna Riksbankens åtgärd har fått till följd att de kreditinstitut, som lämnar lån mot säkerhet av första eller andra inteckningen i bostadsfastighet, sänkt låneräntan i motsvarande grad. Regeringen föreslog motsvarande räntesänkning för byggnadslån i vilka slutligt beslut ej meddelats av byggnadslånebyrå vid tidpunkt för räntesänkningens ikraftträdande. Kommunisterna föreslog att räntesänkningen skulle tillämpas över hela linjen, så att hyresnivån skulle kunna sänkas i alla med stöd av statliga tertiär- och tilläggs lån såväl tidigare som hädanefter uppförda bostäder. Förslaget innebar en ändrad målsättning för tertiär- och tilläggs långivningen så tillvida som statliga subventioner enligt förslaget skulle utlämnas för att åstadkomma en sänkning av hyrorna under den nivå, vars överskridande ifrågavarande verksamheten hittills haft till syfte att förhindra.

Riksdagen förklarade i anledning av motionen, att en omprövning av riktlinjerna och målsättningen för statens stödåtgärder till bostadsbyggande bör komma till stånd i samband med omställningen till fredsförhållanden. Samtidigt förklarade riksdagen att den inte utan närmare undersökning var beredd till slutgiltigt ställningstagande i frågan.

Redan under 1944 års riksdag hemställde riksdagen till Kungl. Maj:t om utredning i syfte att förbilliga byggnadskostnaderna. Särskild uppmärksamhet skulle därvid ägnas trusternas och kartellernas inverkan på byggnadsmaterialpriserna. Men ännu vid höstsessionen 1945 hade inga åtgärder vidtagits av regeringen vare sig vad gällde en ändring av räntesatserna eller utredning om byggnads-materialkostnaderna. Kommunisterna efterlyste därför redan den 24 oktober 1945 vad regeringen gjort i anledning av riksdagens beslut år 1944 om utredning av frågan om eventuell statlig byggnadsmaterialproduktion. Samtidigt framhölls att här var det ett område, där monopolens verksamhet åstadkommit de största sociala skadeverkningar. Den har inte bara hindrat en nödvändig byggnadsverksamhet utan även bidragit till att trissa upp hyrorna till en orimligt hög nivå.

Den utredning som begärdes år 1944 syftade mycket långt och innehöll bland annat förslag om begränsning eller eliminering av monopolkapitalets makt såvitt gällde byggnadsindustrin.

Kommunisterna riktade senare, den 13 november 1945, en interpellation till socialministern i vilken frågades: "Har statsrådet uppmärksammat att det finns möjligheter att i den öppna lånemarknaden erhålla lån till lägre räntesatser än de som tillämpas av staten vid dess understödande av bostadsproduktionen? Kan man förvänta att statsrådet kommer att vidtaga åtgärder för att ändra den statliga låne- och räntepolitiken så att den kan medföra en sänkning av hyresnivån? Vilka åtgärder har regeringen vidtagit i anledning av riksdagens skrivelse år 1944 med anhållan om utredning i syfte att förbilliga byggnadsmaterialkostnaderna?"

I interpellationssvaret meddelade socialministern att han hoppades kunna förelägga 1946 års riksdag förslag i ärendet. Vad det däremot gällde frågan om åtgärder för att förbilliga byggnadsmaterialkostnaderna svarade han att detta problem var så vidlyftigt att det knappast skulle kunna bemästras av en utredningskommitté av vanlig typ. Detta var anledningen till att någon särskild kommitté icke tillsatts i anledning av den av interpellanten åberopade riksdags-skrivelsen. Vad det här närmast gällde var enligt socialministerns mening att finna en form för koordination av den verksamhet, som nu bedrivs av skilda organ sorterande under olika departement. Av detta svar framgick alltså att regeringen icke var beredd att tillmötesgå riksdagens hemställan från år 1944. Och ändock kan det ju inte råda minsta tvivel om att priserna på viktiga byggnadsmateriel för närvarande är oskäligt höga, beroende på att produktionen behärskas av ett monopolistiskt kapital. Här finns en möjlighet att frigöra produktionen av byggnadsmateriel från profitintresse genom att förstatliga den.

Kommunisterna anförde ett exempel på monopolkapitalets grepp över byggnadsmaterialproduktionen. En byggmästare skulle bygga fyra hus ett stycke utanför huvudstaden. För att bygga stenhus som det här gällde behöver man ju murbruk, och detta framställdes för Stockholm med omgivning industriellt i stora murbruksfabriker, som i realiteten har monopol på tillverkningen. Priset är på grund därav högt. Byggmästarna måste ta sitt murbruk från dessa leverantörer om de inte vill själva blanda till det för hand. Den byggmästare, som det här var fråga om, skulle bygga fyra hus — märk väl bara fyra hus — och han räknade ut, att om han anlade en liten murbruksfabrik så skulle denna kosta 20.000 kronor. Det var således ett rätt stort belopp, men han skulle ändå tack vare fabriken kunna få murbruk billigare än om han köpt från monopolinnehavarna, så att de 20.000 kronorna skulle betala sig på denna lilla byggnation. Naturligtvis gick han i författning om att skaffa sig denna murbruksfabrik, och därefter började han underhandla om mursand. En godsägare i Södermanland lovade att leverera sand, men han ville inte skriva kontrakt därför att det då kunde tänkas att monopolfabrikerna i framtiden vägrade att köpa grus av honom. Därför fick projektet falla

och byggmästaren måste köpa murbruk av de monopolfabriker som finns i Stockholm. Det råder "näringsfrihet".

De stora och avgörande byggnadsämnesindustrierna är emellertid förlagda till Skåne. Det är inte nog med att dessa monopolföretag har lagt beslag på naturtillgångarna där för att med hjälp av dessa profitera på allmänhetens bostadsbehov, utan man har dessutom en särskild trustorganisation för försäljning och distribution av den materiel man producerar. Man har cementförsäljnings-aktiebolaget och tegelförsäljningsaktiebolaget, som skall ha sin rundliga profit. Dessa båda företags huvudsakliga funktion är att bokföra vinster, som hyresgästerna får betala. Även om en leverans av t. ex. tegel skulle ske direkt från fabriken till bygget, griper en mellanhand in och roffar åt sig en försvarlig profit, och den handen har en utpräglad förmåga att hugga flertalet köpare i kragen. Skåne har väldiga tillgångar av bl. a. lera för tegeltillverkning, och denna tillgång borde vara landets och folkets egendom, men denna folkets naturliga egendom utnyttjas av ett litet fåtal för att försämra levnadsvillkoren för det folk, som egentligen borde äga dessa naturtillgångar. Ännu i denna dag överlåtes stora lerbrynerier i Skåne för privat profitjakt, vilket skett alldeles nyligen, och samtidigt plundras allmänheten av de gamla företagen allt vad tygen håller.

1946 års riksdags beslut i bostadsfrågan.

Bostadssociala utredningen framlade sitt förslag under första halvåret 1946. Först under juni månad samma år framlades regeringens förslag till åtgärder för att förbättra läget på bostadsmarknaden.

De av regeringen föreslagna och av riksdagen beslutade förändringarna i den statliga lånepolitiken innebär:

1) *Tertiärlån* till kommunala och allmännyttiga bostadsföretag utlämnas av staten, när det gäller byggandet av flerfamiljshus, upp till 100 procent av fastighetens avkastningsvärde. "Kooperativa företag" kan få lån upp till 95 procent och enskilda företagare upp till 85 procent av fastighetens avkastningsvärde. (Enligt tidigare bestämmelser erhöll enskilda byggnadsföretagare lån upp till 90 procent och kommuner och "allmännyttiga företag" lån upp till 95 procent av fastighetens *avkastningsvärde*.)

2) *Ränta å lånen*. Räntan å lån till såväl kommuner som allmännyttiga bostadsföretag och enskilda, vilka beviljas efter den 1 juli 1946, utgår med 3 procent. (Räntan å tidigare beviljade lån utgår med 4 procent, eller, om låneärendet var avgjort före den 23 maj 1945, med 4,5 procent.)

Kommunisterna föreslog att kommunerna skulle erhålla lån mot 2 procents ränta och därtill föreslog de en räntesänkning för alla lån, beviljade före den 1 juli 1946, till 3 procent och att hyresnivån skulle sänkas även i dessa tidigare under kriget uppförda fastigheter. (Sänkning av låneräntan med en procent beräknas möjliggöra en hyressänkning med 5 procent.)

Kommunisternas förslag avslogs.

3) *Subventioneringen*. Riksdagen beslutade att till-lägglån under nästa budgetår skall utgå till hyreshusproduktionen inom sådana orter, där hyresläget nu är så lågt och inkomstläget tillika sådant, att risk föreligger för att nyproduktionen av bostäder helt hämmas, om icke dylik subvention lämnas; till dessa orter hör främst kommuner inom de lägsta dyrortsgrupperna. Tillägglånen beräknas med utgångspunkt från en överkostnad motsvarande högst två kronor per kvadratmeters lägenhetsyta; orterna uppdelas i fyra olika grupper, vari överkostnaden fixeras till belopp motsvarande 50 öre, 1 krona, 1 krona 50 öre och 2 kronor per kvadratmeter lägenhetsyta.

Kommunisterna föreslog att subventionen per kvadratmeter lägenhetsyta skulle utsträckas till att gälla samtliga dyrortsgrupper och att lägsta beloppet skulle fastställas till i krona per

kvadratmeter. Även detta förslag avslogs.

Övriga förslag från Bostadssociala utredningen.

Regeringen framförde alltså endast Bostadssociala utredningens förslag om att kommuner och allmännyttiga företag skulle erhålla lån upp till 100 procent av anskaffningskostnaden för fastighetsföretag mot en räntesats av 3 procent. De övriga förslagen som Bostadssociala utredningen utformat i sitt betänkande var regeringen icke beredd att ta definitiv ställning till.

I anslutning till regeringsförslaget motionerade kommunisterna, utöver vad tidigare anförts, om följande:

- 1) att amorteringstiden, som nu är 30 år för trähus och 40 år för stenhus, skulle förlängas;
- 2) att tertiärlån till enfamiljshus, som enligt regeringens förslag skall utgå efter gamla grunder med lånen liggande upp till högst 85 procent av anskaffningskostnaderna och med en ränta av 3,6 procent skulle utgå efter samma normer som till flerfamiljshus uppförda av allmännyttiga företag, d. v. s. lån till 100 procent av fastighetsvärdet och till 3 procents ränta, och att räntan på tidigare tertiärlån för denna verksamhet skulle sänkas i motsvarande grad;
- 3) att kommuner med minst 2.000 invånare skulle åläggas att upprätta bostadsförsörjningsplan;
- 4) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om utarbetandet av förslag till ändrad lagstiftning att föreläggas höstriksdagen, enligt vilken kommunerna skulle åläggas att, i händelse bostadsförsörjningen inom kommunen icke är tillfredsställande, vidtaga åtgärder för dess förbättring;
- 5) att kommunerna skulle lagligen förpliktas att upprätta avgiftsfri kommunal bostadsförmedling;
- 6) att enskilda ägare av hyreshus i lag skulle åläggas att upplåta hyreslediga lägenheter till bostadssökande, som den kommunala bostadsförmedlingen anvisar;
- 7) att kvalificerade konsulenter skulle anställas hos byggnadslånebyrån med uppgift att stå till kommunernas förfogande för att utreda bostadsbeståndet och bostadsbehovet, uppgöra bostadsförsörjningsplaner och giva råd och anvisningar angående kommunal bostadsproduktion;
- 8) att man vid den bostadspolitiska målsättningen skulle ta sikte på en boendetetthet av 1/2 person pr rumsenhet i stället för 2 personer, som regeringen föreslagit, och att lägenhetsytans mått skulle preciseras.

Samtliga dessa förslag avslogs av riksdagen utan några egentliga motiveringar.

Insatslägenheter bör inlösas av staten.

Bostadsbristen har tvingat många medborgare till att med stora ekonomiska uppoffringar tillhandla sig en lägenhet. Nu synes emellertid marknaden på insatslägenheter börja bli mättad trots att bostadsbristen alltjämt är omfattande. På sina ställen i landet står ett antal moderna insatslägenheter tomma.

Inför perspektivet av rikligare tillgång på bostäder och att hyresnivån kommer att anpassas till de breda folklagrens inkomster, kommer flykten från insatslägenheterna att bli av stor omfattning. En sådan utveckling medför allvarliga följder för såväl samhället som för de bostadsrättsinnehavare, som stannar kvar i fastigheten. Vem skall under sådana förhållanden bära hyresutgiften för de lediga lägenheterna i bostadsrättsföreningsfastigheterna? Finansieringsplanen för fastigheterna är ju uppgjord på grundval av intäkter för samtliga lägenheter. Den inkomstminskning som blir följden av lediga lägenheter kommer under nuvarande förhållanden att fördelas på de bostadsrättsinnehavare som stannar kvar, vilket kan

betyda en avsevärd ökning av månadsavgifterna. Den merutgiften kan dessa bostadsrättsinnehavare i regel inte bära, varför samhället i en sådan situation måste ingripa. En dylik krisartad utveckling anser kommunisterna det nödvändigt att förebygga.

Vad är då naturligare än att de fastigheter, som uppförts till största delen med hjälp av statliga lån, överföres i samhällets ägo? Det förefaller också som om tiden är inne att ta ett första steg till överförandet i samhällets ägo av de större hyres- och bostadsrättsförenings-fastigheterna. Detta ligger också i linje med arbetarrörelsens efterkrigsprogram och hyresgäströrelsens bostadspolitiska efterkrigsprogram.

Statens inlösen av bostadsrättsinnehavarnas personliga kontantinsats i bostadsproduktionen skulle givetvis vara av frivillig karaktär. I de fall bostadsrättsinnehavare önskade bibehålla sin andel skulle han givetvis få göra detta, men de flesta skulle säkerligen hälsa möjligheten att få avyttra insatslägenheter med största tillfredsställelse, ty därmed skulle de befrias från risken och samtidigt få större frihet att vid behov byta lägenhet. Självklart skulle varje bostadsrättsinnehavare som sålt sin andel till staten ha förstahandsrätt till att bo i lägenheten.

Med ovanstående motiveringar motionerade kommunisterna om att staten skulle inlösa insatslägenheterna i de fall, då bostadsrättsinnehavarna önskade detta, men riksdagen avslög förslaget.

En borgerlig minoritet kan förhindra kommunal bostadsproduktion.

I arbetarrörelsens efterkrigsprogram heter det att tomtmarken bör kommunaliseras och ”beståndet av hyreshus gradvis överföras i kommunal ägo”.

Arbetarpartierna har majoritet i flertalet av de kommunala representationerna. Men med nuvarande bestämmelser i kommunallagarna kan en borgerlig minoritet, i kraft av bestämmelserna om kvalificerad majoritet vid fattandet av vissa beslut, förhindra att kommunen blir hyresvärd.

Kommunisterna anser att en borgerlig minoritet icke bör tillåtas hindra en arbetarmajoritet från att besluta om kommunal bostadsproduktion, varför de föreslog sådan ändring av kommunallagarna att enkel majoritet skulle vara tillfyllest för beslut om kommunal produktion av hyreshus och om kommuns övertagande av dylika hus.

Riksdagen avslög förslaget under hänvisning till att den redan år 1944 i skrivelse till Kungl. Maj:t hade hemställt om utredning rörande ändring av kommunallagarnas regler om kvalificerad majoritet i syfte att åstadkomma större rörelsefrihet för den kommunala förvaltningen.

Senare under riksdagen tillsatte Kungl. Maj:t den begärda utredningen. Kommunisternas representant i denna är riksdagsman Helmer Holmberg.

Bostadsförbättringsbidrag.

Enligt nu gällande bestämmelser rörande statliga bidrag till förbättringsarbeten å bostäder får sådant bidrag utgå med högst 2.500 kronor för byggnadsföretag, som avser förbättring av själva bostaden, och ytterligare högst 1.000 kronor för anordnandet av vatten och avlopp.

Det har visat sig, att denna begränsning av bidragsverksamheten ofta försvårat eller helt omöjliggjort förbättring av sådana bostäder, som först borde komma i fråga. De sämsta bostäderna måste ju nämligen undergå grundliga förbättringar för att fylla rimliga anspråk på en människovärdig bostad. En sådan bostadsförbättring förutsätter, att bostadsägaren själv kan skjuta till betydande belopp utöver de anslag han får från staten, och därpå strandar ofta hela byggnadsföretaget, ty det är ju de fattigaste, som bebor sådana bostäder. Därför föreslog kommunisterna en fördubbling av de olika för förbättringsbidrag bestämda maximibeloppen.

Riksdagen avslag förslaget med hänvisning till att en mera allmän omprövning av bidragsvillkoren är nära förestående.

10. Landsplanering

Vid 1945 års riksdag föreslogs i en kommunistisk motion att staten skulle tillförsäkra sig förfoganderätten över all den mark, som är erforderlig för att bereda anläggningsmöjligheter för industri- och bostadsbyggnader i de områden, där samhällsintressen kräver att de förläggas. Denna mark skulle sedan av staten endast utlämnas mot tomträtt. Av de inkomster, som i form av tomträttsavgälder inflyter till staten, kunde sedan de utgifter bestridas, som blir erforderliga för att ge markägarna skälig ersättning för ingreppet i deras fria förfoganderätt över marken.

Staten bör vidare bestämma om vilka markområden, som får utnyttjas för uppförande av större industribyggnader för olika ändamål och för tätbebyggelse med bostadshus.

Om statsmakterna skaffade staten sådan förfogande- och bestämmanderätt över mark, som behövs för byggnadsändamål, så skulle planmässigheten vid utbyggandet av städerna och övriga tätbebyggda samhällen inte längre behöva inskränka sig till vad man nu kallar ”stadsplanering”. Man skulle kunna genomföra en landsplanering.

Riksdagen beslutade i anslutning till motionen att utredning skulle verkställas om samhällets behov att bestämma markens användning, vilka principer som bör ligga till grund för ersättningar för enskilda vid intrång i eller förvärv av dispositions- eller äganderätt till mark samt vilka principer som bör vara grundläggande för beskattning av jordvärdestegring. Regeringen har i år tillsatt den begärda utredningen.

I enlighet med den inställning till markfrågan, vilken kommunisterna klagade i motionen om landsplanering, är de principiella motståndare till att staten avyttrar mark till enskilda och till bolag. Kommunisterna har motionsledes yrkat avslag på regeringsförslag om försäljning av staten tillhörig mark i Ed socken, Stockholms län, och Säby och Allseda socknar i Jönköpings län. Riksdagen uttalade att en viss återhållsamhet borde iakttas i avseende å dylika försäljningar men ansåg att av praktiska skäl möjligheter till förändringar i kronans fastighetsinnehav såväl genom köp som genom försäljningar fortfarande borde stå öppna samt biföll regeringsförslaget om försäljning.

Regeringen, som under budgetåret 1945-46 innehaft fullmakt från riksdagen att besluta om försäljning av kronan tillhörig fast egendom, såframt taxeringsvärdet å egendomen uppginge till högst 25.000 kronor, begärde liknande fullmakt för budgetåret 1946-47. Kommunisterna yrkade avslag, men riksdagen biföll förslaget.

Konungens dispositionsrätt över Djurgårdsområdena.

Konungen disponerar personligen över stora och värdefulla områden å Djurgården och han har utnyttjat denna sin bestämmanderätt till att upplåta en del av marken till sådana anläggningar, som torde bli bestående även lång tid efter den nu regerande konungens livstid, till hinder för ett friläggande av områdena. Som exempel på sådana dispositioner kan nämnas Kungl. tennishallen och Röda korsets sjukhus. Därtill har ett stort område (33.000 kvm) upplåtits till greve Folke Bernadotte. Denna upplåtelse har skett mot att nyttjanderättsinnehavaren endast erlägger en formell avgift, uppgående till 160 kronor. Så har skett trots att Riksdagens ständer i villkoren för att bevilja Konungen dispositionsrätt över dessa områden föreskrev, att ”den s. k. Djurgårdskassan endast måtte få användas till Djurgårdens förbättrande och förskönande samt därvarande vägars och broars underhåll och icke graveras med särskilda avlöningar eller gratifikation till några vissa personer”.

Genom sistnämnda upplåtelse och även genom en hel del andra fall av upplåtelse har

allmänheten utestängts från de vackraste och ur rekreationssynpunkt värdefullaste delarna av Djurgårdsområdena, nämligen från stora delar av strandpartierna.

Det bör särskilt uppmärksammas, att den mark som ursprungligen betraktades som jaktpark utan särdeles högt ekonomiskt värde, numera förlorat denna karaktär och i stället kommit att utgöra områden, representerande hundratals miljoner kronor i värde.

Dessa förhållanden föranledde kommunisterna att i en interpellation till statsministern ställa frågan huruvida han avsåg att vid årets riksdag framlägga förslag som syftar till att överföra dispositionsrätten över Djurgårdsmarken till statliga myndigheter. Statsministern svarade att frågor om den framtida dispositionen av vissa delar av Djurgården för närvarande är under övervägande i kommunikationsdepartementet och kommer, i den mån de ger anledning till ändring av föreliggande förhållanden, att i vederbörlig ordning föreläggas riksdagen.

11. Hur skapa social trygghet

Splittringen på socialvårdens olika områden föranledde regeringen att år 1938 tillsätta *socialvårdskommittén*, vilken tilldelades följande 4 huvuduppgifter:

- 1) Revision av fattigvårdslagen.
- 2) Granskning av lagstiftningen rörande såväl socialförsäkringen som övriga socialpolitiska stödåtgärder, framför allt ur synpunkten av dess effektivitet och tillräcklighet.
- 3) Samordnande i görligaste mån av socialvårdens olika grenar.
- 4) Omprövning av socialvårdsutgifternas fördelning mellan stat och kommun.

En av socialvårdskommitténs huvuduppgifter skulle alltså vara att centralisera och förenkla socialvården. Den har åsidosatt detta och i stället tidigare i ett snigelaktigt tempo, under innevarande år i hastigt tempo, producerat reformförslag i vilka den utgår ifrån att de nuvarande olika hjälpformerna skall bibehållas och fortsätta att verka i något uppsatt skick. Arbetet på att reformera fattigvårdslagstiftningen, vilket utgör en annan av de socialvårdskommitténs ålagda huvuduppgifterna, är i egentlig mening inte ännu påbörjat och socialvårdskommittén följer i sina reformförslag försäkringslinjen. Kommittén har valt arbetssättet att börja med att reformera den sociala apparatens överbyggnad i stället för att börja med dess grund, tydligen i avsikt att låta den nyrenoverade byggnaden vila på den obetydligt förstärkta gamla murkna grunden.

Mot dessa linjer framlades i år i en kommunistisk gruppmotion *kommunistiska partiets socialpolitiska program*, vilket kan sammanfattas i följande fyra huvudpunkter:

- i) Samhället skall garantera dem som av någon anledning inte kan eller får utnyttja sin arbetskraft i förvärvsarbete ett godtagbart existensminimum som laglig rätt.
- 2) Socialhjälp skall effektiviseras, förenklas och förbilligas genom att de nu många olika socialhjälpsgrenarna samordnas såväl centralt som lokalt och genom att staten övertager ekonomiseringen av socialhjälp, varvid kommunerna blir de verkställande och i huvudsak kontrollerande organen.
- 3) I varje kommun tillsättes en socialnämnd, vilken för arbetseffektivitetens skull kan dela upp sig i delegationer och avdelningar, men som ändock betraktas och uppbygges som en organisatorisk enhet. En sådan nämnd kan ersätta fattigvårdsstyrelse, pensionsnämnd, familjebidragsnämnd, arbetslöshetsnämnd vad gäller dess sysslande med kontantunderstöd, styrelserna för statsunderstödda sjukkassor och en del andra nämnder och styrelser.
- 4) Socialhjälpkostnaderna ekonomiseras genom en rättvist verkande beskattning.

Vad är att anse som existensminimum?

Vilket belopp är, med hänsyn tagen till levnadskostnaderna å skilda orter, att anse som minimikostnad för en ur hälsosynpunkt tillfredsställande levnadsstandard? På denna för all socialpolitik grundläggande fråga har ännu inte lämnats något av statsmakterna auktoriserat svar.

Kommunisterna har för sin del utgått från arbetarrörelsens efterkrigsprogram, där det finns en punkt, som lyder:

”Eftersom fattigdomen starkt ökar hälsoriskerna, har man här ett ytterligare skäl till att förverkliga en minimistandard för hela folket”.

Kommunisterna motionerade i fjol i januari i riksdagen och föreslog utredning och beslut i fråga om vad som skall vara att anse som existensminimum. Riksdagen svarade att den förutsatte att Kungl. Maj:t skulle komma med förslag i frågan. När vid höstriksdagen frågan om skatt vid källan blev aktuell, motionerade kommunisterna på nytt om en dylik utredning för att man sedan skulle kunna lämna vad som är att anse som behövt för att nå existensminimum okränkt av såväl beskattning som införsel. Ty det kan inte vara någon mening i och det kan vara enbart skadligt att samhället med ena handen tar pengar av en medborgare, som denne behöver till bröd, kläder och bostad, för att sedan med den andra handen ge samma medborgare fattigvårdsbidrag till livsuppehållet. Riksdagen svarade att den förutsatte att Kungl. Maj:t skulle ägna frågan om erforderligt existensminimum vid löneavdrag och införsel uppmärksamhet.

Ännu en gång vid höstriksdagen motionerade kommunisterna om samma sak när i samband med frågan om ny dyrortsgruppering även frågan om de kommunala bevilningsfria avdragen blev aktuell. Yrkandet avslogs på nytt. Riksdagen nöjde sig med ett uttalande vari yttrades att ”vid revisionen av avdragsbestämmelserna bör även prövas frågan i vad mån den allmänna stegringen i levnadskostnaderna bör föranleda en höjning av avdragens nivå”.

Så låg denna fråga till vid 1946 års början, inga initiativ har ännu tagits av Kungl. Maj:t trots att kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering redan år 1944 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställde att ”Eders Kungl. Maj:t ville föranstalta om en ingående utredning avseende minimikostnaderna för en ur hälsosynpunkt tillfredsställande levnadsstandard *och att resultatet av en sådan utredning måtte beaktas vid den mera definitiva organisation av socialpolitiken, som nu håller på att förberedas*”.

Nu förbereder man inte längre de förebådade reformerna, nu är man i färd med att genomföra dem, utan att denna nödvändiga utredning blivit utförd och därav betingade beslut blivit fattade.

Den 23 februari 1946 interPELLERADE kommunisterna socialministern och frågade:

”När har statsrådet, i anledning av kommissionens för ekonomisk efterkrigsplanering och riksdagens uttalande, för avsikt att framlägga resultatet av en utredning om vad som är att anse såsom ett ur hälsosynpunkt tillfredsställande existensminimum?”

Interpellationen besvarades först under juli månad av socialministern. Han meddelade då att regeringen skulle sätta igång med en ”hushållsbudgetundersökning”, det vill säga en undersökning om hur medborgare använder sina inkomster för att tillgodose behovet av livsfrödenheter. Någon undersökning för att fastställa vad som skall vara att anse som existensminimum var däremot inte planerad. Inte heller hushållsbudgetundersökningen skulle igångsättas nu, emedan ”konsumtionen ännu är snedvriden genom rådande konsumtionsinskränkningar och brist på vissa varor”.

Kommunisterna kommer icke att släppa frågan. Man kan inte komma förbi en dylik undersökning, man kan inte underlåta att ge ett svar på frågan om vad som skall vara att anse som

existensminimum, så vitt man menar allvar med efterkrigsprogrammets tal om att skapa en ur hälsosynpunkt tillfredsställande levnadsstandard åt hela vårt folk.

Staten som huvudman för socialvården.

Om staten övertog huvudmannaskapet för socialhjälpen, så skulle denna kunna utgå efter enhetliga normer, och den skulle icke bli beroende av kommunens ekonomiska ställning eller av den inom olika kommuner växlande uppfattningen om hjälpens omfång. Hemortsrättsbestämmelserna skulle helt kunna försvinna. Det för understöds klientelet förnedrande processförfarandet och manipulationerna kommuner emellan för att bli av med hjälpbehövande skulle likaledes försvinna. En utjämning av socialvårdskostnaderna de olika kommunerna emellan skulle ske. Det skulle medge en rationalisering av anstaltsvården. Det planerade reformerandet av socialvården skulle därtill kunna ske i den ordning, som den borde ske, nämligen så att det kunde börja med en revision av fattigvårdslagstiftningen i stället för att, som man nu tycks planera, denna revision har ställts sist på dagordningen i väntan på en ny kommunindelning, som säkerligen kommer att ta en mycket lång tid i anspråk, innan den blir verklighet, även om riksdagen i år har beslutat i frågan.

Socialhjälpens ekonomisering.

Man kan välja mellan försäkringslinjen och kommunisternas *socialersättningslinje*. Om man vill, att medborgarna skall bära de av en förbättrad socialhjälp föranledda ökade ekonomiska bördorna var och en efter måttet av sin förmåga, varför skall man då följa försäkringslinjen? ”Jo”, säger man, ”då får den enskilde känslan av att ha gjort rätt för sig, och det är värdefullt.” Nog har en folkpensionär i dag känslan av att ha gjort rätt för folkpensionen och mera därtill, men icke på grund av sitt eget obetydliga tillskott till den folkpension, som han utkvitterat, därför att det kan uppgå till högst 167 kronor per år, utan han har denna känsla på grund därav att han gett sin arbetskraft och betalat sina skatter efter förmåga under sin krafts dagar.

Nu har socialvårdskommittén redan hunnit avlämna två förslag, utformade enligt försäkringslinjen, nämligen förslaget om obligatorisk sjukförsäkring och om en ny lag om folkpension, och den har därtill signalerat ytterligare två liknande förslag, nämligen om obligatorisk arbetslöshetsförsäkring och olycksfallsförsäkring. Det blir tyngande bördor för de mindre inkomsttagarna, om de vid sidan av skatten årligen skall betala alla dessa avgifter för specialändamål och kanske flera därtill. Kommunisterna anser, att socialersättningen skall finansieras genom skatter, därför att man därigenom kan få den smidigast tänkbara formen för att reglera uttagandet av socialhjälpavgifterna efter medborgarnas ekonomiska bärkraft, och därigenom kan socialhjälpen även komma att verka inkomst- och förmögenhetsutjämnande — alltså till båtnad för den ekonomiska demokratin.

Socialvårdskommittén bör få nya direktiv.

Kommunisterna föreslog att riksdagen skulle ge socialvårdskommittén nya direktiv av sådant principinnehåll som de förordat och att samma direktiv i tillämpliga delar skulle gälla även för andra utredningar, vilka sysslar med socialpolitiska frågor, samt att riksdagen skulle uttala önskemålet om att socialvårdskommittén skulle genomföra sitt arbete i högsta möjliga arbetstakt, så att riksdagen snarast lämnas tillfälle att fatta beslut i frågan om revision av fattigvårdslagstiftningen.

Riksdagen avslag motionen under framhållandet av att om socialvårdskommittén nu skulle erhålla nya direktiv, så skulle detta medföra att kommitténs arbete bleve försvårat och dess slutförande fördröjt. Riksdagen erinrade vidare om att båda kamrarna år 1945 hade uttalat sig för att, så snart pågående utredningar på socialvårdens område i väsentliga delar slutförts, planläggning skulle företagas inom vederbörande departement i syfte att samordna utredningsresultaten och uppdraga riktlinjer för den framtida socialpolitiken, och riksdagen

underströk vikten av att därvid en planmässig samordning även av de kommunala föranstaltningar, som den nya socialvårdsorganisationen medför, genomföres. Riksdagen ansåg att motionärernas önskemål därvid också i viss mån kunde bli beaktade.

Mot detta anförde motionärerna att om man vill centralisera en organisation, brukar man inte först bygga på och konsolidera de enskilda delar man, avser att sammanfoga till ett helt. Att göra så måste ju vara att börja i galen ända.

Fria järnvägsresor för lytta och vanföra.

I motion föreslogs att personer, som på grund av lyte eller vanförhet ej utan vårdare kan företa resor, samt att anhöriga till sådana personer, som på grund av lyte, vanförhet eller för uppfostran befinner sig på anstalter av olika slag, skulle komma i åtnjutande av fria järnvägsresor. Riksdagen ansåg sig icke kunna bifalla förslaget, bl. a. därför att "statens järnvägar i egenskap av affärsdrivande verk näppeligen i större omfattning bör belastas med för järnvägen såsom trafikinstitution främmande utgifter i form av avgiftsfrihet för resor på grund av sociala hänsyn".

Bosättningslånen.

Vid 1945 års riksdag föreslog kommunisterna att bosättningslånen skulle bli räntefria och att amorteringstiden skulle förlängas till tio år. Riksdagen avvisade förslaget. I samband med att regeringen i år föreslog en höjning av bosättningslånen från maximum 1.250 kronor till 2.400 kronor, utsträckning av amorteringstiden från 5 till högst 8 år, en utvidgning av bosättningslånen användningsområde och införande av särskilda "studiebosättningslån", yrkade kommunisterna på nytt att lånen skulle bli räntefria. Men riksdagen ansåg att dessa lån "icke böra erbjudas på sådana villkor, att det blir förmånligare för låntagarna att ordna bosättningen med bosättningslån än med egna besparingar. Räntan synes alltså icke böra nedsättas under sparbankernas vanliga inlåningsränta. I och för sig synes anmärkning icke kunna riktas mot att räntan sättes något högre". Riksdagen tillade att "vid nuvarande allmänna ränteläge en räntesats på 4 procent förefaller hög", varför det förutsattes "att Kungl. Maj:t vid första lämpliga tidpunkt förelägger riksdagen förslag om sådan jämkning av räntan, som kan finnas påkallad".

Folkpensioneringen.

Den kommunistiska riksdagsgruppen har under många år kämpat för en förbättrad folkpensionering. Den reformering av folkpensioneringen som genomfördes i år är av tämligen genomgripande natur. I främsta rummet gäller detta omdöme det förhållandet, att den förödmjukande behovsprövningen kommer att upphöra för stora grupper av folkpensionärerna. För andra betydande grupper kvarstår emellertid behovsprövningen, vilket måste betecknas som en svaghet hos reformen. Den lider dessutom av andra brister, vilkas förefintlighet endast kunnat motiveras med statsfinansiella skäl.

Huvudinnehållet i det av riksdagen antagna regeringsförslaget i folkpensionsfrågan är följande:

Allmän ålderspension utgår vid 67 års ålder till alla medborgare med 1.000 kronor till ensamstående och 800 kronor till envar äkta makar. Dessa belopp utgår utan behovsprövning och utan åtskillnad i dyrortshänseende. Därtill kan *bostadstillägg* utgå efter behovsprövning. Bostadstilläggen är dyrortsgraderade. Landet indelas i 5 dyrortsgrupper och bostadstilläggen kan utgå med följande belopp i de olika dyrorterna:

Ortsgrupp	Till ensamstående person	Till äkta makar
	Kr. per år	Kr. per år
1		
2	150	200
3	300	400
4	450	600
5	600	800

Den nya dyrortsgrupperingen är ännu inte utformad, men det beräknas att 272.000 pensionärer kommer att tillhöra den billigaste ortsggruppen, grupp i, där inga bostadstillägg utgår, och att 182.000 pensionärer kommer att tillhöra ortsggrupperna 2-5.

Kommuner kan besluta att *särskilda bostadstillägg* skall utgå till pensionärer.

Vid förtidspensionering på grund av invaliditet eller sjukdom utgår endast 200 kronor i pension utan behovsprövning. Huruvida högre pension skall utgå blir alltså beroende på individuell prövning av varje fall.

Hustrutillägg på 200 kronor kan utgå till mannens pension i de fall då mannen men icke hustrun uppnått pensionsåldern och under förutsättning att äktenskapet varat i minst fem år.

Änkepension kan utgå med 600 kronor till änka, som vid mannens frånfälle fyllt 55 år och varit gift med honom minst 5 år, såframt hon ej eljest åtnjuter folkpension.

Blindtillägg utgår med 700 kronor per år, förutom folkpensionen.

Såsom bidrag till kostnaderna för folkpensioneringen skall för varje år *pensionsavgift* erläggas av envar svensk medborgare, dock ej för år före det, under vilket han fyller 18 år, eller efter det, under vilket han fyllt 66 år. Beloppet av den pensionsavgift, som skall av avgifts-pliktig årligen erläggas, utgör en procent av hans enligt förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt för året taxerade belopp eller, om den avgiftspliktige är gift och mantals-skriven såsom tillhörande samma hushåll som sin make, en halv procent av makarnas sammanlagda taxerade belopp. För varje avgiftspliktig är dock lägsta avgift sex kronor och högsta avgift 100 kronor.

Varje kommun bidrager för pensionsberättigad, som efter prövning av dess pensionsnämnd förklarats äga rätt till tilläggspension, änkepension eller bostadstillägg, med 20 procent av kostnaden för tilläggspension eller änkepension, bostadstillägg oräknat, samt i bostads-kostnads-grupp II med 30 procent, i grupp III med 40 procent, i grupp IV med 50 procent och i grupp V med 60 procent av kostnaden för bostadstillägg.

De nya bestämmelserna om folkpensioneringen skall gälla från och med den i januari 1948.

Kommunisternas förslag i folkpensionsfrågan.

Den kommunistiska riksdagsgruppen kunde icke utan vidare godtaga det framlagda förslaget. Den framhöll i en motion att utan att vare sig statsfinansiella eller andra intressen i större grad behöver trädas för nära, borde det vara möjligt att åstadkomma sådana justeringar i och tillägg till förslaget att det blev acceptabelt såsom en grundval för utbyggandet av en tryggad ålder-domspensionering utan fattigvårdskaraktär. Vid sina ändringsförslag följde kommunisterna de principer som de dragit upp i sitt socialpolitiska program.

Pensionsåldern föreslogs sänkt från 67 till 65 år. Enligt socialvårdskommitténs uppskattning skulle en generell sänkning av pensionsåldern till 65 år för både män och kvinnor öka folkpensioneringens utgifter med omkring 10 procent.

Blindhetsdefinitionen. Blind anses den vara som "saknar synförmåga eller vars synförmåga, sedan ljusbrytningsfel rättats, är så nedsatt, att han saknar ledsyn." Kommunisterna ville vidga

begreppet blind till att omfatta även de blinda som endast har ledsyn, enär dessa faktiskt för en tillvaro som inte nämnvärt skiljer sig från de helt blinda.

Blindtilläggen. Endast den som blir blind före fyllda 60 år erhåller blindtillägg.

Kommunisterna ansåg att blindtillägget borde tillkomma samtliga blinda, oberoende av tidpunkten för blindhetens inträdande.

Enligt regeringsförslaget får en blind, som erhåller blindtillägg, pensionen reducerad.

Kommunisterna betecknade detta tillvägagångssätt som inhumant och småfuttigt.

Blindhetsersättningen har alltid betraktats som en lytesersättning, vilken tjänar syftet att uppmuntra den blinde i hans mörka tillvaro. Kommunisterna yrkade att, därest behovsprövningen för invalider skulle bibehållas, blindtillägget icke skulle betraktas som inkomst och följaktligen icke få föranleda reduktion av utgående pension.

Invalidpensionerna. Kommunisterna påyrkade att invaliderna skulle jämföras med ålderspensionärerna och följaktligen befrias från behovsprövningen.

Bostadstilläggen. I fråga om dessa yrkades att folkpensionärerna i bostadskostnadsgrupp I skulle jämföras med pensionärerna i bostadskostnadsgrupp II, vilket skulle innebära att även ensamstående pensionär i ortsgrupp I skulle erhålla ett bostadstillägg av 150 kronor och gifta makar sammanlagt zoo kronor.

Reduktion av pension vid yrkesutbildning. En person som åtnjuter sjukbidrag eller invalidpension kan, därest han undergår yrkesutbildning eller yrkesomskolning, få sin pension indragen eller i bästa fall reducerad. Detta kan inte anses rimligt eller rättvist, då ju en sådan person under dylik utbildningstid ej har någon inkomst eller endast en obetydlig sådan. Logiken talar snarare för att i sådant fall inte blott pensionen borde utgå obeskuren utan jämväl vara kompletterad med ett tillägg, motiverat av det merbehov, som ovillkorligen uppstår i samband med den sjukes förändrade och förhöjda levnadskostnader i samband med undergåendet av sådan, utbildning. Därför yrkades att bestämmelsen skulle ändras så att pension kan utgå i full utsträckning till åsyftad pensionsberättigad även under den tid denne med bidrag av allmänna medel undergår yrkesutbildning.

”Ovärdighetsbestämmelserna”. Det heter i en av den nya folkpensionslagens paragrafer att ”har pensionsberättigad under avsevärd tid inom de två senaste åren före ansökning om folkpension varit hemfallen åt alkoholmissbruk, skall, där icke särskilda omständigheter till annat föranleda, ansökningen avslås, sökanden obetaget att efter ny ansökning få sin rätt till pension ånyo prövad. Förfaller den som fått folkpension sig tillerkänd till alkoholmissbruk, må pensionen indragas och göras beroende av ny ansökning”.

Denna bestämmelse kan ge det vidaste spelrum för godtycke. Med den stränga övervakning som nu sker beträffande personer som har benägenhet för spritmissbruk, torde den icke tjäna något förnuftigt ändamål. Härtill kan framhållas att själva avstängningsförfarandet på dylika grunder i och för sig måste betraktas som oriktigt. Den vetenskapliga sakkunskapen är numera i stort sett enig om att alkoholismen icke är ett brott utan en sjukdom, som måste läkarbehandlas i likhet med andra sjukdomar. Det är därför både meningslöst och inhumant att på sätt som här är fallet bestraffa vederbörande, varför kommunisterna yrkade att ifrågavarande bestämmelse skulle utgå.

Finansieringen. Beträffande finansieringen av folkpensionerna underströk kommunisterna den principiella uppfattning som tidigare anförts i en till årets riksdag ingiven motion beträffande socialvårdens organisering. Enligt denna bör finansieringen av socialvården uteslutande ske med ordinarie statsskattemedel. Denna finansieringsform är både rättvisare och ur administrativ synpunkt betydligt enklare än den invecklade och krångliga finansieringen enligt försäkringslinjen.

Med hänvisning till detta yrkades att de personliga avgifterna till folkpensioneringen skulle

slopas och kostnaderna överflyttas på staten och att kommunbidragen till folkpensionen skulle avskaffas, med undantag för genom kommunernas egna beslut införda särskilda bostadstillägg.

Indexreglerade pensioner. De nya pensionsbeloppen kunna med hänsyn till gällande penningvärde förefalla relativt stora. Annat blir givetvis förhållandet om penningvärdet undergår en sänkning. Redan vid tidpunkten för pensionsreformens ikraftträdande kan en avsevärd försämring av penningvärdet ha inträtt. Mot en dylik eventualitet bör man enligt kommunisternas mening redan nu gardera sig genom införande i lagförslaget av föreskrifter om ett rörligt tillägg till folkpensionsförmånerna, som gör det möjligt att utan alltför stor eftersläpning uppehålla köpkraften på desamma. Sker inte detta riskerar man en upprepning av vad som i sådant hänseende inträffat med de nuvarande folkpensionerna. Dessa undergick på grund av levnadskostnadsstegringen en betydande köpkraftförsämring från tiden för deras fastställande år 1937 till år 1941, då dyrtidstillägg för första gången tillerkändes folkpensionärerna. Detta förhållande åstadkom ett synnerligen starkt missnöje bland folkpensionärerna.

Därest folkpensionärerna skall känna sig någorlunda trygga för framtiden mot en köpkraftsminskning, är det i synnerlig grad behövligt, att garantier mot en sådan eventualitet skapas redan vid fastställandet av den nya pensionsreformen. Detta skulle kunna ske genom införandet i lagförslaget av bestämmelser av ungefär samma karaktär, som de som gäller för de statsanställdas i avlöningsreglementet fastställda rörliga tillägg, vilket kommunisterna också föreslog. De förutsatte därvidlag såsom självfallet, att den reducering av dyrtidskompensationen som föreskrivits för statstjänarna icke skulle vinna tillämpning för folkpensionärerna.

Tidpunkten för ikraftträdandet. Om tidpunkten för ikraftträdandet föreslogs att det skulle noggrant prövas huruvida den inte kunde fastställas till den 1 januari 1947, eventuellt den 1 juli 1947.

Intet av dessa förslag bifölls av riksdagen, som följde regeringsförslaget i alla stycken.

Ledarhundar åt blinda.

De svåra förhållanden under vilka blinda människor lever, gör att samhället bör åstadkomma allt vad som kan göras för att lindra deras svåra lott. Då flertalet av de blinda lever under knappa ekonomiska förhållanden är det oftast omöjligt för dem att skaffa en ledarhund. Det har förekommit att vänliga människor genom upprop i pressen försökt få medel för inköp av ledarhundar åt blinda. Resultaten av dessa upprop blev minimala men oavsett vad resultaten blivit, så anser kommunisterna att denna fråga är av sådan social betydelse, att den bör vara höjd över all välgörenhet. Värdigaste formen för dess lösande är att staten ställer medel till förfogande, varför det föreslogs statligt stöd för att underlätta för blinda att hålla sig med ledarhundar.

Motionen remitterades till styrelsen för "De blindas förening", vilken märkligt nog uttalade betänkligheter mot anvisandet av särskilda medel till denna verksamhet, varefter riksdagen avsåg förslaget.

Reformering av fångvården.

Vid höstsessionen 1945 föreslog regeringen en reformering av fångvårdsväsendet, vilken medförde ett steg framåt på straffverkställighetens område. Men man hade enligt kommunisternas mening bort tagit detta steg något längre genom ytterligare förbättringar i en del de-taljfrågor.

I regeringspropositionen föreslogs tillsättandet av anstaltsnämnder vilka skall ha att tillsammans med styresmannen överlägga om vissa för de intagna mycket betydelsefulla

frågor. Dessa nämnder skulle dock endast erhålla rådgivande karaktär. Kommunisterna föreslog att anstaltsnämnderna skulle tilldelas beslutanderätt, varigenom den envåldsmakt som nu är tilldelad fångvårdsanstaltens styresmän skulle brytas.

I den nya lagen bibehölls bestämmelserna om att brev eller annat skriftligt meddelande icke får intagas eller avsändas av den intagne utan styresmannens tillstånd.

Därest straffverkställighetens funktion skall vara att eftersträva ett återförande av de intagna till samhällsnyttiga människor, synes det strida mot detta syfte att intagen förvägras rätten att avsända eller mottaga brev. Därför föreslogs att fånge som regel skulle äga rätt att avsända och mottaga skriftliga meddelanden.

Vidare föreslogs att fånge skulle få fritt disponera över alla under fängelsetiden intjänade medel för understöd åt närstående.

I regeringsförslaget förekom ett betänkligt avsteg från principen av största möjliga rättssäkerhet i det att fångvårdsstyrelsen givits befogenhet att döma till förlängning av strafftiden på ända upp till tre månader. Även om denna bestämmelse har motiverats med förekomsten av svårare disciplinbrott ansåg kommunisterna densamma icke vara godtagbar. För andra medborgare som inte varit eller är i delo med rättvisan föreskrives, att de äga rätt att påkalla juridisk hjälp för att föra sin talan, inkalla vittnen o. s. v., men för dem som befinner sig inom fångvårdsanstalt är det tillräckligt att en enskild styresman så påfordrar för att fångvårdsstyrelsen utan övlig rannsakan skall utdöma frihetsstraff. Kommunisterna föreslog i stället att svårare disciplinförbrytelser skulle handläggas inför domstol. Slutligen påvisades i motionen det osunda i att ansvaret för den s. k. eftervården för frigivna i så stor utsträckning som faktiskt är fallet överlåtes på enskilda hjälporgan. I stället borde ansvariga organ skapas, som har medel till sitt förfogande för att bispringa de frigivna.

Riksdagen beaktade icke något av dessa förslag, utan allt blev i dessa stycken vid det gamla.

Olycksfallsersättningen.

En grundlig revision av lagen om olycksfall i arbete är starkt motiverad. Vid många fackliga kongresser har denna lag varit föremål för behandling, och man har krävt förändringar till det bättre. Speciellt har understödsbeloppen som utgått vid inträffat olycksfall varit utsatta för kritik, då man ansett, att dessa varit alltför otillräckliga. Arbetarna har av den anledningen tvingats att taga privata försäkringar för att gardera sig mot alltför stor inkomstförlust vid olycksfall. Dessa försäkringar har betingat dryga premier, särskilt för dem som varit mest utsatta för olycksfallsrisker. Krav har därför vid skilda tillfällen framförts om att arbetarna vid olycksfall skall erhålla full kompensation för inkomstbortfall i nämnda avseende.

Olycksfallslagens stora brister framträder främst i fråga om att få ett olycksfall godkänt utav vederbörande försäkringsinstans. De otaliga processer som arbetarnas organisationer får föra med försäkringsrådet utgör tillräckligt vittnesbörd om de missförhållanden som existerar. Endast en ringa procent av överklagningarna från arbetarnas organisationer vinner försäkringsrådets bifall.

Som det nu är på det nämnda området, så är det alldeles oefterrättligt. Tusentals arbetsoförmögna, med i arbetet förstörda ryggar och leder, hänvisas till fattigvården som enda utväg efter att ha frändömts olycksfallsersättning endast därför att det inte med hundraprocentig säkerhet juridiskt och medicinskt kunnat fastställas, att deras lyten är orsakade av olycksfall eller kan betraktas som yrkessjukdom.

Kommunisterna gav i en motion ett typiskt exempel på bristerna i nuvarande olycksfallslagstiftning. En arbetare skadades svårt vid omlastning från en järnvägsvagn och blev invalid. Orsaken till olyckan var bristande skyddsanordningar. Inte vare sig arbetsgivaren eller SJ är emellertid skyldiga att vidtaga behövliga skyddsåtgärder vid ett sådant arbete och därför

kunde arbetaren inte utkräva skadestånd från något håll. Även ett förslag om att riksdagen skulle bevilja honom skadestånd avsågs.

Nog borde det väl vara så, att konstaterad arbetsförmåga skulle utgöra tillräckligt skäl för rätt till samma slags ersättning, oavsett om arbetsförmågan orsakats av direkt olycksfall eller om den förorsakats av att slitet och släpet i arbetet successivt åstadkommit densamma. Dessutom bestämmes ersättningen efter sådana grunder, att ju lägre inkomst en förolyckad åtnjutit under sitt arbete, ju lägre värderas hans i arbetet förolyckade kropp. Vid ett genomförande av kommunisternas sociala program skulle en dylik värderingsgrund elimineras.

Regeringen framlade i år ett förslag om att sjukpenningklasserna skulle ökas med fyra och sjukpenningens högsta belopp från 7 till 9 kronor. Dessa nio kronor skulle utgå oberoende av hur mycket en inkomst överskrider 4.725 kronor, vilket innebär att arbetare, speciellt i de större städerna, erhåller en olycksfallsersättning som mycket understiger deras arbetsinkomst. Vidare skulle man enligt förslaget bibehålla de lägre sjukpenningklasserna, vilka är onormalt låga. Unga arbetare, som råkar ut för olycksfall innan de kommit upp i en högre inkomstklass, kommer i en särklass, som för dem kan få olidliga konsekvenser om olycksfallet är av sådant slag att det medför invaliditet för livet, därför att invaliditetsersättningen beräknas efter samma grunder som olycksfallsersättning.

Under åberopande av dessa synpunkter föreslog kommunisterna att åtminstone den förändringen skulle vidtagas i regeringens förslag att de lägsta sjukpenningbeloppen skulle höjas från av regeringen föreslagna 1:50 kronor till 4 kronor och de högsta beloppen från av regeringen föreslagna 9 kronor till 10:50 kronor och att förbättringarna skulle tillkomma även dem som drabbats av olycksfall före den 1 juli 1946.

Riksdagen fann den i propositionen föreslagna höjningen av arbetsförtjänstens maximibelopp och därav föranledda ökningen av antalet sjukpenningklasser ”väl avvägd”. Den ansåg sig för närvarande inte kunna göra något avsteg från principen att i runt tal med 2/3 ersätta den skadade för förlorad arbetsförtjänst. Riksdagen erkände att för små inkomstagare är ersättningarna enligt olycksfallsförsäkringslagen mycket låga, men den ansåg sig inte utan närmare utredning kunna avgöra om en höjning kan ske utan att detta medför olämpliga konsekvenser, varför kommunisternas förslag avsågs. Huruvida sådana som drabbats av olycksfall under tidigare datum skulle kunna få några förbättringar skulle få bli föremål för ytterligare utredning av socialvårdskommittén.

Ersättning till krigsförlist sjöfolks efterlevande.

Den 13 december 1939 beslutade riksdagen om ändrade bestämmelser angående krigsförsäkring för ombord å fartyg anställda personer. Beslutet innebar bl. a. att de s. k. engångsersättningarna höjdes avsevärt. De nya bestämmelserna trädde i kraft den 1 januari 1940.

Före nyssnämnda tidpunkt hade ett 20-tal svenska fartyg krigsförlist, varvid sammanlagt 75 ombordanställda personer fick sätta livet till. För de efterlevande till dessa omkomna utgick engångsersättningarna enligt de äldre mycket ofördelaktiga bestämmelserna.

I en kommunistisk motion föreslogs att riksdagen skulle tillerkänna de efterlevande till sjöfolk, som omkommit genom krigsförlisningar före den 1 januari 1940, samma ersättningar som utgår enligt nu gällande lag om krigsförsäkringar. Detta förslag bifölls.

Revision av arbetstidslagstiftningen.

Arbetstidslagstiftningen i vårt land är icke tillfredsställande. Allmänna arbetstidslagens tillämpningsområde är synnerligen snävt tilltaget. Företag med högst fyra arbetare är uteslutna från lagens tillämpning, varjämte en rad olika arbeten genom direkta stadganden i lagen undantagits från tillämpningen av densamma. Dessa är:

- a) arbete, som utföres i arbetarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande;
- b) arbete, som till sin natur är så oregelbundet, att det icke kan förläggas till bestämda tider;
- c) arbete, som bedrivs av staten;
- d) arbete, som har till ändamål att bereda sjukvård, fattigvård, uppfostran eller undervisning eller att tillgodose annat därmed jämförligt behov;
- e) skeppstjänst, som omförmäles i lagen om arbetstiden å svenska fartyg, ävensom fiske;
- f) skogsarbete samt kolning i mila, ändock att arbetet icke är att hänföra till skogsarbete, ävensom flottning;
- g) upptagning av torv samt tillverkning av brännrotv och rotvströ;
- h) jordbruk jämte därtill hörande binäringar, vilka icke bedrivs såsom självständiga företag, samt byggnadsarbete för jordbruk eller sådan dess binäring, som nu nämnts, ävensom trädgårdsskötsel och djurskötsel, ändock att arbetet bedrivs utan samband med jordbruk;
- i) arbete, som åligger trafikpersonal vid järnväg, som är upplåten för allmän trafik;
- j) arbete, varå arbetstidslagen för detaljhandeln äger tillämpning;
- k) sådant arbete i hotell-, restaurang- eller kaféerörelse, som är att hänföra till allmänhetens direkta betjänande; samt
- l) arbete, som åligger portvakt och av honom väsentligen förrättas i hans bostad.

Utöver dessa undantag angives i lagen att såsom arbetare skall ej räknas medlem av arbetsgivarens familj och ej heller verkmästare eller annan befattningshavare i överordnad ställning, ritare, bokhållare eller därmed jämställd person, kontorsvaktmästare eller annat underordnat kontorsbiträde.

Det beräknas att på grund av dessa undantagsbestämmelser knappt hälften av landets lönearbetare eller i runt tal 800.000 omfattas av allmänna arbetstidslagen. De övriga har antingen sin arbetstid reglerad genom särskilda lagar eller kungörelser eller saknar helt lagligen reglerad arbetstid. De särdrag som existerar utgöras av lantarbetstidslagen, arbetstidslagen för detaljhandeln, arbetstidslagen för hotell, restauranger och kaféer samt sjöarbetstidslagen. Härtill kommer hembiträdeslagen, som i viss utsträckning kan hänföras till arbetstidslagstiftningen. Den statsanställda personalen har i allmänhet sin arbetstid reglerad genom kungl. kungörelser.

Landsorganisationen gjorde redan år 1945 framställning till regeringen om revision av arbetstidslagstiftningen. Kommunisterna föreslog i år en revision av lagstiftningen, vilken också borde omfatta det viktiga spörsmålet om en inskränkning av skiftarbetet. Detsamma gäller om arbetstidsförhållandena vid insjöflottan och för bogserbåtspersonalen.

Riktningen för en revision på området bör vara att så vitt möjligt inordna alla arbetstagare under allmänna arbetstidslagen och att ur lagen utmönstra sådana föreskrifter, som i större eller mindre grad äventyrar 8-timmarsprincipen. Skulle det trots allt visa sig vara ofrånkomligt att även i fortsättningen i något fall upprätthålla en speciallagstiftning, så bör denna bringas i så nära överensstämmelse som möjligt med allmänna arbetstidslagen och omfatta alla berörda arbetare.

Förare av bil intar en särställning i arbetstidshänseende. Någon arbetstidsreglering i detta ords egentliga bemärkelse existerar icke för yrkeschaufförer. Vissa föreskrifter härom är emellertid givna i kungl. förordningen angående yrkesmässig automobiltrafik, i vilken stadgas, att förare av automobil i yrkesmässig trafik ej må utan uppehåll om minst 30 minuter i följd framföra bilen under längre tid än fem timmar. I samma lag heter det, att förarens arbetstid icke

må under tjugofyra på varandra följande timmar överskrida 11 timmar. Denna tid kan emellertid under vissa närmare angivna omständigheter utsträckas till tretton timmar. Föreskrifterna i fråga torde mera vara tillkomna som ett trafiksäkerhetsskydd än som ett skydd för arbetskraften. Trots lagbestämmelserna tvingas chaufförerna i stor omfattning att dagligen bryta mot denna förordning, vilket utan tvivel ökar faran för trafikolyckor.

Orsaken till dessa lagbrott kan vara av varierande slag. Avgörande torde vara det beroende i vilket droskföraren står till droskägaren. Den senare är av naturliga skäl intresserad av att förtjänsten för varje bil blir så stor som möjlig. En förare som håller på lagens bokstav blir i allmänhet inte gammal i tjänst. Chaufförernas arbetstid blir därför i viss mån reglerad med hänsyn till trafikfrekvensen och droskägarnas intressen.

I en för denna arbetargrupp särskilt avfattad motion föreslog kommunisterna att arbetstidsbestämmelserna skulle ändras så, att arbetstiden för droskförare i yrkesmässig automobiltrafik begränsas till 48 timmars arbetsvecka och att den tillåtna övertiden icke överskrider vad som gäller för övriga arbetstagare, vars arbetstid är reglerad genom arbetstidslagen samt att åtgärder vidtagas för att effektivisera kontrollen av droskförarnas arbetstid.

Riksdagen erkände att spørsmålet om allmänna arbetstidslagens tillämpningsområde otvivelaktigt vore förtjänt av stor uppmärksamhet och att vad gäller bilförarna missförhållanden förekommer, vilka kan äventyra trafiksäkerheten. Riksdagen erinrade samtidigt om att den redan tidigare gjort framställning till Kungl. Maj:t om revision av arbetstidslagen, varför den ansåg att ny begäran icke var av behovet påkallad. Riksdagen uttryckte emellertid en förväntan att utredning i det av riksdagen år 1945 begärda hänseendet skulle igångsättas så snart omständigheterna medger detta.

Semesterbestämmelserna.

Regeringen föreslog förlängd semester för ungdom som ej fyllt 18 år samt för arbetare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete (arbetare under jord, gruvarbetare även över jord i Norrbotten, nattarbetare och för arbete minst fyra timmar per dygn i mörkrum) från tolv till aderton dagar. I lagförslagen lämnades möjlighet för arbetsgivaren att om han så önskar uppdelna semestern till två skilda perioder. Semestern förlorar genom detta mycket av sitt värde, samtidigt som sådan uppdelning innebär ökade semesterkostnader. Därför motionerade kommunisterna om att den förlängda semestern skulle utgå i ett sammanhang så framt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren. Vidare föreslogs att nattarbete skulle beräknas mellan kl. 21 och 6 i stället för kl. 22 och 6, som regeringen föreslagit. Därtill föreslogs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om utredning och förslag om billiga semesterresor för arbetstagare.

Riksdagen avslag förslaget om sammanhängande semester, för att på det sättet ”minska olägenheterna för näringslivet”. Regeringens förslag till tidsberäkning för nattarbete fann riksdagen ”väl avvägt” och förslaget om billigare semesterresor avvisades med hänvisning till ett yttrande från socialstyrelsen, varuti framhålls att ”det föreligger här i första hand en uppgift för den enskildes budgetplanering”.

Abortförebyggande åtgärder.

Till abortförebyggande åtgärder begärde regeringen för budgetåret 1946-47 ett förslagsanslag av 150.000 kronor. Av detta belopp beräknades 100.000 kronor som ersättning till laboratorierna för utförda graviditetsreaktioner och 50.000 kronor till verksamheten vid rådgivningsbyråer och tryckandet av en folkskrift i abortfrågan.

I de abortförebyggande åtgärderna saknades emellertid i ett mycket viktigt hänseende medverkan från läkarna. Riksförbundet för sexuell upplysning påpekar i ett av sina cirkulär, att ”de flesta läkare ställer sig tyvärr av moralisk trångsynthet avvisande till användande av

skyddsmedel". Endast 40 à 150 av Sverges 4.000 läkare torde utföra inprovning av pessar, det billigaste och mest pålitliga preventivmedlet. För kanske flertalet av landets befolkning är det av geografiska och därmed också ekonomiska orsaker svårt att kunna anlita läkare, som utför pessarinprovning. Vid endast två av landets gynekologiska lasarettskliniker är det möjligt att få pessar inprovade, ett vittnesbörd om vilka små insatser som göras från specialisternas sida i fråga om havandeskaps-kontrollen och de abortförebyggande åtgärderna på tidigt stadium. En av förklaringarna till detta tillstånd är läkarnas bristande kunskaper.

Med hänvisning till dessa förhållanden föreslog kommunisterna att riksdagen utöver det av regeringen begärda anslaget på 150.000 kronor till abortförebyggande åtgärder måtte anvisa 30.000 kronor för anordnande av kurser i sexualhygien för läkare; samt att riksdagen i skrivelse till Kungl Maj:t måtte hemställa att kursplanerna vid Karolinska institutet och de medicinska fakulteterna i Uppsala och Lund kompletteras med en kurs i sexualhygien.

Riksdagen ansåg att frågan om kurser i sexualhygien för utexaminerade läkare bör bli föremål för övervägande, i främsta rummet av medicinalstyrelsen, varför den avlog förslaget.

12. Sjukvårdsfrågor

Psykiska hälso- och sjukvårdens brister.

Med "normal överbeläggning", d. v. s. ungefär 10 procent över det nominella platsantalet, har de 18 statliga sinnessjukhusen i Sverge en kapacitet av 18.400 vårdplatser. På väntlistan för intagning står emellertid konstant sedan årtal omkring 3.500 sjuka, varför det omedelbara platsbehovet utgör i runt tal 22.000. Som en följd av anstaltsbristen är vårdförhållandena synnerligen bristfälliga i hela landet. Dels är överbeläggningen vid sinnessjukhusen mycket stor, vilket försvårar skötseln, skapar onormal arbetsbörda för personalen och orsakar vantrivsel för såväl de sjuka som deras vårdare. Dels kan endast sjuka i s. k. trängande vårdbehov emottagas som patienter. Nyinsjuknade får mycket ofta stå på väntlistan så länge att tiden för ett gott resultat av aktiv vård försittes och i många fall personliga katastrofsituationer uppstår, resulterande i självmord eller ekonomisk eller kroppslig skadegörelse mot annan person. Många tillfrisknade sjuka måste skrivas ut tidigare än vad som är förenligt med rationella vårdhänsyn. Vid de inventeringar, som gjorts av klientelet vid anstalter för asociala av skilda slag, har påträffats en stor procent psykiskt defekta, en illustration till bristen på resurser för vår psykiska sjukvård och motsvarande ovetenskaplighet vid behandlingen av kriminella, lösdrivare, alkoholister m. fl. kategorier. Så t. ex. påträffas ett förhållandevis stort antal, som lider eller skadats av schizofreni, den ena av de två vanligaste sinnessjukdomarna. Dessa drar sig fram som kroniska understödstagare, lever som bygdeoriginal eller nasare och bettlare, ambulerar mellan tvångsarbetsanstalt, arbetshem och ålderdomshem eller framlever en beklagansvärd tillvaro i ur vårdsynpunkt undermåliga hem.

Sedan länge har en sakligt grundad kritik riktats mot sinnessjukvården sådan den utövats och fortfarande utövas vid sinnessjukhusen. Med ett genomsnittligt patientantal per läkare av omkring 200 vid sinnessjukhusen, hinns det inte med mycket mer än att ställa diagnoser.

I anslutning till en utredning om den slutna sinnessjukvården bör också sådan fråga som en reglering av personalens arbets- och löneförhållanden beaktas.

Bland de många reformer, som är trängande nödvändiga vid sinnessjukhusen och de övriga anstalterna inom psykiatris område, märkes vidare differentieringen, en bättre uppdelning av patienterna, med andra ord mindre salar och avdelningar och därigenom ett mindre och mera enhetligt klientel på varje, samt en förbättring av kostförhållandena.

Stora brister råder också beträffande den tekniska utrustningen vid sinnessjukhusen.

Avgiftsfrihet vid vård å sinnessjukhus föreligger endast, när någon intagits för undergående

av rättspsykiatrisk undersökning eller när någon av polismyndighet är inlagd för observation och vid denna befunnits icke vara i behov av vård å sinnessjukhus. De författningar som reglerar den psykiska hälso- och sjukvården borde rensas från bestämmelser om enskilda avgifter.

Vidare torde kontrollen av sinnessjukhusen och patienternas skötsel vara mogen för reform.

Sedan många år har från såväl läkare som lekmän framställts krav om att nyinsjuknade, lättskötta sinnessjuka samt framför allt psykiskt sjuka av typen neurotiker, sociala psykopater, alkoholister, skallskadade m. fl. och slutligen utredningsfall borde beredas möjlighet till undersökning och vård vid psykiatriska lasarettskliniker och -polikliniker. Flertalet av dessa fall hör inte hemma vid de egentliga sinnessjukhusen, där de för övrigt endast sällan kan mottagas på grund av platsbristen.

En av vinsterna med psykiatriska lasarettskliniker och -polikliniker är, att dessa på ett helt annat sätt än sinnessjukhusen kommer i kontakt med allmänheten och verkligen kan utöva en populär psykisk hälsovård.

Neuroser av skilda slag, nu i allmänhet undanstopgade under gemensamhetsdiagnosen ”nervositet”, har, trots att de hör till de största folksjukdomarna — deras antal har i vårt land uppskattats till ett par, tre hundra tusen — hittills endast i undantagsfall blivit föremål för sakkunnig behandling.

Medicinalstyrelsen har föreslagit att psykiatriska lasarettskliniker, vardera omfattande 4 avdelningar om sammanlagt 60 å 80 vårdplatser, inrättas vid samtliga centrallasarett. Självfallet bör polikliniker, öppna för kostnadsfri mottagning, vara anslutna till dessa kliniker. Genom lasarettsklinikerna skulle vårdplatserna inom sinnessjukvården ökas med 1.500 å 1.600.

Någon planmässig förebyggande psykisk hälsovård har tidigare inte förekommit i Sverige. Genom beslut vid 1945 års riksdag att godkänna ungdomsvårdskommitténs plan för den psykiska barnavårdens utbyggande börjar möjligheter beredas för psykisk kontroll och behandling av barn och ungdomar under 21 år. Erfarenheterna från Värmlands län, som varit först att genomföra psykisk barnavård i landstingsregi, bestyrker dock till fullo den uppfattningen, att någon form av förebyggande verksamhet måste organiseras också för vuxna. Vi behöver rådgivningsbyråer, dit friska människor kan vända sig med sina personliga och sociala problem av skiftande beskaffenhet, såsom familjepsykologiska och äktenskapliga frågor, sexuella spörsmål, arvshygieniska frågor, bosättningsproblem o. s. v.

För de asociala psykopaterna finns hittills ingen rationell vårdform i Sverige. De stoppas undan under den metafysiska beteckningen ”förminskat tillräkneliga” i förvaringsanstalterna, förekommer som kroniska recidivister bland fängelseklientelet, hållas i förvar vid vissa sinnessjukhus' specialavdelningar, blandas i de statliga sinnessjukhusens sociala klientel o. s. v. De är en besvärlig samhällsgrupp som såväl i friheten som på anstalt utgör en ständig irritation eller t. o. m. fara för omgivningen. Den vetenskapliga behandlingen av denna klientel är ännu långt ifrån utarbetad.

Olyckligtvis har utbildningen av lämplig personal för verksamhet inom den psykiska hälso- och sjukvården varit försummad i vårt land, något som under lång tid framåt måste hämma utvecklingen på detta område. Varken för läkare och annan personal inom den psykiska barnavården, för psykoterapeuter, sysselsättningsterapeuter eller lägre personal av alla kategorier finns någon organiserad vetenskapligt grundad och kvantitativt tillräcklig utbildning. Många inrättningar för sluten barnavård, vilka drivits i privat och kommunal regi, har helt saknat vetenskapligt skolad ledning och personal. ”Mycket tyder på att det brister åtskilligt i fråga om psykisk hygien på dessa av samhället garanterade institutioner”, skriver dr Gustav Jonsson i Social årsbok 1945. ”Framför allt vill det synas som om ett kvack-

salvande med psykiskt sjuka barn under religionens täckmantel vore beklämmande vanligt. När det alltjämt i vårt land öppet annonseras, att den föreståndarinna, som sökes till ett barnhem, bör vara 'troende' eller när sökandena finner det naturligt att åberopa sin religiösa övertygelse som enda merit för anställning på barnhem, då svävar det en gammal, unken lukt över landets barnhemsvård. Vädringen borde vara statens sak.”

För alla de skiftande utbildningsbehov, som föreligger och som ovillkorligen måste fyllas, om planen för den psykiska hälso- och sjukvården skall bli annat än en pappersprodukt, kräves ett centralinstitut för mentalhygienisk utbildning.

Kommunisterna föreslog sammanfattningsvis att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle begära skyndsamt utredning och förslag till den psykiska hälso- och sjukvårdens planering och organisation enligt följande riktlinjer:

Medicinalstyrelsens förslag om ny-, om- och tillbyggnad av sinnessjukhus bör snarast komma till utförande för att bereda nödigt platsutrymme för den slutna sinnessjukvården.

I fråga om sinnessjukvårdens ekonomisering bör densamma så planeras att sinnessjukhuspatienternas ekonomiskt grundade indelning i sals- och rumspatienter slopas samt avgifterna för behandling och vård inom såväl den öppna som den slutna psykiska hälso- och sjukvården avskaffas.

Ett antal därtill lämpliga personer bör skyndsamt utses att på statsstipendium studera mentalhygien, psykoterapi och sysselsättningsterapi utomlands. Utredning bör verkställas rörande möjligheterna att effektivisera och modernisera den slutna sinnessjukvården, förbättring av personalens arbets- och löneförhållanden samt befodringsmöjligheter, ökat rättsligt skydd och förbättrad ekonomisk ställning för patienter i familjevård, förbättrad kontroll av sinnessjukvården och ökad social kontakt för patienterna genom eventuell avskaffande av sinnessjukvårdens överinspektörsbefattning och tillsättande av en riksdagens ombudsman samt lokala förtroende- och kontrollnämnder. Plan bör utarbetas för uppförande av psykiatriska lasaretskliniker och -polikliniker samt förslag framläggas rörande huvudmanskaps- och grunder för statsbidrag för dessas nybyggnad och drift.

Socialläkarinstitutionen bör utbyggas över hela landet och socialpsykologisk rådgivningsverksamhet organiseras. Hjälpverksamheten bör effektiviseras, lokal kuratorverksamhet upprättas för intimt samarbete med hjälpverksamheten och andra centrala organ i den psykiska hälsovårdens tjänst. Slutna och öppna vård för asociala psykopater bör ordnas. Ett centralinstitut för mentalhygienisk utbildning bör upprättas samt den psykiatriska och psykologiska forskningen planläggas och effektiviseras. Direktiv bör utfärdas till kommittén för de partiellt arbetsföra att närmare utreda frågan om kvotbestämmelser för anställning av psykiskt partiellt arbetsföra i statlig, kommunal och enskild tjänst samt om inrättande av företag i statlig regi för anställning av psykiskt partiellt arbetsföra.

Riksdagen avslag motionen under framhållandet av ”att åtskilliga bristfälligheter vidlåder den statliga sinnessjukvården, vilka så snart som möjligt borde avhjälpas. Detta har emellertid statsmakterna och vederbörande myndigheter sedan länge insett, vilket föranlett tillsättande av särskilda sakkunniga för utredning av vissa frågor och utarbetande av planer för den framtida organisationen av sinnessjukvården. Resultaten av pågående utredningar bör avvaktas”.

Barnavdelningar vid lasarett.

Vid beviljandet av statsanslag till inrättandet av barnavdelningar vid lasarett gäller vissa begränsningsregler. Kommunisterna ansåg att dessa kvotbestämmelser är helt omotiverade, för den händelse man inte vill dra slutsatser av den inom nära nog all svensk sjukvård skriande bristen på vårdplatser och fastställa det minimiantal, som varje landsting skulle ha skyldighet att inrätta för utfående av statsbidrag. Någon saklig motiverad anledning att

fasthålla vid kvotbestämmelser rörande maximiantalet finns däremot inte, varför föreslogs att kvotbegränsningen för erhållande av statsbidrag till byggnad och drift vid lasarett helt skulle slopas. Men riksdagen ansåg ”försiktigheten bjuda”, att man icke släppte kvotregeln.

Tandvården.

Åren går utan att den beslutade folktandvården kan träda i funktion, beroende på bristen på tandläkare. I år föreslog regeringen inrättandet av ett nytt tandläkarinstitut i Malmö. Vid behandlingen av denna fråga framhöll kommunisterna, att övervinnandet av tandläkarbristen är inte endast en fråga om inrättandet av nya tandläkarinstitut. Det gäller också att påskynda utbildningen av tandläkare genom en effektivisering av undervisningen. Regeringen föreslog nu en förlängning av studietiden. Den borde i stället kunna förkortas. Kommunisterna refererade i det sammanhanget prov på föreläsningar för tandläkarekandidater, vid vilka man upptog deras tid i oändlighet med att orda om den grekiska och romerska konsten, den franska bildhuggeri- och målarkonsten, om musik, om Filip den store och Sven Tveskägg.

13. Arkivarbetarnas löner och arbetsförhållanden

Arkivarbete anges vara en hjälpform för sådana arbetslösa personer, som på grund av den tidigare yrkesutövningens art, vederbörandes speciella yrkeskvalifikationer, ålder eller särskilda personliga förhållanden icke lämpar sig för utförande av tyngre arbete.

De arbeten som utföras av svenska arkivarbetare är emellertid i största utsträckning av sådan art, att det är nödvändigt att få dem utförda. Skulle ämbetsverken inte kunna rekvirera arkivarbetare från arbetsmarknadscommissionen, så vore man tvingad att i vanlig ordning anställa arbetskraft för att få dessa arbeten utförda. En del av de förekommande arbetena fordrar sådana kvalifikationer, att det erfordrar t. o. m. akademisk utbildning för att kunna utföra desamma. Men lönen för arbetet bestämmes icke av arbetets nödvändighet och art. Samhället utnyttjar i stället de kända svårigheter som föreligger för de yrkesutövare, vilka av skilda anledningar efter att ha uppnått högre ålder varit tvingade att lämna sitt dittillsvarande arbetsfält, att erhålla nya anställningar i öppna marknaden för att underbetala för samhället nödvändig arbetskraft med nödhjälpsarbetar-löner. Under senare tid har även flyktingar, främst baltiska sådana, till stort antal erhållit anställning som arkivarbetare. Mellan de svenska och utländska arkivarbetarna föreligger stor skillnad såväl i fråga om arbetskraftens nödvändighet som kvalifikationerna. Hittills förefinnes även stor skillnad mellan de löner och förmåner, som de två olika kategorierna kommer i åtnjutande av.

De utländska arkivarbetarna förelägges enligt uppgift ofta onödiga, uppkonstruerade arbetsuppgifter, vilka även arbetsledningen betraktar som camouflage för ett slags statligt arbetslöshetsunderstöd. Så gott som undantagslöst saknar också främlingarna kunskaper i svenska språket, vilket väl ändock borde vara en oeftergivlig förutsättning för erhållandet av arbete i svenska ämbetsverk. Deras kvalifikationer kan på intet sätt jämföras med de svenska arkivarbetarnas.

Trots detta favoriserades den utländska arbetskraften under lång tid på ett sätt som skapade ett stort och berättigat missnöje bland de svenska arkivarbetarna. Balterna hade bättre löne-förmåner och åtnjöt en rad fördelar framför de svenska arkivarbetarna. Detta föranledde kommunisterna till att vid riksdagens början interpellera och fråga socialministern: ”Har de av arbetsmarknadscommissionen utfärdade löne- och arbetsdirektiven för i arkivarbete sysselsatt utländsk arbetskraft utarbetats med regeringens vetskap och medgivande? Anser statsrådet att det är befogat att även i framtiden bibehålla den kvarleva från den tidigare arbetslöshetspolitiken, som arbets- och lönebestämmelserna för arkivarbetarna utgör?”

Socialministern svarade att de förmåner som balterna åtnjuter framför svenskarna beviljats utlänningarna på grund av deras språksvårigheter. Därtill meddelade han att en översyn skulle

verkställas av arkivarbetsystemet, för vilket särskilda sakkunniga tillsatts.

Senare föreslogs i proposition från regeringen att i avbidan på utredningens slutförande viss provisorisk löneförbättring skulle utgå till arkivarbetare med försörjningsplikt. Till sådana arkivarbetare skulle utgå familjetillägg, graderat efter försörjningsbördans storlek.

I en kommunistisk motion påvisades det olämpliga i att förstärka arkivarbetarnas löner i form av barntillägg. Till följd av att detta klientel till övervägande del utgöres av äldre arbetskraft skulle endast i å 2 procent av arkivarbetarna kunna erhålla barntillägg. Därför föreslogs individuella lönetillägg och dessutom krävdes att åtgärder skulle vidtagas för att få slut på den sammanblandning som skett i fråga om hjälpåtgärder för svensk arbetskraft och baltiska flyktingar.

Riksdagen beslutade också att lönetillägg skulle utgå med lika belopp utan avseende av försörjningsbörda och uttalade att det är motiverat att avgränsa detta arkivarbete, där svensk arbetskraft är sysselsatt, från den sysselsättning av samma natur, som har karaktären av hjälpform för flyktingar.

14. För barnens och mödrarnas välfärd och rätt

Vid höstriksdagen 1945 utvidgades bestämmelserna om förbud mot avskedande i anledning av trolovning, äktenskap eller havandeskap. Lagen äger nu tillämpning å varje arbetstagare, oavsett storleken av den verksamhet vari arbetet utföres, karenstiden nedsattes från två till i år och rättigheten till ledighet vid havandeskap utökades från 12 veckor till 6 månader.

Även arbortlagen ändrades under årets riksdag i fördelaktig riktning. Dock innebär icke förändringarna att kommunisternas gamla krav om rätt till abort på sociala indikationer blivit förverkligat.

Från kommunistiskt håll framhölls under debatten till dessa frågor att det tyvärr fortfarande är så att i vårt samhälle moderskapet är en börda för kvinnan. I ett verkligt civiliserat samhälle borde kvinnans rent biologiska särställning gentemot mannen, som ligger i att hon skall föda de barn som skall föra släktet vidare, betyda en ekonomisk lättnad för kvinnan såsom samhällsmedborgare, alldenstund denna hennes biologiska uppgift ändå för henne innebär en börda under havandeskapet och vid förlösningen. Detta borde från samhällets sida medföra att alla rimliga åtgärder vidtoges för att på alla sätt ge favörer åt kvinnan, så att havandeskapet och moderskapet bleve lättare för henne. Så är tyvärr icke fallet.

Lika lön vid lika arbete.

Riksdagens samtliga kvinnliga ledamöter väckte en motion av innehåll att riksdagen skulle besluta en sådan omarbetning av det statliga avlöningssystemet, att likalönsprincipen skulle komma till full tillämpning samt att i samband därmed de såsom typiskt kvinnliga ansedda tjänsterna inordnas i tjänsteförteckningar efter en rent kvalitativ uppskattning av arbetets värde med bortseende från befattningshavarens kön.

Kommunisterna framhöll att parollen lika lön för lika arbete inte är någon ny paroll. Det nya skulle ju vara att den förverkligades. Och man borde nu, efter så många år och efter så mycket diskuterande, vara mogen för handling. Men utskottet yrkade ändå avslag på motionen under hänvisning till att frågan inom en nära framtid torde komma att upptagas till behandling inom finansdepartementet. Riksdagen följde icke helt utskottet utan beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående likalönsprincipens genomförande i statsförvaltningen.

Barna- och ungdomsvården.

Regeringen föreslog vissa förändringar i ungdomsvårdslagstiftningen, bl. a. avskaffandet av benämningen "skyddshem", åtgärder för förbättrad yrkesutbildning, ordnandet av bostadsfrågan för villkorligt utskrivna, övervakning av villkorligt utskrivna elever m. m. Det föreslogs bl. a. inrättandet av "inackorderingshem" för en förbättrad eftervård för elever, som utskrivits från anstalt, vilket torde innebära ett betydande steg framåt för att hjälpa dessa barn och denna ungdom till rätta vid fortsatt yrkesutbildning och särskilt vid övergången till produktivt arbete i samhällslivet.

Om allt detta var kommunisterna ense, men de vände sig emot att regeringen föreslagit att inackorderingshemmen skulle inrättas och förvaltas av en enskild organisation. IOGT skulle med någon slags ensamrätt inrätta och förvalta dessa inackorderingshem och därmed också taga hand om en betydande del av de utskrivnas eftervård. Kommunisterna yrkade att detta skulle bli en statens och kommunernas uppgift, men riksdagen följde regeringens förslag.

15. För rättvisa åt landsbygdens folk

Kommunisternas *aktionsprogram för bönderna* syftar till att med hjälp av utökad kooperation, ytterligare utveckling av de jordbruksekonomiska föreningarna och av staten understödda rationaliseringsåtgärder göra det möjligt även för småbruken att tillgodogöra sig storjordbrukens fördelar. Ty de anser att frågan om det svenska jordbrukets framtid är liktydig med frågan om småjordbrukets framtid. Kommunisterna vill därtill eliminera den skadliga motsättning som nu består mellan bönder och arbetare och i stället skapa en gemensam front mellan bönderna och arbetarna, riktad mot deras gemensamma fiende, storfinansen.

Det är alldeles tydligt att frågan om det svenska småjordbruket blir en av efterkrigspolitikens svåraste frågor. Regeringens talesmän har bland annat förklarat sig ämnat söka en långsiktig lösning genom att driva iväg 95.000 bönder från deras småjordbruk för att resten skall kunna erhålla s. k. familj jordbruk. Kommunisterna tror inte på denna väg och har därför redan i olika sammanhang i stället rekommenderat kooperationens och rationaliseringens väg.

Inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Regeringen föreslog vid årets riksdag en lag med bestämmelser om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet. Lagbestämmelserna innebär att för förvärvande av jordbruksfastighet, vars taxeringsvärde överstiger 5.000 kronor, erfordras konungens tillstånd. Sådant tillstånd erfordras dock inte för den som kan styrka att han har för avsikt att själv ägna sig åt jordbruk och icke är ägare av annan dylik fastighet eller att förvärvet kommer att medföra lämplig utvidgning av honom tillhörig fastighet, vars jordbruk antingen utgör hans enda eller huvudsakliga förvärvskälla men icke har tillräcklig bärkraft för att giva honom och hans familj full bärning eller bereder honom och hans familj sysselsättning och tillskott till försörjningen vid sidan av annat förvärvsarbete. Tillstånd meddelas icke om anledning föreligger till antagande att fastigheten skulle bli vanskött i sökandens ägo eller att sökanden med förvärvet huvudsakligen åsyftar att utan nytta för visst jordbruk i orten tillgodogöra sig skogstillgång, som är behövlig såsom stöd för ortens jordbruk, eller att bereda sig vinst genom snar avyttring av fastigheten, eller genom bortförande av byggnader, kreatur, inventarier eller annat som tarvas för fastighetens brukande.

Lagens syfte: jorden åt jordbrukarna och stopp för kapitalistisk spekulation, är gott. Men den nya lagens verkningar blir säkerligen rätt blygsamma i förhållande till detta stolta syfte. Kommunisterna var tämligen reserverade inför lagförslaget, trots att de var överens med lagstiftarna i fråga om lagens syfte. Men när de ansåg att lagen inte kunde bli till någon skada och böndernas organisationer därtill krävt dess antagande, röstade kommunisterna för densamma.

Anslag till avdikning, grundförbättring och täckdikning.

Regeringen begärde för budgetåret 1946-47 4 miljoner till avdikningsanslag och 3,6 miljoner till grundförbättringar. På grund av otillräcklig medelsanvisning har beträffande denna bidragsverksamhet under lång tid det förhållandet varit rådande, att bidragssökande fått vänta i flera år på att få sina ansökningar behandlade.

Kommunisterna anser den statsunderstödda torrlägningsverksamheten vara av synnerligen grundläggande betydelse för särskilt det mindre jordbrukets rationalisering och förkovran. Med hänsyn härtill föreslog de 8 miljoner till avdikningsanslag och 6 miljoner till grundförbättringar.

För bidrag till täckdikning begärde regeringen 400.000 kronor i anslag.

En mera omfattande och rationell täckdikning har sedan länge ansetts spela en så väsentlig roll för jordbruksdriftens effektivisering att den på allt sätt bör understödjas av statsmakterna. Av landets 3,7 miljoner hektar odlad jord är ännu endast omkring 28 % täckdikade. Sämst är det ställt i det mindre jordbruket. På grund av medelsbrist får de som söker statliga bidrag för närvarande vänta i två år på att få ansökan behandlad. Med hänsyn till dessa förhållanden föreslog kommunisterna att anslaget skulle höjas till 1,7 miljoner kronor.

Riksdagen erkände att en utvidgning av den statsunderstödda torrlägningsverksamheten var av behovet påkallad och att en ändamålsenlig täckdikning är i särskilt hög grad ägnad att främja jordbrukets avkastningsförmåga och därigenom bereda jordbrukarna förbättrad ställning. Men med hänvisning till det statsfinansiella läget, att planläggningen av jordbrukets framtida rationalisering, som nu står på dagordningen, kan tänkas komma att öva inflytande på riktlinjerna på torrlägningsverksamhetens fortsatta bedrivande och till knapphet på såväl arbetskraft som materiel följde riksdagen ändå regeringens förslag i anslagsfrågorna.

Stöd åt linodlingen i Norrland.

Norrland har sedan gammalt varit säte för den svenska linodlingen, och de senaste årens uppsving inom denna näringsgren kan också till stor del lokaliseras dit. Bortsett från det allmänna intresset att åstadkomma en omfattande inhemsk linodling och industriell beredning finns det också flera andra skäl som talar för statligt stöd åt sådan verksamhet i Norrland Och då särskilt i Norrbotten. Under hänvisning till detta föreslog kommunisterna att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle begära förslag till åtgärder i syfte att befrämja linodlingen i Norrbotten — eventuellt även genom statlig odling och försöksverksamhet — samt åtgärder för beredning av lin i Norrbotten.

Aven riksdagen ansåg att för Norrbottens del skulle en dylik odling vara till fördel bland annat så tillvida som odlarna därigenom skulle få tillgång till en ny handelsprodukt. Länets näringsliv skulle på så sätt bli mera differentierat varjämte en större omväxling i växtföljderna skulle kunna åstadkommas. Linodlingen, som är tämligen arbetskrävande, lämpar sig vidare väl för sådana trakter där brukningsdelarna är så små att den tillgängliga arbetskraften icke kan till fullo utnyttjas för jordbruket, vilket är fallet i stor omfattning i Norrbottens län. Riksdagen beslutade att delgiva Kungl. Maj:t denna sin mening.

Understöd till verksamheten å Weibullsholm.

Regeringen föreslog ett från 100.000 till 125.000 kronor förhöjt anslag till understödjande av den praktiskt vetenskapliga verksamheten på Weibullsholm. Samtidigt begärdes oförändrat bidragsbelopp till bland annat lokala gödslings-, sort- och ogräsförsök m. m., där under flera år en avsevärd ökning påyrkats från skilda håll, vilken också torde vara synnerligen välbehövlig. Likaså har de statliga jordbrukshusdjursförsöksanstalterna icke tillerkänts ökade anslag för nödvändig utvidgning a verksamheten. Med hänsyn härtill ansåg kommunisterna en

höjning av anslagsbeloppet med 25 % till en privat firmas försöksverksamhet vara mindre välbetänkt.

Weibullsholms växtförädlingsanstalt äges av firma W. Weibulls A/B och staten har inget inflytande i anstaltens styrelse. Försöksverksamheten vid Weibullsholms växtförädlingsanstalt dirigeras helt av firma W. Weibulls kommersiella intressen och försöksverksamhetens resultat exploateras uteslutande av nämnda firma. Därför yrkade kommunisterna avslag på förslaget om höjt anslag. Riksdagen biföll dock regeringsförslaget bl. a. med hänvisning till den inträffade penningvärdeförsämringen.

Vad skall det bli av Bogesund?

I kraft av lagen om tvångsinlösen av vanhävdad jordbruksegendom, vilken antogs av riksdagen den 27 mars 1946, har äganderätten till det för sin vanhävd beryktade Bogesund nu övergått till staten. Kommunisterna påvisade i en interpellation den 4 maj 1946 att med hänsyn till de stora skogs- och strandområdena å Bogesunds gods såväl jordbruksintressen som fritidsintressen där väl kunna förenas. Bäst tillgodoses dessa intressen om staten förblir ägare till Bogesund.

Godset Bogesunds stora arealer, dess ypperliga läge i fråga om avsättningsmöjligheter, andra fördelaktiga betingelser samt det förhållandet att den mesta jorden är omedelbart ledig borde göra ifrågasvarande gods väl lämpat för jordbruksexperiment. Det råder inget tvivel om att därest staten ställer sig villig att utarrendera detta gods till föreningsjordbruk, detta skulle utlösa stor tillfredsställelse bland alla för denna form av jordbruk intresserade lantarbetare, arrendatorer och småbönder.

Om denna användning av Bogesunds jordbruksareal av några skäl likväl anses olämplig borde enligt kommunisternas mening frågan om att där anlägga ett statligt mönster- och försöksjordbruk upptagas till prövning, eventuellt i samband med förläggning dit av vissa jordbrukets försöksanstalter.

Följande frågor riktades till jordbruksministern: ”Har den framtida användningen av Bogesunds gods och därvid frågan om dess användning för föreningsjordbruk eller statligt mönsterbruk varit föremål för Kungl. Maj:ts övervägande och är statsrådet beredd delge kammaren resultatet härav? Om ett sådant övervägande icke ägt rum, är statsrådet i tillfälle delge kammaren sin mening om huruvida Bogesunds gods bör kvarstanna i statligt ägo?”

Jordbruksministern svarade att vad den framtida äganderätten angår torde, så vitt nu kan bedömas, övervägande skäl tala för att densamma i huvudsak bör kvarbli hos staten. Det blir en särskild fråga hur jordbruksdriften å egendomen skall ordnas. Jordbruksministern ansåg att åtskilligt av vad interpellanten anfört torde böra prövas.

Jakträtten bör ej monopoliseras.

Kommunisterna ställde i år, likaväl som vid 1945 års riksdag, frågan om jakträtten till behandling.

Både i stad och på landsbygd har tidsläget gjort, att man blivit intresserad av att skaffa jaktmarker, vilka har blivit en alltmer eftertraktad handelsvara. Såväl större som mindre jordbrukare slår sig ihop i s. k. jaktvårdsområden eller blir av mer eller mindre egoistiskt inställda jägare med eller mot sin vilja tvingade därtill för att, som det heter, skapa bättre möjligheter till jakt och jaktvård.

Av landets markareal tillhör 60 procent kronan och bolagen. Av de övriga 40 procenten är det även en stor del som ligger i stora enskilda markägares händer, var- för det säkerligen inte är någon överdrift att säga, att mellan 70 och 80 procent av markarealen ligger i ett fåtal medborgares händer. Som ett exempel på monopoliseringen av enbart skogsarealen kan

nämnas, att endast 10 stora bruk och skogsbolag tillsammans är ägare till 5.644.590 tunnland. Enbart Mo och Damsjö äger 1.004.000 tunnland, Munksunds aktiebolag 945.000 tunnland. Som synes härskar 10 bolagsstyrelser över nära 6 miljoner tunnland skog — åker och ängsmark frånräknade, medan nära 50.000 lantarbetare icke äger ett tunnland, därtill inte att förglömna alla Skogsarbetare, torpare och arrendatorer. Det är ju endast i undantagsfall som bolagens anställda eller andra får rätt att jaga på bolagens marker, så även att jakträtten följer med arrende.

Till detta kommer, att man gjort jaktarrendefrågan till ett stort spekulationsobjekt. Det allt större intresset för jakt även från småfolkets sida har gjort, att de marker som eventuellt blir lediga inte kan arrenderas av dessa, därför att de penningstarka intressenterna bjuder sådana belopp, att de mindre inkomsttagarna bland ortsbefolkningen inte kan vara med. Här borde man även genom lagstiftning gripa in. Grundorsakerna till den florerande tjuvjakten har även här sin egentliga förklaring.

Det synes strida mot rättsmedvetandet, att de medborgare i vårt land, som hela sitt liv lever och verkar på landsbygden och i skogarna i produktivt arbete, ej skall ha rätt till jakt och viltvård och den nytta och avkoppling detta ger.

Kommunisterna begärda utredning för utformandet av en jaktlag, där även landsbygdens breda folklagars intresseorganisationer finge deltaga i utredningen, vilket inte tidigare hänt. Men riksdagen ansåg icke någon omarbetning av jaktlagen nödvändig, varför den avslog motionen.

Fiskerinäringen.

Arbetet med förbättring av fiskehamnen i Nordersund i Blekinge påbörjades i juni förra året. Enligt fiskarnas enstämmiga mening skulle hamnen komma att bli en formlig dödsfälla därest hamnutvidgningen förverkligades på sådant sätt, som av vederbörande myndigheter beslutats. Fiskarna begärde därför upprepade gånger hos Kungl. Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen att hamnanläggningen skulle få ett annat utförande, men de erhöll inte ens svar på sina framställningar. Först sedan kommunisterna i en interpellation till kommunikationsministern ställt frågan inför riksdagen fick fiskarna tillfälle att inför representanter för Väg- och Vattenbyggnadsstyrelsen framföra sina meningar. Kommunikationsministern framhöll också i sitt svar, att fiskarnas erfarenhet av förhållandena på platsen givetvis alltid bör beaktas vid hamnbyggnadsplaners fastställande.

Dyrortsgrupperingen.

Varför är bostads- och övriga förnödenhetskostnader högre i storstäder än på landsbygden, trots att man i städerna måste ha större förutsättningar än på landsbygden att till fullo tillgodogöra sig tekniska landvinningar, ordna produktionen i stordrift samt att genom centralisering och rationalisering förbilliga produkterna? Förklaringen till detta förhållande är att finna i sådana företeelser som exempelvis tomtjobberi, där enskilda tillåtas tillgodogöra sig oförtjänt jordvärdestegring. Den är vidare att finna i oskäligen byggmästarevinster och fastighetsägareprofiter, i fabrikanter, affärsmäns och entreprenörers sammanslutningar i ringar och karteller för att lokalt behärska vissa produktions- och affärsmarknadsområden etc. Förhållandena i städerna ger med andra ord större möjligheter till framgång för osunda spekulationer i monopolbildning och jobberi än vad fallet är på landsbygden. I dyrortsgrupperingens natur ligger ett försök att undgå angrepp mot sådana missförhållanden. Man angriper verkningarna i stället för dess orsaker och gör detta på ett sätt, som innebär att medborgarna i de områden, där de osunda företeelserna har mindre utbredning, åläggas att betala skadestånd till de områden, där missförhållandena har större utbredning. Så söker man göra troligt, att detta utgör en gärd av rättvisa mot städernas arbetande folk. I verkligheten döljer sig bakom dyrortsgruppssystemet en åtgärd för att öka monopolkapitalets möjligheter till utsugning av

befolkningens flertal, oavsett om det gäller medborgare i stad eller på land. Dyrortsgrupperingen konserverar missförhållanden, och dess vinster stannar hos kapitalisterna.

När frågan om ny dyrortsgruppering behandlades vid höstsessionen 1945 yrkade kommunisterna, utgående från dessa synpunkter, att ny utredning skyndsamt skulle företagas om avskaffandet av dyrortsgrupperingen, varvid särskild uppmärksamhet skulle ägnas åt frågan om orsakerna till de ännu bestående dyrhetsvariationerna och åtgärder föreslås för eliminerandet av dessa.

Riksdagen uttalade att den ansåg ”en reformering av dyrortsgraderingen men icke ett avskaffande av systemet vara den lösning av frågan, som vid nu föreliggande levnadskostnads-spridning bäst kan tillgodose rimliga anspråk på rättvisa medborgare emellan”, och godkände ett förslag från 1943 års dyrortskommitté, enligt vilket ny dyrortsgruppering skall verkställas. Riksdagen ville icke vara med om att vidtaga några åtgärder mot dyrhetsvariationernas orsaker.

16. Statstjänarnas löner och pensioner

1945 års statliga lönekommitté, där kommunisterna också är representerade, har framlagt förslag till lönerrevision för statstjänarna, varvid dessa för första gången tillerkänts verklig förhandlingsrätt. Det framlagda förslaget, om vilket den statliga lönekommittén och statstjänstemännens huvudorganisationer (statstjänarkartellen, statstjänstemännens riksförbund och tjänstemännens centralorganisation) har enat sig, skall behandlas vid riksdagens höstsession i år och kommer att tillämpas från och med den 1 juli 1947.

De statstjänare, som är ”anställda på stat”, erhöi i år efter särskilt riksdagsbeslut en engångsersättning å ett belopp av 300 kr., vilket var avsett att utgöra ett slags ersättning för lidna förluster genom innehållandet av dyrtidskompensation under krigsåren.

Kommunisterna yrkade i motion att riksdagen skulle ge respektive verkstyrelser bestämda direktiv om att även dem underställd kollektivavtalsavlönad personal skulle erhålla proportionsvis samma löneförbättring som övriga statstjänare, däri även inbegripet engångstillägget på 300 kr.

Statsutskottet anförde till motionen att åtskilliga grupper kollektivavtalsanställda arbetare hade så likartade arbetsuppgifter med vissa grupper tjänstemän att jämväl likartad löneställning framstår såsom önskvärd och att hinder därför icke borde möta att företaga de jämkningar i löneställningen, som kan finnas påkallade och förenliga med de allmänna riktlinjerna på löneområdet. Utskottet yrkade dock avslag på kommunisternas motion enär det ansåg att denna fråga bör bli beroende på avtalsförhandlingar, för vilka riksdagen ej bör ge direktiv. Riksdagen beslutade i enlighet med statsutskottets förslag.

Under diskussionen i frågan uttalade ordföranden för socialdemokratiska riksdagsgruppen bl. a. följande:

”Jag är för mitt vidkommande tämligen övertygad om att de klara och bestämda uttalanden som här skett och som klart avspeglar åtminstone denna kammars bestämda uppfattning, att man nu förväntar att vederbörlig hänsyn skall tagas i detta avseende, skola leda till resultat. Skulle så ej vara fallet, hjälper det inte med åtgöranden av det slag, som här föreslagits, utan då måste man vidtaga andra åtgärder och se till, att det blir personer på de ledande posterna, som respektera dylika uttalanden.”

I första kammaren gjorde finanminister Wigforss mycket bestämda uttalanden i samma riktning. Men verkligheten har sedan visat att kommunisterna hade rätt, ett riksdagsbeslut hade varit nödvändigt. Verkstyrelserna har nämligen icke respekterat riksdagens uttalande. Efter segslitna förhandlingar och hot om stridsåtgärder har visserligen en del kollektivavtalsanställda personalgrupper erhållit smärre kompensationsbelopp, men ingen grupp har erhållit

belopp som motsvarar vad riksdagen tillerkände den personal som åtnjuter lön enligt löneplan.

När engångsersättningen utbetalades till statstjänarna passade skattemyndigheterna på en del håll på tillfället och lade beslag på ända till 20 procent av beloppet som skatteinförsel.

Kommunisterna riktade då en fråga till finansministern huruvida han hade för avsikt att vidtaga några åtgärder till förhindrandet att sådana beslut skulle gå i verkställighet.

Finansministern svarade att han för sin del ansåg att ifrågavarande lönetillägg icke borde betraktas såsom i införselhänseende likställt med annan löneinkomst, men han ansåg dock icke att frågan var av sådan betydelse, att någon särskild åtgärd var nödvändig.

Kommunisterna har också under året väckt motioner om rättvisare lönegradsplaceringar för lägre statstjänare vid fångvården, riksarkivet och lantbrukshögskolan. En av dessa motioner bifölls, varigenom bokbindarna vid riksarkivet erhöll lönegradsuppflyttning.

Distriktsbarnmorskornas löner.

Bristen på barnmorskor föranledde regeringen att föreslå ett månatlig lönetillägg å 50 kronor till dessa. Kommunisterna understödde ett av representanter från högern framfört förslag om ett lönetillägg av 100 kr. i månaden. Yrkandet avslogs med motiveringen, att om barnmorskornas löner höjdes med 100 kronor skulle de komma att ligga över distriktsköterskornas löner.

Särskild ersättning vid förflyttning av statstjänare.

De flesta statstjänarna är skyldiga att tjänstgöra å ort som befälet bestämmer. Vid nu rådande bostadsbrist är det många gånger svårt för dem att anskaffa bostäder å den nya orten, varför familjen tvingas kvar på den tidigare tjänstgöringsorten. Regeringen föreslog att i sådant fall skulle ersättning utgå till tjänstehavare med reducerat dagtraktamente. Kommunisterna föreslog att ersättningen skulle utgå enligt bestämmelser som gäller för traktamentsersättning i andra fall, där dylik förekommer. Riksdagen ansåg icke att tillräckliga skäl förelåg för att frångå vad regeringen föreslagit.

Pensionsförmånerna vid statens skogsindustrier.

År 1941 överfördes statens skogsindustrier från domänverket till ett för ändamålet särskilt bildat aktiebolag. Riksdagen uttalade då att någon rubbning av pensionerna för arbetare och andra befattningshavare skäligen icke kunde ifrågakomma i samband med företagets ombildning till aktiebolag. För de befattningshavare som redan hade sin pension reglerad inträdde icke heller någon förändring. Men arbetare, som anstälts senare, har fått avsevärt sämre pensionsvillkor. Riksdagen hade beträffande dessa arbetargrupper uttalat, att frågan om deras pensionering måste lämnas öppen vid bolagsbildningen, men riksdagen sade sig utgå ifrån ”att pensionsfrågan ordnas på ett tillfredsställande sätt och under hänsynstagande till personalens berättigade intressen”.

Arbetarna anser att bolagsstyrelsen icke följt riksdagens angivna riktlinjer för hur pensionsfrågan borde ordnas, då de fått pensioner som med flera hundra kronor per år understiger vad som utgår till arbetare, som hade sin pension reglerad före bolagsbildningen.

Kommunisterna anser arbetarnas anmärkningar berättigade och motionerade om åtgärder i syfte att förbättra pensionsförmånerna för de vid statens skogsindustrier anställda så att de kommer i nivå med vad som gäller enligt tjänste- och pensionsreglementet för arbetare i statens tjänst. Men riksdagen framhöll att ”det bör icke förbises att bolaget är organiserat som ett affärsföretag, vars verksamhet skall bedrivas i konkurrens med den enskilda skogsindustrin. Frågan om pensionernas storlek synes vid sådant förhållande vara av beskaffenhet att böra lösas genom avtal mellan bolaget och personalen. Att riksdagen nu genom särskilt beslut skulle ingripa reglerande i fråga om pensionsförhållandena inom bolaget synes icke kunna

ifrågakomma”.

Äldre statstjänarpensioner.

År 1943 genomfördes pensionsförbättringar för statstjänarna. De befattningshavare, som avgått ur tjänst före den i juli 1939, utestängdes dock från den förbättring, som beslutet innehöll, medan många av dem som inrymdes i beslutet endast erhöll en minimal höjning av sina pensioner. Kommunisterna föreslog därför redan vid 1944 års riksdag att riksdagen måtte besluta en sådan höjning av pensionerna för de statstjänstemän, som avgått från sina befattningar före den i juli 1939, att pensionerna skulle uppgå till samma storlek som de pensioner vilka utgår till statstjänstemän, som pensionerats efter sagda tidpunkt. Riksdagen genomförde då i anledning av denna och andra liknande motioner en viss förbättring för de sämst ställda av de äldre pensionärerna. Men förbättringen kunde ingalunda betecknas som tillfredsställande. Även för de grupper, som kom i åtnjutande av förbättringen, blev fortfarande klyftan mellan deras pensioner och de som utgår efter i juli 1939 i flertalet fall avsevärd.

Kommunisterna motionerade därför 1945 och upprepade, tillsammans med motionärer även från andra partier, sitt krav från föregående år.

I anledning av motionerna uttalade nu riksdagen att ”syftet med de i motionerna framställda yrkandena är värt beaktande” och beslutade begära att Kungl. Maj:t skulle ”vidtaga erforderliga åtgärder samt låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag om en mera allmän reglering av de pensioner, som fastställts med utgångspunkt från tidigare gällande lönenivåer”.

I anledning av denna skrivelse framlade regeringen i år förslag till reglering av de pensioner som utgår enligt andra grunder än de vid 1941-43 års riksdagar fastställda.

Statstjänarnas pensionsgrunder benämnes allt efter de olika grunder efter vilka de utgår för ”äldre”, ”nyare” och ”nyaste” pensioner. Nu föreslogs att de så kallade äldre och nyare pensionerna skulle förbättras med 450 respektive 300 kronor. Kommunisterna undertecknade tillsammans med representanter för samtliga andra i riksdagen representerade partier en motion med förslag om att dessa äldre pensionärer i pensionshänseende skulle jämföras med de nyaste pensionerna, vilket skulle innebära att enhetliga pensionsbestämmelser skulle tillämpas för alla f. d. statstjänare.

Riksdagen biföll regeringsförslaget. Motionen avslogs med 70 röster mot 48 i första kammaren och med 100 röster mot 81 i andra kammaren.

17. Undervisning

Avskaffandet av rätten till aga.

Vid 1945 års riksdag föreslog kommunisterna att innehållet i folkskolestadgans bestämmelser beträffande bestraffning av lärjungar skulle bringas i överensstämmelse med innehållet i läroverksstadgan, vilket vore liktydigt med att folkskolläraernas rätt att utdela aga skulle avskaffas. Riksdagen framhöll i anledning av motionen att ”sakkunniga för utredning rörande förhållandet mellan staten och skoldistriktet ämnar verkställa en översyn av folkskolestadgan, i vilken bestämmelse om rätt att i vissa fall tilldela elev kroppslig aga ingår”, varför motionen inte då ansågs böra föranleda någon åtgärd.

I en interpellation i år framhöll kommunisterna att frågan om agans avskaffande är av så stor betydelse att den bör bli föremål för skyndsamt utredning, och frågade ecklesiastikministern: ”Anser statsrådet att frågan om skolagans avskaffande är av sådan betydelse, att den bör snabbt utredas? Om så är fallet, ämnar statsrådet ge sådana direktiv till 1945 års folkskole-

sakkunniga att frågan blir föremål för särskild och snabb behandling?"

Eckesiastikministern svarade att han hyste ett positivt intresse att komma till rätta med det av interpellanten berörda spørsmålet, men ansåg det inte motiverat att till separat utredning ta upp dessa frågor, vilka i stället borde behandlas i ett större sammanhang.

Utbildning av folkskollärare.

För att täcka lärarbristen föreslog regeringen vid höstsessionen 1945 en intagning till seminarierna vid vårterminen av 400 studenter för snabbutbildning till skollärare. Kommunisterna ansåg inte denna åtgärd tillfredsställande lösa frågan därför att dessa provisoriskt utbildade lärare blir tillgängliga för undervisningen först 1947 och bristen på lärare uppstår redan 1946. Dessutom kommer dessa lärare att få en bristfällig utbildning och folkskolans lärarkår blir därigenom kvalitativt försämrad.

Att rekrytera dessa provisoriskt utbildade lärare från studenterna och att även i fortsättningen utöka lärarutbildningen genom ett utökat antal studenter vid seminarierna är icke en god lösning därför att studenterna utgör endast 3-5 % av motsvarande åldersgrupp av befolkningen. Denna bas för rekrytering är alldeles för smal. Det är icke ett axiom att man är lämplig till lärare därför att man haft råd att ta studenten. En bredare rekryteringsbas ger givetvis större urval och större möjligheter att få fram goda lärare. Detta förhållandevis lilla antal studenter kommer till sin övervägande del från befolkningens mellan- och överklass. Folkskolläraren skall i första hand undervisa arbetarklassens och böndernas barn. Ett gott förhållande mellan lärare och elever förutsätter från lärarens sida en ingående kännedom om barnens miljö och uppväxtförhållanden. Dessa studenter, som kommer från helt andra sociala skikt, kan icke på samma sätt förstå arbetarnas och böndernas barn som en lärare, vilken kommer från samma sociala skikt som barnens övervägande flertal.

I stället för en ytterligare begränsning av rekryteringsbasen till lärarutbildningen borde man enligt kommunisternas mening tvärtom sträva till en breddning av densamma och därmed öka möjligheterna att få fram goda lärare utan att eftersätta kravet på goda kunskaper. Kommunisterna yrkade att man i stället skulle låta seminarieeleverna i klass III på den 4-åriga linjen och i klass I på studentlinjen avbryta sina studier under läsåret 1946-47 för att då gå ut som extra lärare i folkskolan. Därigenom skulle antalet disponibla lärarkrafter under nämnda läsår ökas med omkring 450, och behovet för läsåret i fråga skulle bli kvantitativt mer än väl tillgodosett. Den frist man genom detta kunde vinna skulle kunna utnyttjas för att utvidga seminarieorganisationen och utöka utbildningsmöjligheterna. Riksdagen avvisade detta förslag och fattade beslut enligt regeringsförslaget.

Filmen i undervisningens tjänst.

Till de tekniska hjälpmedel som nu bör tas i anspråk för skolundervisningen hör ljudfilmsapparater för smalfilm. För stora delar av vårt land med avsides liggande skogstrakter och landsbygd, där biografföreställningar är sällsynta och där de lägre skolformerna också i regel tillämpas, skulle en skolbio röna ett alldeles särskilt intresse bland skolbarnen. För att underlätta för skoldistriktet att anskaffa skolfilmsapparater föreslog kommunisterna att statsbidrag skulle utgå för ändamålet. För att utnyttja sådan apparat borde det dessutom vara tillåtet för skoldistriktet att mot skäligen ersättning låta ideella, fackliga, politiska och andra organisationer på orten använda sig av densamma.

Riksdagen utgick ifrån att det i motionen berörda spørsmålet kommer att upptagas till omprövning av 1945 års folkskolesakkunniga, varför den ansåg att det saknades anledning att vidtaga några åtgärder i frågan.

Undervisning i enskilt vinstsyfte.

I en interpellation fäste kommunisterna regeringens uppmärksamhet vid att det förekommer en del yrkesutbildning där syftet med verksamheten mer synes vara att tillförsäkra de undervisande ekonomiska fördelar än att tillförsäkra de undervisade utkomstmöjligheter. Elever till dylik, av privata företag bedriven undervisning, skaffar sig vederbörande med hjälp av en i fråga om nyttan av utbildningen missledande reklam. Följande fråga ställdes till ecklesiastikministern: Borde inte företag, som bedriver yrkesundervisning av påtalat slag, underkastas kontroll så att elevantal och kurser begränsas till att någorlunda motsvara rekryteringsbehovet samt så att avgifterna bringas i överensstämmelse med vad som kan anses vara rimligt?

Ecklesiastikministern lovade i sitt svar att ägna frågan uppmärksamhet.

Anslag till lungsjukas studieverksamhet.

De lungsjukas riksförbund, som sedan 1939, då förbundet i sin nuvarande form bildades, samlat alla av lungsjuka bildade föreningar i en fast organisation, vilken nu omfattar över 100 föreningar med över 20.000 medlemmar, har bland annat till uppgift att genom beredande av möjligheter till studier hjälpa lungsjuka och konvalescenter att vinna inträde i produktionen i sådana yrken, som ur hälsosynpunkt är lämpliga.

Förbundet har för detta ändamål organiserat sitt studiearbete både i form av cirklar, korrespondensstudier och studier i särskilda kurser samt givit anslag till enskilda studier vid universitet och tekniska högskolor m. m.

en motion, undertecknad av en socialdemokrat och en kommunist, föreslogs att riksdagen skulle bevilja De Lungsjukas Riksförbund ett anslag av 10.000 kronor till studieverksamheten. Riksdagen ansåg i likhet med motionärerna att det var behjärtansvärt att föreslagna understöd lämnades, men ansåg samtidigt att denna fråga i första hand bör prövas av Kungl. Maj:t, varför motionen avslogs.

Statlig teaterhögskola.

God teaterkonst, som är tillgänglig för den stora publiken, är en oundgänglig beståndsdel i den svenska kulturen. Under de förhållanden, som inträtt efter filmens segertåg, har teatern förlorat kontakten med den breda publiken. Den nuvarande teatern har en exklusiv karaktär, som försvårar kontakten. De gamla teatrarna, där klasskillnaden avspeglas i själva byggnaden, i skillnaden mellan parketten och de övre raderna, där man varken hör eller ser, ligger under i konkurrensen med de moderna biograferna. Även de statsunderstödda teatrarna håller så höga biljettpriser, att de utestänger den stora publik, som icke har råd att betala dem.

Denna teaterns kris torde inte kunna botas av någon kungl. akademi, som delar ut belöningar till de nuvarande exklusiva teatrarnas regissörer och konstnärer. Enda vägen ur krisen är teaterns demokratisering.

Statens fortsatta stöd åt teaterkonsten borde främja teaterns demokratisering. Ett led i denna utveckling bör vara inrättandet av en statlig teaterhögskola. Statliga stipendier bör utdelas i sådan omfattning att alla begåvade mindre bemedlade elever utan svårighet kan fullfölja kursen. Teaterhögskolan bör utbilda skådespelare och regissörer för teater, film och radio. Förbindelser bör upprättas med konsthögskolan för utbildning av dekorationsmålare. Högre skolutbildning eller föregående teaterutbildning bör icke fordras för inträde. Utöver den direkta fackutbildningen bör kulturhistoria och samhällskunskap beredas stor plats i undervisningsprogrammet. Den statliga teaterhögskolan bör vara fristående, men eleverna bör beredas möjlighet att sista året delta i praktiskt teaterarbete.

Med sådana motiveringar föreslog kommunisterna utredning om en statlig teaterhögskola. En rad organisationer, bl. a. Svenska författarföreningen, Svenska teaterförbundet, Riksteaterns

publikorganisation och Dramatiska teaterns styrelse instämde varmt i motionen och yrkade på utredning. Ändock kom det riksdagsutskott, som förberedde frågan, och som själv talade mycket vackert för alla motionens syften, till den uppfattningen, att frågan om en teaterhögskola icke nu var mogen för en ny utredning, efter alla tidigare utredningar som verkställts rörande olika sidor av teaterverksamheten. Riksdagen beslutade i enlighet med utskottets yrkande att motionen icke skulle föranleda till någon åtgärd.

18. Kommunikationsfrågor

Kommunikationsnätet i Värmland.

Den kommunistiska representanten från Värmland påvisade i en motion att frånvaron av järnvägar och bristen på vägar i norra Värmland hindrade utvecklingen i landskapet och föreslog utredning angående utbyggnad av kommunikationsnätet i norra Värmland. Motionen undertecknades även av åtta riksdagsrepresentanter från övriga partier från Värmland och riksdagen beslutade att föranstalta om skyndsamt utredning angående behovet av och sättet för en utbyggnad av kommunikationsnätet.

Blekingenätets järnvägar.

Regeringen föreslog att riksdagen skulle fatta principiellt beslut om ombyggnad av de i Blekingenätet ingående järnvägarna linjerna Karlskrona—Kristianstad, Karlshamn—Vislanda och Bredåkra—Växjö. Vissa i nätet ingående mindre banor skulle alltjämt bibehållas såsom smalspåriga, nämligen linjerna Gullberna—Torsås, Sandbäck—Olofström, Norreryd—Kvarnamåla, Sölvesborg—Hörviken och Vislanda—Bolmen. Tiden för påbörjandet av omläggningen ville regeringen göra avhängig av det arbetsmarknadspolitiska läget.

I en kommunistisk motion påvisades hur nödvändigt det var för utvecklingen i de berörda områdena att omläggningen skedde fortast möjligt, varför föreslogs att ombyggnaderna av järnvägslinjerna Karlskrona—Kristianstad, Karlshamn—Vislanda och Bredåkra—Växjö till normalspår skulle påbörjas så snart de tekniska förberedelserna härför fullbordats. Därtill föreslogs att riksdagen skulle uttala sig för att även linjerna Sölvesborg—Hörviken och Norreryd—Kvarnamåla måtte ombyggas till normalspår.

Riksdagen framhöll att tidpunkten för ombyggnadsarbetenas igångsättande måhända icke uteslutande kan bestämmas med hänsyn till läget på arbetsmarknaden. Då banornas materiel är föråldrad och försliten lär därför ombyggnaden icke kunna uppskjutas någon längre tid. Det torde dock böra ankomma på järnvägsstyrelsen att för Kungl. Maj:t framlägga de förslag som ur dessa synpunkter kunna finnas motiverade, varför riksdagen icke ansåg sig böra bifalla motionen i denna del. Riksdagen var icke heller beredd att tillstyrka att linjerna Norreryd—Kvarnamåla och Sölvesborg—Hörviken skulle ombyggas till normalspår, men framhöll att frågan om linjernas framtida gestaltning synes böra ägnas den allra största uppmärksamhet.

Väganläggning Sädvaluspen—Graddis.

I motion föreslogs åtgärder för byggande av väg från Sädvaluspen till Graddis. Vägen skulle få mycket stor ekonomisk betydelse och bli en viktig förbindelseled mellan Sverige och Norge. Vägen skulle nämligen bli en fortsättning av nuvarande landsvägsförbindelse väster om Jäkkvik fram till gränsen, där den skulle förbindas med det norska vägnätet vid Saltdalsälven ned till Storf jord.

Riksdagen förklarade sig icke beredd att på enskild motion förorda en utredning om anläggandet av denna väg enär den ansåg att initiativ härom torde böra ankomma på vederbörande myndigheter.

Lidingöbron.

I en kommunistisk motion år 1945 påtalades trafikförhållandena mellan Stockholm och Lidingö, där man ännu tillämpar det medeltida förfaringssättet att upptaga "broavgift" från trafikanterna. Kommunisterna yrkade att sådant bidrag till Lidingöbron bekostande, underhåll och drift måtte utgå av statsmedel så att broavgiften kunde avskaffas och berörda städer icke åsamkas större utgifter än vad som är skäligt med hänsyn till nu gällande bestämmelser beträffande allmänna vägar. Motionen avslogs med hänvisning till att frågan om och i vad mån ytterligare bidrag av statsmedel må kunna utgå till de båda av brofrågan berörda städerna är föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

I år föreslog regeringen att visst statsbidrag skulle utgå, varigenom de direkta broavgifterna skulle kunna borttagas. Men därvid skulle spårvägstrafiken belastas med 1/3 av de återstående låneskulden på bron, vilket betyder att broavgift i form av höjda spårvägsavgifter bibehålles för spårvägstrafikanterna. Kommunisterna föreslog att statsanslaget skulle höjas så att broavgiften skulle kunna slopas för alla trafikanter och att tillståndet till upptagande av broavgifter vid Lidingöbron skulle upphöra att gälla från och med den 1 juli detta år.

Detta förslag avslogs av riksdagen, som biföll regeringsförslaget.

Kommunalisering av stuverirörelsen.

Okad trafik i hamnarna följer på krigets avslutande. Utbyggnad av flera svenska hamnar och komplettering av till dessa hörande redskap torde bli nödvändig.

Under en lång följd av år har hamnstäder anslagit stora summor till hamnbygge samt uppförande av kranar m. m. Emellertid har dessa investeringar icke medfört, att städernas del i inkomsterna av hamnverksamheten ökat. Anledningen till detta missförhållande är den, att i samtliga svenska hamnstäder den viktigaste delen av hamnverksamheten överlämnats till privata företagare, vilka göra synnerligen lukrativa affärer härpå.

Genom att stuverirörelsen helt omhänderhaves av privata företag, som uteslutande är intresserade av att profiten blir så stor som möjligt, har också hamnarbetar-kårens arbetsförhållanden i hög grad kommit att präglas av godtycklighet och otrygghet.

Under sådana förhållanden är det naturligt, att i skilda städer frågan om stuverirörelsens kommunalisering blivit föremål för intresse. Emellertid tolkas gällande författningar sålunda, att de lägger hinder i vägen för ett stadsfullmäktigebeslut om kommunalisering av hela hamnverksamheten.

Kommunisterna föreslog att de rättsliga hinder, som för närvarande ansågs omöjliggöra en kommunalisering av stuverirörelsen, skulle undanröjas. Efter att motionen väckts lät Kungl. Maj:t tillkalla sakkunniga för utredning av inom stuverirörelsen rådande förhållanden.